HAGOP BARONYAN

İstanbul Mahallelerinde Bir Gezinti

Çeviri: P. HİLDA TELLER BABEK

can
anlatı

Bduyd mı Bolso Tağerun Meç, Hagop Baronyan

1. basım: 2014
2. basım: Temmuz 2014, İstanbul
E-kitap 1. sürüm Eylül 2014, İstanbul
Temmuz 2014 tarihli 2. basım esas alınarak hazırlanmıştır.

Yayına hazırlayan: Emre Taylan

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

ISBN 978-975-07-2383-4

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

HAGOP BARONYAN

İSTANBUL MAHALLELERİNDE BİR GEZİNTİ

ANLATI

Ermenice aslından çeviren
P. Hilda Teller Babek

HAGOP BARONYAN (1842-1891), Ermeni edebiyatının ilk ve büyük mizahçısıdır. Edirne'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ermeni okullarında tamamladı. 1864'te İstanbul'a yerleşti. Mütevazı yaşamında kalemi ve sanatıyla toplumsal sorunlara ve edebiyat hayatına hükmetti. Tüm eserleri, derin toplumsal sorunlar etrafında mizahi dille yazılmış, her düzeydeki okura, hayata dair gerçek resimlerdir. Keskin gözlemleri ve ince mizahıyla istisnasız, toplumun her kesimini eleştirir. Gerçek kimlikler ve mütevazı örneklerle Ermeni toplum hayatının derinliklerini ortaya çıkarmıştır. 1865'te *Arevelyan Adamnapuj* (Şark Dişçisi) isimli ilk tiyatro denemesiyle tanınmıştır. *Poğ Aravodyan* (Sabah Borusu), *Yeprad* (Fırat) ve *Meğu* (Arı) mecmualarında başyazarlık yapmıştır. Ermenice ve Osmanlıca yayımlanan *Tadron* (Tiyatro), daha sonra *Luys* (Işık), *Dzidzağ* (Tebessüm), *Khigar* (Bilgiç) dergilerini yayımlamıştır. Önemli eserleri: *Azkayin Çoçer* (Milli Ağalar), *Mezdsabadiv Muratsganner* (Haşmetlû Dilenciler), *Bağdasar Ağpar*, *Kağakavarutyan Vnasnerı* (Terbiyenin Zararları), *Adamnapuyjn arevelyan* (Şark Dişçisi). 1891 yılında İstanbul'da Surp Pırgiç Hastanesi'nde tüberkülozdan öldü.

PARİS HİLDA TELLER BABEK, 1953 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Esayan Lisesi'nden mezun oldu. Serbest muhasebecilikle hayatını idame ettirmektedir. Sayat Nova Korosu kurucu üyelerinden olup koro çalışmalarına katılır. Hobi olarak başladığı resim çalışmalarıyla kişisel ve pek çok karma sergilere katılmıştır.

ORTAKÖY

Öncelikle bilinmelidir ki buraya girmekte zorluklar vardır –sözüm şereflilere, hırsızlara değil– ama buradan çıkmak daha zordur. Batı'nın sorunlarıyla –Doğu kültüründeki birçok yer için söylendiği gibi– yapılanmış bir köy. Ortaköy'e iskele tarafındaki yoldan girmek istersen altı tane muhteşem tuvaletin kokusu hemen hissedilir. Anlaşılan Ortaköy'de yaşayan biri için hassas bir burun, büyük bir sorun. Dağ tarafından inmeyi denersen, yanında güvenlikçiler getirmelisin ki hırsızlardan yakanı kurtarasın. Şayet Beşiktaş tarafından gelirsen geçen yılki yangından kalan küllerin dolmaması için gözlerini mendille bağlamalısın. Bu köye girmenin güvenli yolu tayyareyle inmektir derlerse de, benim için en güvenlisi hiç girmemektir.

Bu köyün beş yüz yirmi Ermeni hanesi vardır. Bazı hanelerde birden fazla aile barınır. İşler bu şekilde sürerse bir hanede, yirmi aile barınacak. Sayımda haneler, yerini odalara bırakacak.

Burada iki kilise var, birinin adı (Surp) Asdvadzadzin[1], diğeri (Surp Krikor) Lusavoriç.[2] Köyümün Asdvadzadzin Kilisesi meşrutiyetçi değildir, tüm ziyaretçileri aynı mekânda kabul etmez. Zengin biri geldiğinde, zangoç telaşa kapılıp hemen oturacak bir yer temin eder. Gelen fakir ise yerlerde de dua edebilir.

Zenginler yalnız Noel'de ve Paskalya'da kiliseye gelirler, şahsen gelemeseler de kartvizitlerini gönderirler.

Her yıl kilisenin balkonundaki yerler kiralanır veya satılır. Gerçi bu satışlar ilan edilmez. Zaten zengin hanımlar balkondaki tüm yerleri satın almıştır. Bayram günlerinde yerlerini kaptırmamak için kendileri gelmeseler bile temsilcilerini gönderirler.

Zamanı mı acaba İncil'deki bu sözün: "Ve benim evim dua evi olacak, diye yazılmıştır; fakat siz onu bir haydut ini ettiniz."[3] Lusavoriç Kilisesi halkçıdır. Kadın erkek karışık girerler kiliseye. Sanırım Lusavoriç'in erkeklere güveni olmadığından kilisenin sağ tarafını erkeklere, sol tarafını

kadınlara tahsis etmiştir... Bizim cemaat meclisinin de böyle yönetilmediğini kim iddia edebilir? Fesatlar, cahil halkı inandırmaya çalışıyorlar. Cemaat meclisi toplantılarında yalnız kadınları içeri almışlar, erkekler dışarıda kalmış. Ben inanmam.

Surp Asdvadzadzin Kilisesi'nin karşısındadır, Tarkmanças Okulu.[4] Çok düzgün zavallılık içinde, zavallılığı olmasa bile düzgünlüğüyle kıskançlığa neden olur. Şaşırır bazıları, böyle zengin bir mahalledeki okul neden fakir kalır! Ben şaşırmam buna, okul fakirdir çünkü burada zenginler yaşıyor.

Köyümde bir de Hıripsimyants Okulu var, şefkatli kadınların müdürlüğünde yönetilir ve bir gün eğitimli ve kültürlü kızların yetişeceğini umut ederler.

Bu okulun öğrencileri klasik Ermeniceyi[5] yeni Ermeniceye çevirmekte oldukça başarılıdır. Eğitim kurumunun sekreterinin yazdığı eski Ermenice mektupları çözemezlerse, hata kendilerinin değildir, zira hocaları dahi o mektuplardan anlam çıkarmak için kendilerini parçalar.

Bay Şaşyan, Ermenistan'daki kıtlığın sebep olduğu felaketler için halkın vicdanına seslenip hibe toplamak amacıyla gazeteye insanların anlayamayacağı dilde uçuk mektuplar yazar ki, bizim millet kendi kardeşlerinin acılarını duyarak üzülmesin ve ağlamasın. Bu bakımdan, başkan bey, halkıyla Latince bile konuşmakta özgürdür...

Bir de kızlar okulu var ki fakir kızların ücretsiz eğitimi için milletperver Ermeniler kurmuştur. Güç ve başarı dileriz, bu kuruluşun asil kadınlarına. Her çabayı ortaya koyarlar amaçlarına ulaşmak için... Eğer bu kadınlar erkek, kendi eşleri kadın olsaydı, doğal olarak Tarkmanças Okulu'nu bu denli mutsuz görme şanssızlığına sahip olamazdık.

Şimdilik Lusavorçyan Okulu tatminkâr; ama devamlı denetlenmesi gerekir ki, daima kendi düzeninde ilerlesin.

Ermeni Eğitim Evi adındaki yatılı okulun müdürü Kurken Bey bütün yasaklara ve başarısızlıklara karşı mücadele ederek okulu bugün çok düzenli bir hale getirmiştir. İşte köyün en büyük binası ve insanı...

Burada bir de İyiliksever Derneği'nin tiyatrosu vardır. Bu adı defalarca sokaklarda, duvarlarda görmüşsünüzdür. Zamanında bu tiyatroda gösterilen ölümsüz Beşiktaşlıyan'ın[6] ve ölümlü Hekimyan'ın[7] trajedilerinin

benzerlerini günümüzde okul müsamerelerinde seyredebilirsiniz, izleyenlere eziyet mahiyetinde.

Şimdi bu tiyatroda halkı aydınlatmak amacıyla konferanslar yapılıyor.

Apaçık bir gerçektir, Ortaköy her mahalleden daha erken başladı medeni milletler gibi çalışmaya ve... başarısızlığa... Bir şeye benzemek, olmak değildir. Maymunun hikâyesini hep hatırlayacağım.

Buralılar barışseverdir. Patrik değişimlerinde fikir beyan etmezler. Hatırlansın, hatırlanmasın kilisede hiç duyulmamıştır. Herhalde Ortaköylüler, gelen patrikten de memnun, gidenden de veya ne gelenden ne de gidenden... Hatta mahalle işleri için de hep sessizdir, diğer mahallelerde haftada bir yönetimlerde kavga çıkar. Burada şimdiye kadar böyle bir şey duyulmamıştır.

Ortaköylülerin buradan ayrılan idarecilerden hesap sormak gibi kötü huyları yoktur, buralılar birbirlerine sonsuz güvenir.

Bir küçük gençlik grubu var ki topluluklar kurup dağıtarak millete gerçek hizmetler vermek ister. Günümüze kadar yüz topluluk kurulmuş, yüz elli topluluk dağılmıştır, şimdi de sanatkârlar topluluğu var ki amaçları, emin adımlarla ilerleyip Ermenistan'da sanatı tanıtmaktır.

Köyün ileri gelenleri birkaç sınıfa ayrılır. Bir bölümü yalnız diplomatik işlerle uğraşır. Bu sınıftaki insanlar meyhanede rakı şişesi önlerine geldiğinde doğu politikası hakkında Gladstone ne konuşmuştu, Bismarck ne tutum takınacak, Kumandunios, Kheorsiosi'ne ne yazdı, bilmek isterler. Tüm bunlara tatminkâr cevap alamadıkça meyhaneden dışarı çıkmazlar.

Diğer zümre diplomatik konulardan sıkılır. Bunlar için rakının üstüne tuzlu balık mı, et mi, meyve mi yenileceğinin bilinmesi gerekir. İşte Ortaköylüler için de düzenin sorunları bunlardır.

Bir diğer grup da genç kızlara sempatik görünmek için bütün gün berber dükkânlarının önünde dolaşıp saçlarına ne şekil vereceklerine karar vermeye çalışır.

Hafif bir sınıf da var ki, hafiflikleri ağırlaşmıştır. Ağırlaşmıştır diyorsam, hafifliklerinin ölçüsünü hayal edebilirsiniz. Bunlar pazar günleri kadınlarla yüksek sesle iki kelime Fransızca konuşmak için iskelede beklerler.

Diğer bir kısım da ticarette kaybettiğini oyundan kazanmak için kurnazlık düşünür. Zenginlerde de bu mikrop var; ama onlar dedikodudan uzaklar. Zira fakir için hastalık olan, zengine basit eğlence sayılır.

İstisnalar hariç kadınlar da, erkekler de gösterişi sever. Gereğinden fazla önem verirler giyinmeye, dolayısıyla şık giyinen mükemmeldir, basit giyinense insanlığa layık görülmez.

Nerede olursa olsun, yüzünü yelpazeleyen, hatta kışın en soğuk günlerinde yüzünü sağa sola çevirip gülümseyerek kırıtan, iki saniyede bir saçlarını düzelten, eldivenlerini çıkarıp tekrar giyen, elbiselerini düzelten, beğenmeyip tekrar düzelten, durup tekrar düzeltmeye çaba harcayan, bazen dişlerini göstermek amacıyla ağzını açarak bilinçli gülen –gülümsüyorsa bil ki ağzında dişi yok– kadın, anla ki Ortaköylüdür.

Kadınların yanında şık giyimli, Fransızca kelimeler kullanarak konuşan, kadınlara sigara ikram eden ve kadınların burnuna girecek kadar yaklaşan bir delikanlı gördüğünüzde, bin liraya bahse girerim ki, hem kadın hem de erkek, ikisi de Ortaköylüdür. Kaybedersen bin lirayı gel benden al.

Güneşten yanmamak için kadınların bir kısmı ekseriyetle yüzlerine pirinç tozu sürerler. Ortaköy'ün ayı, güneş kadar yakıcı olduğundan geceleri de kullanırlar, kimileri bu toza şimdi domates karıştırmaya başlamışlar.

Sempatik bayanlar misafirliğe gittiğinde merdivenin ikinci basamağından ayaklarını uzatıp hizmetçilere ayakkabılarını çektirir, minik ayaklarını etrafa gösterirler; ama ayakları büyükse hizmetçilere eldivenlerini çektirirler.

Birçok kadın da dişlerini çektirmiştir. Büyük dişler, büyük acılara neden olur... Güzelliklerine.

Kadınlardan bazıları leydilere veya markizlere benzemek için tüm hünerlerini ortaya koyar. Doğum yaptıklarında hemen bebekleri sütannelerine teslim ederler. Zira bir kadının çocuğunu emzirmesi asalete aykırıdır.

O gün gelecek mi acaba: Hizmetçiler ev sahibinin yerine çocuk doğursun, nazenin bayanlar doğum denen ağır işten kurtulsun.

Ortaköylü, çevresine kıyasla daha medenidir, güler yüzlüdür, bazen hüzünlü görünmelerinin nedeni okullarının sorunlarıdır.

Köyümün iklimi ortadadır, ne iyilik verir ne kötülük yapar. Sakinleri de aynı köyün iklimi gibidir.

Bazı gençler hep yüksekten uçar, nedeni araştırılırsa kolaylıkla anlaşılabilir ki delikanlılar havadan hafif olmasa kendilerini o kadar yüksek zannetmez. Maalesef milletimizin çoğunun yükselme sırrı, yalnızca doğal kanunlarla çözülür. Ağırlar hep altta kalır, hafifler yükselir. Bu köyde öyle

delikanlılar var ki, boyunlarına bir ip geçirirseniz havada uçurtma gibi yükselebilirler...

Aşırı inançlar yoktur bu köyde (altın bu hesaba dahil değil), aksine eksik inançlar söz konusu. Her şeyden fazla tapınılan put modadır.

Eğlenceyi çok severler burada. Bir evde dans başladığında en az altı günde biter oysa milli bir meseleden söz açılınca sohbet yarım saatten fazla sürmez.

Köyde çilek ve dedikodu üretilir. Çilek her yıl bol ürün vermez. Ama dedikodu? Ne aşırı yağmurdan ne de kuraklıktan çekincesi var. Her yıl bol ürün verir.

Çevreden satın almaya gelirler.

Ortaköy, hırsız ve deniz kenarındaki köpek leşlerini ithal eder.

1. XVII. yüzyılın ikinci yarısında Eğin (Agın, Kemaliye) ve ona bağlı Abuçeh köyünden Ermeniler İstanbul'a göç edip Ortaköy tepelerine, Taşmerdiven'e ve Yıldız eteklerine yerleşir. Patrik Hovhannes Golod döneminde açılan ve 1665 yılına ait bir elyazmasında adı "Giragos" olarak geçen ahşap kilise zamanla harap olup yıkılır. Onun yerine inşa edilip 15 Aralık 1824'te ibadete açılan Surp Asdvadzadzin Kilisesi 1835 yılında yeniden yapılır. Halen ibadete açık olan kilisenin iki tarafında bulunan şapellerden soldaki "Surp Yerrortutyun", sağdaki ise "Surp Isdepanos" adıyla anılmaktadır. Kilise yakın zamanda, 2012'de kapsamlı bir restorasyon çalışması geçirmiştir.

2. İstanbul Ermeni Katolik toplumunun inşa edip ibadete açtığı ilk kilise Galata'daki Surp Pırgiç Kilisesi'dir. II. Mahmud'un 6 Ocak 1830 tarihinde verdiği iradeyle Katolik Ermeniler kilise yapma hakkı elde eder ancak pratikte bu konuda çeşitli sorunlar yaşanır. Bu sorunları aşmak için mevcut kiliseleri onarma bahanesiyle izin alınıp yeni kiliseler inşa edilir. XIX. yüzyılın başlarında Ortaköy'deki Katolik nüfusunun artması üzerine, 5 Kasım 1837 tarihli fermanla burada bir kilise inşa edilmesine izin verilir. Krikor Hekimyan tarafından bağışlanan arazide, İstanbul Ermeni Katolik toplumunun ikinci kilisesi olarak inşa edilen Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi, 6 Ocak 1839 tarihinde ibadete açılmıştır.

Mimarisi Roma bazilikalarını andıran kilisede dört küçük sunak ve üst üste yapılmış iki balkon vardır. Eskiden, camilerde olduğu gibi, kiliselerin merkez kısmı erkeklere, balkonlar kadınlara ayrılırdı. Bu usulden 1850'lerde vazgeçilmiş, bu tarihten sonra inşa edilen kiliselere balkon yapılmamıştır.

3. Yeni Ahit, "Luka", 19:46.

4. Tarkmanças Okulu **1785** yılında açılmıştır. O tarihlerde kızlar ve erkekler ayrı ayrı eğitim görüyordu. Boğaz yakasında erkekler için Ortaköy'de "Tarkmanças" okulu, kızlar için ise yine Ortaköy'de "Hripsimyans" okulu bulunmaktaydı.

Tarkmanças Okulu 1884 yılında eğitimine yeni bir binada devam etmeye başlamıştır. **1906** yılında ise "Tarkmanças Erkek Okulu" ile "Hripsimyans Kız Okulu" birleşerek karma eğitimi bu yeni binada vermeye başlamıştır. Yapısında açılışından itibaren anasınıfından, ilköğretim beşinci sınıfa kadar

eğitim veren okul, 1935 yılından itibaren gerekli evrakların bulunamaması nedeniyle anasınıflarını kapatmak zorunda kalmıştır. Anasınıflarının kapatılması ve Ortaköy'de ikamet eden Ermeni nüfusunun azalmasıyla Tarkmanças Okulu hızlı bir şekilde öğrenci kaybetmeye başlamıştır. 1988-1989 eğitim yılı başında Tarkmanças Ermeni Okulu anasınıflarına eğitim vermeye yeniden başlamıştır. Okula tekrar hayat veren bu canlılık günümüze kadar devam etmiştir.

5. Krapar.

6. Mıgırdiç Beşiktaşlıyan (1828-1868). Ermeni ve hatta Osmanlı tiyatrosunun temellerini atan edebiyatçılardan. 1856 yılında ilk Ermeni tiyatro grubunu kurdu. Modern Ermenicenin gelişmesini destekledi.

7. Sırabyan Hekimyan (1832-1892).

KUMKAPI

İstanbul'da iki Kumkapı var: İç Kumkapı, Dış Kumkapı. *Masis*'te[8] iki türlü haber çıkar: İç haberler ve dış haberler. *Masis*'teki bu haberlerde içi dıştan ayırmak için dikkat etmek gerekir, zira bazen Amerika'da bir kadının üçüz doğurması *Masis*'te iç haber olur. Oysa diğer gazetelerde ekmekçinin eşeğinin sokakta anırması iç haber, patrikhanede anırması cemaat haberi olur. Kumkapılılar arasında böyle bir fark yok. İçteki asla dışta ve dıştaki de asla içerde görülmemiştir.

Önce İç Kumkapı'da gezmek istersen, memnuniyetle ben sana kılavuz olabilirim.

Saat 13.30. Mahsusiye'nin vapuru tam 13.30'da Kumkapı'ya gitmek için köprüden[9] kalkar. Koş, ama rica ederim dikkatli ol. Demir köprüden tahta köprüye geçerken denize düşmeyesin. Paltonu da özenle koru, köprüde cebini karıştırıp içindekileri çalmasınlar. Bu tip insanlara, kasabalarda "kaymakam" dendiği yazıyordu Türkçe gazetelerde.

Saat 14.00 oldu ama vapur daha yerinde duruyor. Sabet, şimdi kalkar. Bizim meclis de saat tam altıda açılacağını bildirdi ama ancak sekizde açılır.

İşte kaptan göründü... Yukarı çıkıp otur ki hava alasın. İşte kaptan donunu bağladı. Ellerini de yıkadığında yola çıkarız.

Acele et, şemsiyeni aç... Çok ıslandın mı? Zararı yok, diğer seferin gemi sireni çaldığında hemen şemsiyeni açarsın, buğudan ıslanmayasın... Gözün aydın, yola çıktı. Sarayburnu'nu döner dönmez... Aaa, niye durduk. Galiba kömür bitti. Baş kaptanı niye uyandırmazlar? Müdahale etsin... Kaptanlar nerde... A işte buradalar, iskambil oynuyorlar. Onlar yerlerinden kalkmaz.

Ta ki çımacılardan biri seslensin. İşte yolcular kıpırdanmaya başladılar.

Kömür yoksa da çok şükür rüzgâr var. Rüzgâr kömürün vazifesini görür. Ama geminin yelkeni yok.

Neden şaşkınsınız sayın yolcular. Açın şemsiyelerinizi rüzgâra karşı ki gemi yürüsün. Hayır, hayır sabredin. İşte bir sandal... Kumkapı'ya gidiyor, bir ip atın gemiyi çeksin, bu sandalcılar iyi insanlardır, reddetmezler. İstediğiniz de yenilik değil. Bakın ne coşkuyla çekiyorlar, yarım saatte iskeleye yanaşırsınız. Nihayet gelebildik...

Dostum, sola dön, şu dar sokağa gir, biraz yürüdükten sonra kendini yüksek bir binanın önünde bulursun. İki kişi kollarından yakalayıp zorla seni o kapıdan içeri iter. Korkma, bir şey yok. Sol taraftaki merdivenlerden yukarı çık, bütün odaları gez, içerde kimseyi bulamazsın. Niye? Çünkü bütün odaların kapısında şu yazılıdır: "İşi olmayan giremez."

Saat dört ama bu yasak, vicdanen sayılır. Kumkapı'dasın dostum ve bu bina patrikhane. Patrikhane denmesinin asıl sebebi düzensiz gidişatıdır. Görevliler gelmeye başladı. Seni tutan iki kişi bir odaya götürür. Siyah gözlü, siyah kaşlı, tıknaz, sevimli yüzlü biri ilgisizce senin semtini, yaşını, mesleğini sorgular: "Beyefendi, üç yıllık vergi ödemeniz gerekiyor. Yıllığı 75 liradan 225 lira."

Özrümü kabul et lütfen. Vergini ödemediğini bilseydim patrikhanenin sokağından geçmemen için seni uyarırdım; ama bir kez geçtin, sızlanmadan borcunu ödemelisin. Borçlarını ödemede vurdumduymazlık yapanlara patrikhane bundan daha kolay bir yol bulamaz.

Patrikhane kapısından çıkar çıkmaz karşı kapıdan içeri gir. Orası Meryem Ana Kilisesi. Bu kilisede eskiden her gün ayin yapılırdı oysa şimdi ancak haftada bir kez yapılıyor. Bu kilisenin Yenikapı ve Gedikpaşa kiliselerinde de görevli yirmi yedi papazı var. Ama günlük nafakalarını çıkaramadıklarından –zira çok yerler– genellikle tanıdıklarının evlerinde kalır, ölülerinin canı için yer içerler. Bu yüzden genellikle Meryem Ana Kilisesi'nde papaz bulunmaz.

Kilise avlusunda iki mezar vardır, birinde Dadyan Boğos Amira, diğerindeyse Bezciyan Harutyun Amira[10] yatar. Bezciyan Harutyun, anaokuluna 2.000 kuruş, Dış Kumkapı okuluna 1.000 kuruş, hapishane kilisesine 50 kuruş aylık vasiyet etmiştir. Yazık ki cemaat gazetelerine ve patrikhaneye tozları temizlemek için hiçbir şey bırakmamış.

Yaratılan kavgalarla ünlenen semt okulu kilisenin yanındadır. Her hafta öğretmenler değişir. Her gün yeni öğretmen, yeni sistem...

Kötü niyetlilere göre bu okulun en kıymetli hocaları, öğrencilere kâğıdı, kalemi, mürekkebi çok tükettiren sistemi benimsetenlerdir. Bu tüketim yöneticilerin hoşuna gider.

Buna inanmak istemiyoruz ama maalesef inananların da inancını yok edecek bir delilimiz yok.

Tanrı korusun, mütevellilerden biri terzi olsaydı öğrencileri her hafta yeni kıyafetler giymeye zorlayacaktı. Bir diğeri berber olsaydı mutlaka yönetmeliğe şu sözleri ekleyecekti: "Öğrenciler günde üç kez saçlarını kestirmek zorundadır."

Ey fedakârlık, bir kez olsun yüzünü görme şerefine nail olmayacak mıyız? Üzüntüye gerek yok. Merkezdeki gazinoya git, biraz açılırsın. Sağa dön, karşına üç gazino çıkar, ortadakine gir. Masaya serilmiş gazetelerin üzerinde rakı şişesi ve kadehleri göreceksin.

Mahallenin tüm ileri gelenleri buraya gelir. Rakı içerek önemli konularda konuşurlar, sağ olsunlar. Başka bir köşede gençler briç ve pnaki[11] oynarlar. Sağ olsunlar ve oynasınlar.

Başka bir yerde birkaç kişi hararetli bir tartışmaya girmiş. Bunlar kilise yöneticileridir. Hiddetle birbirlerine bağırırlar, sanırsın ki içlerinden biri arkadaşlarına haber vermeden kiliseden bir şey satıp paraları koynuna koymuş. Bir diğeri bağırarak şarkı söyler. Neticede burada tam bir kargaşa hüküm sürer. Buna rağmen Merkezî Gazino yine de çok düzgündür. Tıpkı merkez adını taşıyan merkezî yönetim, merkezî kasa ve daha açılmayan Merkezî Okulu gibi.

Bu gazinodan hoşlanmadıysan denizin üstünde kurulmuş Acem Dağı'na gidebilirsin. Orada sakin kafayla oturabilirsin. Oraya yöneticiler gelmez, dolayısıyla kavga da olmaz. Başını kaldır ve şu camdan içeri bak, gör şu kadını. Fakirlikten pudra alamamış ve un sürmüş yüzüne.

Zavallı kadın... Yürü... Bak, şu güzel kız, kapının önünde tuhafiyeciyle konuşuyor, ne konuşuyor acaba? Tabii ki Ermeni meselesini değil. Geçen gün kırmızı boya almış, ödeyecek parası yok fukaranın... Ne zavallılık!

İşte birkaç balıkçı genç şaraphaneden çıkmış geliyorlar. Korkma, bunların kimseye zararı olmaz. Namuslu sanılan kişilerden çok daha dürüsttürler. Yalanları, dolanları, kıskançlıkları yoktur. Yoluna devam et. İşte Acem Dağı adlı gazinoya geldin. Rahatça otur, gelen beyleri, bayanları seyret.

Al sana bir bayan, kıyafeti düşmek üzere... Anlaşılan iyi toparlanmamış. Bebeğini emziren bir kadın geliyor gülerek karşıdan... Diğer taraftan yüz çeşit renk var kadının elbisesinde.

Gençler başladı gelmeye. Kumkapılılar gayri resmi söz ve nişan töreni yapmak için çoğunlukla buraya gelirler. Burada iki cins birbirlerinden uzaksa işaretleşerek, birbirlerine yakınlaştıklarında kulaktan kulağa konuşurlar. Doğa sanki kulaklarını yanaklarının üstünden koymuştur, zira bazen gençler, söylemleri daha anlayışlı olsun diye yanaklarının üstünden konuşur. Böylesi konuşmaları kimileri tuhaf karşılar ve aileleri buraya yaklaştırmaz.

Burada sıkıldınsa Basmahane nam gazinoya git. Erkekleri, kadınları, kalabalığı gör. Sağa bak, karıkoca kavgaya tutuşmuşlar. Erkek odunla tehdit eder, kadınsa tokat gösterir kocasına. İki yaşında çocuklarıysa yanlarında ağlar, kadın mendiliyle elbisesini siler, sanırım çocuk kucağına işemiş ve kavgaya neden olmuştur.

Ailedeki küçük çocukların işemesi bizim mebusların sorgulanmasına benzer. Hep münakaşaya neden olur.

Gel biraz da Lusavoriçyan[12] adlı kız okuluna gidelim. Papaz Der Sarkis bu okulu cemaatten yardım toplayarak 1868'de kurmuştur. Bu okulda zamanında üç yüz öğrenci vardı. Şu an okul Der Sarkis'ten alınıp kilise yönetimine devredilmiştir; ancak seksen öğrenci var.

Sanılır ki, Ermeniler kızları olsun istemez; oysa kızların düzgün okulları olmadığından böyledir.

Bu mahallede Mezburyan, Surenyan ve Akranyan okulu var. Bunların ilk ikisi karma, sonuncusu ise yalnız kızlara eğitim verir. Doğrusu ebeveynler, bu okullara öğrenci göndermeye karşı ilgisiz değiller. Bu özel okullara başarılar dileriz. Cemaat okullarından umudu kestik çünkü.

Mahallenin erkeklerinin büyük çoğunluğu zanaatkâr ve şerefli insanlardır. Bunlar zamanında cemaat problemlerinde büyük rol oynamışlardı ancak birkaç yıldır yöre okullarının problemleriyle uğraşıyorlar.

Bunların çoğunluğu spiritüalisttir,[13] hepsi rakı, ama düz rakı[14] içerler. Bunlara göre rakı, üzüntüyü sevince dönüştüren bir nevi su... Düz değişik şekillerde kullanılır. Kimileri susuz içer, biraz su katanlar da var. Kimileri de suyla ağızlarını çalkaladıktan sonra rakıyı içer. Kimileri kadehle, kimileri

şişeyle, kimileri de fıçıyla içerler. Kadehle içenler alaya alınır, tıbbiyeli hekimlerin alaylı hekimlerle alay ettiği gibi.

Kadınlar da, erkekler de hamamı çok sever. Kışın sıcak hamamdan, yazın da deniz hamamlarından dışarı çıkmazlar.

Hepsi de bir ördekten daha iyi yüzer. Fazlasıyla ekonomik olduklarından altı yedi saat denizde kalır, hamamcıya altmış para ödememek için sorun çıkarırlar. Tasarruf için altı ay büyük orucu[15] tutar, zeytinyağlı fasulyeyle günlerini geçirirler.

Bu mahallede dine olan yakınlık, yerini ilgisizliğe bırakmıştır.

Bir pazar sabahı kiliseye git, halktan kimseyi göremezsin. Papazı görürsen, mumunu yak ve dışarı çık. Kadınlar kiliseye sadece Paskalya ve Noel zamanı gider. O da birbirlerinin ne giydiğini çekiştirmek, kızlarla erkekleri yakınlaştırmak ve bazen de kilisede doğum yapmak için...

Kadınlar bakla açanlara da, tarotçulara da inanır. Eğer bir kadın kuyunun kovasını bile kaybetse, falcıya baktırır kovasını bulmak için. Tassoni'ye başvuracak değil ya!

"Tarotçulara danışmalı." Kızları, sevdikleri için bakla falı açtırırlar. Bu inançlar evlerde hâlâ mevcut.

Bu mahallenin kadınları gösterişi sevmez, kıyafet için fazla para harcamaz. Yılda bir kez Pera'ya çıkar. Dört kat fiyatla Louis Philippe zamanından kalan demode şapkalar alır. Buna demodeliğin modası derler...

Elbiseleri yakıştırmak için iki-üç saat ayna karşısında kalmak istemez. Giyim kuşam sadece korunmak amaçlıdır. Bu yüzden bayan çoraplarını yanlışlıkla ellerine geçirirler, eldivenleri de ayaklarına. Delikanlılar var ki bu tür kızları ararlar.

Kadınlar çalışkandır, sabahtan akşama kadar ya dikiş diker ya çamaşır yıkar veya tahta ovarlar. Başka kadınlar, kızlar gibi diz dize atıp cam önünde oturmazlar haftalarca.

Milletvekili Bay Minas Kapamacıyan ve *Luys* dergisinin başyazarı burada oturur. Bu işin zor şartlarına rağmen, ciddi ve şakacı makalelerle, cemaatine hizmet eder ama yine de gerekli desteği bulamazlar. Burada milletvekili ve *Hayrenik* başyazarı Bay Mıgırdiç Melikyan yazı işlerinin ağır yükü altında ezilir. Bilmiyorum, bir halk ki *Hayrenik*'i yaşatamamışsa hakkı var mı anavatan diye bağırmaya. Burada doğmuştur Sayın Piskopos Madteos İzmirliyan. Patrik olmak ister ve olamaz.

Bu mahallenin sınırları batıdan rakı, doğudan şarap, kuzeyden konyak, güneyden romdur. Zannedersin ki Nuh Peygamber Kumkapı'daydı.

Yönetim de ne meşrutiyettir ne monarşi... İlgisizlikle yürür işler.

Meryem Ana Kilisesi'nin tulumbacıları ünlüdür. Civar gençlerden kurulmuş ve büyük ün kazanmıştır kendi dallarında.

Zengin olsaydım, delikanlı tulumbacıların koşturmalarını seyretmek için bütün bir mahalleyi yangına verirdim.

Kumkapı rutubetlidir ama çok sağlıklıdır. Nem Kumkapılıların yalnızca çamaşırlarına zarar verir. Kıyafetleri küf kokan bir Kumkapılı gördüğünde anla ki buna sebep rutubettir.

Eklemeyi unuttuk. Burada bin iki yüz Ermeni vardır, iki bin dört yüz meyhane, yani hane başına iki meyhane vardır. Lakin mahalleli bu sayıdan memnun olmayıp şikâyette bulunmuş. Şikâyet değerlendirilerek bin meyhane daha açılmasına karar verilmiştir.

8. 1852'de çıkmaya başlayan Ermenice yayın. Kurucu ve sorumlu müdürü Garabet Ütücüyan, bu görevi kesintisiz otuz yıl sürdürmüştür. 1907'ye kadar da aralıklarla yayımlanmaya devam etmiştir. 1892'de on beş günde bir yayımlanmaya başlayan *Masis* daha sonraları haftalık periyoda dönmüştür.

9. Galata Köprüsü.

10. 10 Nisan 1771'de Yenikapı'da doğdu. Babasıyla birlikte ipekçilikle uğraştığından "kazaz" namıyla anılır.
II. Mahmud'un mali ve kişisel danışmanı ve yakın dostu olur. Darphane-i Âmire yöneticiliğine getirilen Bezciyan, 1830'daki Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından ortaya çıkan zararı karşılamak için bulduğu "metalik" para sistemi nedeniyle II. Mahmud tarafından "Tasvir-i Hümayun" nişanıyla ödüllendirilmiştir.
18 Ağustos 1826'daki yangın Kumkapı'ya büyük zarar verdiği gibi kilise ve patrikhaneyi de kül etmiştir. Patrikhaneyi yeniden inşa ettirmiştir.
1832'de resmen izni alınan Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'nin inşasını başlatan Bezciyan, 3 Ocak 1834'te vefat eder. II. Mahmud'un fermanıyla Kumkapı Meryem Ana Katedrali Surp Harutyun Şapeli'ne defnedilir. Kazlıçeşme'deki Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi günümüzde de hizmetini sürdürmektedir.

11. Bir iskambil oyunudur. İki desteden seçilmiş 9, 10, Vale, Kız, Papaz, As'tan oluşan 48 kâğıtla ve genellikle 4 kişiyle ikişerli takımlar halinde oynanır. Batak oyununa benzer.

12. 1719 tarihinde Patrik Hovhannes Golod'a verilen bir fermandan anlaşıldığına göre Kumkapı ve çevresine yerleşen Ermeniler, kiliseler ve buna bağlı çocuk eğitim yuvaları (Tbradun) kurmuştur. 1789 yılındaki başka bir fermanla sur içinde Kumkapı Vlanga'da ve sur haricinde de Ortaköy'de bahsi geçen okulların temelleri atılır ve bunlar Mıgırdiç Amira Miricanyan'ın katkılarıyla 1790 yılında açılır.

Kumkapı’daki okul, İstanbul yangınları neticesinde bir daha inşa edilmemek üzere harap olup yıkılır. Ancak arkasındaki sokağa 1840’ta Lusavoriçyan Kız Okulu inşa edilir. Belgelerde Bezciyan-Lusavoriçyan olarak da geçen okul da bir yangınla tarihe karışır.

13. Baronyan burada “ispirto” ile “spiritüalist” kelimeleri arasında söz oyunu yapar.

14. Duziko / Düziko olarak bilinen bir çeşit rakı. Yunancadan Türkçeye geçmiştir.

15. Ermeni Hıristiyanların Paskalya’dan önce tuttukları yedi haftalık oruç.

KASIMPAŞA

İnsanın bu mahallede demir maskeyle gezmesi gerekir. Birisi sokağa girdiğinde, mahallenin kadınları, kızları pencere önlerine koşuşur.

"Hanım, şu karşıdan geleni tanımıyor musunuz?"

"Tanımıyorum, hiç görmüş değilim."

"Bu sokakta birini mi arıyor acaba?"

"Kim bilir?"

"Yakışıklı bir genç..."

"Ne güzel saçları var."

"Saçlarının nesi güzel, şeytana benziyor."

"Salak salak bir bakışı var."

"Ayrıca yakasında iki parmak yağ var, gemide makineci mi ne?"

"Ayağını öpeyim, o ne büyük ayak."

"Yavaş konuş, yaklaşıyor."

"Yaklaşsın."

"Gözleri de camlarda."

"Bu ne serseri adam."

Sokaktan çıktığında da merak devam eder, kadınlar mutlak ve mutlak bunun kim olduğunu öğrenmek isterler. Saçları neden düzgün değil, yakası neden yağlı? Öğreninceye kadar uyuyamazlar.

Kadınları pencerenin önünde bırakıp işimize bakalım.

Nasıl ki dikensiz gül olmaz, Kasımpaşa da lağımsız olmaz. Gülü sevenin dikeni de sevmesi gibi Kasımpaşa'da oturan da neden lağıma saygı göstermesin. Aynı lağım Paris'e taşındığında yılda bir milyon frank gelir getirir. Lağım Avrupa'da kâr getiren tükenmez bir kaynak... Ama Türkiye'de nasıl ki yetenek değer bulmaz, aynen gübrelik de kıymet bulmaz.

Türkiye'de kâr kapıları kurumuştur desinler...

Gel, şu dar sokaktan yukarı Yeniçeşme nam Ermeni mahallesine gidelim. Yüz elli yıl önce basılmış ama yeni baskı diye tanıtılan kitaplar

gibi.

Mahallede seksen beş Ermeni aile var ki dört yüz elli kişi yapar. İçlerinde hiç dindar yoktur. Kiliseye gittiğinde kimseyi bulamazsın, yalnız Hayrabed[16] Aziz Hagop Mıtspına.[17] Bu piskoposun yüzü hep asıktır. Sanırsın halka çok kızgındır.

Kimileri mahallelinin demirbaşı haline gelmiş papazla araları iyi olmadığından ant içmişler, kiliseye ayak basmazlar. Şaşılacak şey, cemaatsever meyhaneciye kızdıklarında, oraya gitmemek için yemin etmiyorlar.

Kilisenin karşısında Aziz Mesrobyan Okulu var. Aziz Mesrob oldukça ıstıraplı... Sabahtan akşama öğrencilere ararot[18] yedirir, yürümeyi öğretir. Onların donlarını çözüp bağlar. Zavallı Aziz Mesrob,[19] bir eve hizmetçi girseydi 400 kuruş aylık alırdı. Anneler çocuklarını doğar doğmaz Aziz Mesrob’a verir. Yöneticiler ilk yıl okulu iyi kötü düzelttiler. Gelecek yıl yine iyi çalışmak için bu yıl çabalayarak dinliyorlar.

Burada B. H. Saraç yaşar, mahallelilere heveslenmeleri için makaleler yazar. *Hayrenik*’te köşesinin adını “Okul ve Özgürlük” olarak seçmiştir. Anlaşılan başlarında Pakos varsa bu yazılardan mahalleliler onur duyar. Bu delikanlı, kilisenin yanında bir müze kurmuş, arada girip mahallenin çocuklarının ilgilenmesi için umutla tozları alır. Saraç Bey bu hevesle beklesin. Mahallenin sokakları o kadar dardır ki insan geçerken korse giydiğini sanır, nefes almak bile zordur.

Evler birbirleriyle o denli sevgiyle kucaklaşmış ki, sokaktan geçenleri ne güneş ne de yağmur etkiler.

Mahallede kavga eksik olmaz. En büyük cesaret kavga çıkarıp hiçbir şey olmamış gibi geri çekilmektir.

Yabancı birinin saldırısına karşı erkekler geri çekilir, meydanı güzel kadınlara bırakır. Genellikle bu kavgalar zararla sonuçlanır.

Eğlenceye yer yoktur. Biraz uzakta Okmeydanı’nda çayırlık var, burada dolaşanlarda sevgi hüküm sürer.

Dedikodu konusu olabileceğini bildiğinden sokaklardan sinek bile geçmez.

Cinsilatif çalışkandır. Geceleri uykusuz kalarak çalışıp dikiş dikmeyi ve güzel giyinmeyi sever ama elbiseleri yakıştırmakta çok başarılı olamazlar.

Burada bazıları erkeklerin sakalına güler çünkü çoğu berberdir. Kimileri hep hüzünlüdür, akşama kadar örs ve demirle çalışıp ince işlerle uğraşmak istemez.

Konu tıraş ve çekiç olunca kadınlar da erkekler de çalışkan ve maharetlidir. Ama çocuklarının eğitimi üzerine laf açılınca kötürüm olur, kurtulma şansı istemezler.

Kasımpaşa'nın havası doktorlar için çok iyidir. Şehirde kolera baş gösterdiğinde Kasımpaşa'da doğmuş, diğer mahallelerde ölmüştür. Lakin doktorları Kasımpaşa'nın havası sayesinde çok paralar kazanmıştır.

Yazın buranın havası sorunları çözer. Türk-Rus savaşından önce elçiler doğu sorunu toplantılarını bu mahallenin kenarında yaptı.

Bir kanun vardır burada. Fakirlerin hastalanması kesinlikle yasak, yalnız zenginlerin hastalanmaya hakkı vardır. Geçenlerde fakirin biri tesadüfen hastalandı ve kilise yönetimiyle mücadele edip Pırgiç Hastanesi'ne gitmek istedi. Yöneticiler bu fakirin kanuna karşı geldiğini tespit edip dilekçesini altı ay geç vererek onu cezalandırdı.

Fakir, çaresizlikten bir yerlerden 10 kuruş bulup yöneticiye verdi ve Surp Pırgiç Hastanesi'ne gitmek için yazı aldı.

Bu kanun çok adil...

Yöneticiler yakında cesaret gösterip kanunları çiğneyen fakirlere ağır vergi koyacaklarmış.

Bu mahallenin deresi lağımdır. Pera'dan akar, buradan geçerek denize dökülür. Buralılar hava alıp sigara ve nargileyle vakit geçirsin diye derenin kenarına gazinolar yapılmıştır.

Bu derede sandallarla gezilebilir ama yolcular ya burunlarını kesmeli ya da burunları kesik yolcu bulunmalı.

16. Halkın sevgisini kazanmış ve halka dinî konularda önderlik yapmış kilise görevlilerine verilen unvan.

17. Aziz Agop Mıtspına: Nusaybinlidir. Evrensel kilisenin sevilen ve ünlü azizlerindendir. Gerçekleştirdiği birçok mucize nedeniyle kendisine mucizeler yaratan denir, azizlik mertebesine çıkar.

18. Sıcak iklimlerde yetişen maranta adlı kamıştan ve başka bitkilerin kökünden çıkarılan, çocuk maması yapmaya yarayan un.

19. Mesrop-Mesrob Maşdots: 361 veya 362 yılında Muş-Daron taşrasında doğdu. Ermeni rahip ve dil uzmanıdır. 405 yılında Ermeni alfabesini icat etmesiyle tanınır. Maşdots Yunanca, Farsça, Süryanice ve Gürcüce dillerine hâkimdi. 440 yılında vefat etmiştir. Anıt Mezarı Ermenistan’daki Oşagan köyündedir.

BEŞİKTAŞ

Şşşt... Ses çıkarma... Paltonu ilikle... Ellerini ölü gibi göğsüne koy, selama dur... Sağına bakma, soluna da... Başını yukarı kaldırma, aşağıda tutma... Arkana bakma, önüne de. İşte, benim tavsiyelerim bunlar Beşiktaş'ta yürümen için. Bu mahallenin sokaklarında yürüme yasasının maddeleri bunlardır. Anayasa maddeleri tamamlanana kadar hiç olmazsa sokaklarda uygulanmalıdır. Şayet anayasa gibi çevreni dar bulup da biraz dışarı çıkmak istersen, patriklerin anayasa çevresinden çıktığı gibi, direnmene ve düşmemen için önüne bakmana izin veririm. Zira düşersen iki ayağın kırılır, kimse elini tutmaz, yardıma gelmez. "Kendi kendine yardım et, Tanrı sana yardım etsin," der bu mahallenin beyleri. Seni o halde bırakırlar ki, Tanrı yanına gelsin, elini tutsun, ayaklarını bağlamak için Vezir Hanı'na götürsün. Zamanında kendi kendine yardım etmek kelimesi yoktu bizim millette. Anlaşılan kendi kendine yardım etmenin mucidi Beşiktaş'ta yaşamış olmalı ki burada böyle bir kitap hazırlama ihtiyacı hissetmiş.

Şimdi önüne bak... Düşmeyesin... Sağlam çıkalım bu mahalleden.

Şu dar sokaktan yukarı çıkıp kiliseye girelim. Birçok yerde kiliseye gitmek için mutlaka dar bir sokaktan geçmeli. Gerçek olmayan dar sokaklar cennete götürür.

Bir zamanlar burada insanlar kalpaklarının içinde çok dindardı. Kalpaklar kaldırıldı, dindarlık da kalktı. Din heyeti, çocukça işlerle uğraşıp çocukça kararlar vereceğine halkı kiliseye alıştırmak için onun başına kalpak geçirmeye mecburdur.

Gör ki şu kilise ne görkemli yapılmıştır. Ne yazık ki içinde halktan çok toz var. Tozlardan kurtulmak için kapının yanında fırça bile yok. Yöneticiler nerede? Papazlar ne yapar, vaiz nerde? Hiç sorma... Papazlar vaizle haftada beş kez tartışır, altı kez barışır. Mahalle halkı papazın taraftarı... Aristokrat sınıfı da vaizin... Nedir acaba bunların tartışma nedeni, ne olabilir din adamlarının kavgası? Ya bekledikleri kadar cenaze olmaz ya da düğün

yahut vaftiz töreni... Bu nedenle bütçelerini dengeleyemezler. Yani bunların bütçelerini dengelemek için her gün ölmeli, her gün yeni bir eş almalı ve her gün çocuk doğurmalı. Evet, ama bunlar imkânsız... Almanya'dan bir maliyeci getirmeli ki bunların bütçesi düzenlensin.

Bu mahallede de iki okul var. Eğer Beşiktaşlılar eğitim kurumunu o güne dek yaşatmayı başarabilirse torunlarımızın torunları burada okuyacak.[20]

Beşiktaşlılar okulların seviyesini yükseltmek amacıyla yirmi yıldır öğretmen değiştirir, yönetici değiştirir, sıraları değiştirir, hademe değiştirir, kalem değiştirir, idareci değiştirir, kitap değiştirir ve yine de başaramaz. Bir kez de öğrencileri değiştirsin bakalım, nasıl olacak? Yine umduklarını bulamazlarsa ahaliyi değiştirmeli... Kendilerini... Kendilerini... Elbiselerini... Hayır, en iyisi kafalarını değiştirmeli.

Beşiktaş'ta *Masis*'in yayın yönetmeni Ütücüyan yaşar, okul müdürlüğü yapabilecek güçtedir. Mahalleli çocukları eğitilebilir ama korkar garip. Bu görevi üstlenince birkaç ayda evini taşlarlar. Beşiktaşlı maalesef bu deneyimi yaşamıştır. Ütücüyan bu taşlamalardan korkmazdı, gazeteden kazancı iyi olsaydı rahatlıkla değiştirebilirdi evinin kırık camlarını.

Özel bir okul da var, öğrencilere Ermeni tarihi okutulur. Bir kitap iki kez okutulur. Öğrenci bu kitabı bitirdiği gibi Papazyan'ın *Ermeni Tarihi* okutulur. Bunlardan sonra diğer Ermeni tarihleri, üçer kez arka arkaya okutulur. Tanrı bize kırk çeşit Ermeni tarihi vermiştir. Zavallı öğrenciler daha hepsini okuyup bitiremediler ki biz de göremedik. Peki, Ermeni tarihinden sonra hangi ders kitapları verilecek öğrencilere? Derler ki bu öğretmen, yalnızca birkaç zengin veliyi sınava davet edermiş.

Beşiktaş'ta kimileri tüccarlık veya zanaatla geçinir, kimileri borç yığarak yaşar, kimileri de haftalık veya aylıkla yaşar ki bunlar çoğunluktur. Alışkanlıktır yerlere eğilmek... Bir şey almak... Hayır, yanlış anlaşılmasın, yerden selam alıp vermek için eğilmek... Böylece ağzından hiç eksik olmaz, ne sigara ne de “kulun olayım” lafı... Bir günde yüz kez, “Kölen olayım,” demezse ertesi gün görevinden atılır. Bu garipler, işlerinden olmamak için bestecinin birine, “kölenim” nakaratlı bir şarkı besteletip her gece sofraya oturmadan evvel bu şarkıyı söylerler. Şirket-i Hayriye' de çalışan Ortaköylü gençler de bu şarkıyı söyler.

Bu mahalleye giren herkes leke çıkarma tozu taşımalı, zira o kadar az insan var ki buraya girip lekelenmeyen... Burada leke boldur.

Geçen yüzyıldan kalan avukatlar var, bunlar Allah'a dair mahkemelere bakar. Bu kişiler halktan onaylıdır, hatip sayılırlar.

Ağlamaya, sızlanmaya o denli alışmışlar ki zavallı halleriyle karşına çıktıklarında mecburen ya bir iş ya da kendi cüzdanını vermelisin.

Bir şey isterken gözlerinden yaş da akıtırlar.

Burada gençlik yok. Milli bir sorun olduğunda danışmak için Samatya'dan veya başka bir mahalleden birileri çağrılır. Mahalleyi alıp götürseler halkın sesi çıkmaz. O denli barışseverdirler.

Kendini asil zanneden zümre meyhaneye, bakkala uğramadan evlerine girer. Diğerleriyse meyhaneye gider. Pazar günleri akşama kadar tavla veya kâğıt oynarlar.

Bunlar sokakta akrabalarını görmezlikten gelir, selam vermeye, yirmi paraya kahve ısmarlamaya korkarlar.

Dostlukları o denli ileridir ki iki komşu birbirini tanımaz, yan komşularının kim olduğunu Ortaköylülere sorarlar.

Beşiktaşlı o derece cesurdur ki, dört Beşiktaşlı bir fareye karşı mücadele eder. *La belle Eleni* gösterisi her yapıldığında Ajax rolü için Beşiktaşlı artistler aranır.

Erkekler haftada iki kez gömlek değiştirir. Milliyetçilik söz konusu olduğunda önce hamam, sonra millet... Genellikle saatlerce berberde oturup tıraştan önce üç saat bıyıklarını süslerler.

Gelelim dişilere.

Cinsi latifler yolda yere değil göğe bakar, sanırım kolyelerini göstermektir amaçları. Kadınlar burada kocalarını çok etkiler, kocalar hep kadınlarının arkasından yürür, İncil'deki "Adam, annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak,"[21] ayetine istinaden. Kadınlar kocalarına itaat edeceğine erkekler eşlerine itaat eder. Beşiktaşlı kadınlar güzeldir, hamarat ve evcimen. Pirinç tozu kıymetli değildir, sadeliğin değeri yoktur. Beşiktaş, Pera'ya yakın olduğundan kadınlar en az haftada bir Pera'ya gidip yeni modayı kapıp gelir.

Bu semtin kadınları erkeklerden daha milletseverdir. Ama çoğunluğu günün büyük kısmını kıyafet dikmeye ayırdığından, kız okuluna gidip orayı denetlemeye vakitleri yoktur.

Küçük kızlara gelince... Sokaktan geçenlere görünmeden, pencere önlerinde oturup geleni gideni ayağından tepeye inceler, analarına yetiştirirler. “Şu boyda, bu renkte, şu endamda biri geldi yan komşuya.” Anneler minnettar, çocukları tekrar yerlerine gönderip daha dikkatli tespitlerle kendilerine dönmelerini ister.

Beşiktaşlı baharda Fulyalık denen alana, yazın da Ihlamur bölgesine gider. Pazar günleri hokkabaz gelir, ahlaksız sözlerle ahlak vaazları verir seyircilere. Şerefli kadınların, erkeklerin yanından altı yedi yaşlarında çocuklar da eksik olmaz.

Kışın, isim günleri[22] başlayana kadar evlerine kapanıp otururlar. İsim kutlamaları başladığında da evde oturmak yasak. Her gece bir isme gidip sabaha kadar bir okka rakı, beş okka şarap içerek yüreklerini ferahlatırlar.

Mahallenin havası ne hafif ne ağırdır. Ne sevinç ne de hüzün verir. Sadece kayıtsızlık yaratır.

Burada üç yüz elliye yakın Ermeni hane vardır, evde kaç kişi olduklarını kilise yönetiminden öğrenmeliyiz. Mahallede epeyce baş bulunur. Doğramacı başı, keresteci başı, çamaşırcı başı, hamamcı başı... Bu başlar saray işlerinde kullanılır. Koyun başı da meşhurdur.

20. Beşiktaş’taki son Ermeni okulu 1983 yılında kapanmıştır.

21. Eski Ahit, “Yaratılış”, 2:24.

22. İsa’nın havarilerinin veya azizlerin isimlerini taşıyanların isimlerinin kutlandığı gün.

KARAGÜMRÜK VE SALMATOMRUK (Birleşik mahalle)

Acele et dostum... Dostlarına tövbe de, git günah çıkar, dua et ve ailene selamını ver. Şayet sağ salim dönersek bir kaybımız olmaz. Ama ölsek de vicdan azabı çekmeyiz. Hıristiyanlık, aile ve dost mecburiyetidir. Dostlarla vedalaşmadan ölmek terbiyesizliktir.

Bana sorarsan, ne gerek var bu hazırlıklara, savaşa mı gidiyoruz? Hayır, dostum, savaşa gitmiyoruz ama Hasköy'e çalışan bir gemiye bineceğiz.

"Hayır, hayır, ben o gemilere girmem."

"Çocukluk yapma, korkma."

"Yemin ettim, gemiye binmem."

"Kadın olma, dünyada her şey bizim için. Cesur ol, gemiye at kendini... Ölümden korkan, insan denmeye layık değil. Haydi, gel cesur ol, haydi.

İşte gemideyiz... Buraya otur... Güvenle otur... Dizlerini fazla açma, şu zavallı adam da otursun... Dizlerine mi oturdular? Zararı yok, sabret... Bak sırtıma da çıkıp otururlar. Önemli değil, su almaya başladı."

"Nefesim kesiliyor."

"Bir şey olmazsın, alışırsın."

"Gemi ne kadar yamuldu, su almaya başladı, boğulacağız."

"Önemli değil, her şeyi görme... İşte Balat'a geldik. Hazırlan, çıkıyoruz... Ama iskeleye dikkatli bas, yıkılmasın. Yahudilerin çarşısından geçeceğiz. Saatine ve kesene dikkat et. İşte Kesmekaya denen yokuş... Yokuşu tırmanmak için uzunca nefesler almalısın. Yokuşun başına geldik. Burası Salmatomruk... Büyük sokağın üstündeki gazino, Millet Gazinosu... Bak, taşların üstüne beş gazete konmuş, kimse yüzüne bakmaz. Bir müze de var, müzenin sahibi mahallenin edebiyatsever topluluğu... Müze altı yaşına geldiğinden diş çıkarma korkusunu üzerinden atarak günden güne büyüyor.

Bu grubun amacı gazete, kitap ve pazar sohbetleriyle okuma aşılamak. Bu lokalde diplomatlar var; Legnün, Bismarck veya Gladstone’un dünya görüşünü eleştirirler. Karagümrük’e ilerleyelim. Bu şarap evleri birkaç ay önce kapandı, şimdi elçiler sayesinde yeniden açıldı. Mahalledekiler elçilere vermek için teşekkür bildirisi imzaladı; zira zavallılar içmek için geceleri Balat meyhanelerine gider, gecenin saat dördünde ancak eve dönebilirlerdi ve ailelerinden azar işitirlerdi. Şaibeler dolaşıyor. Mahalleli geceleri eve erken dönebilsin diye her evin bitişiğine bir meyhane açılması için ısrar ediyormuş.

Bu mahallede otuz bin sokak var; ama öyle sokaklar var ki, geçmek için jimnastik öğrenmek gerekir. Bu işi bilmeden başını, kolunu, bacağını veya başka bir tarafını kırabilirsin. Öyle sokaklar var ki İstanbul’un fethinden beri tadilat görmemiş ve görmeye de niyeti yok.

İşte Karagümrük Kilisesi... İsmi Surp Ohan Vosgeperan’dır.[23] Kilisede mucizeler yaratan Meryem Ana heykeli vardır. Adak yeridir. İnsanlar için mucizedir bu küçük kilise. Çocuğu olmayan kadın ve erkekler buraya adak adar. Çok çocuğu olanlar da adak adar. Boş gezenler, hastalıktan şifa bulanlar, işçilerini sömürenler, emanet olarak aldıkları mücevherleri satıp dulların paralarını yutanlar genellikle adak adarlar.

Buranın papazları da az çok eğitimlidir. Zaman zaman mucizeler yaratabilir. Bir dindarın Meryem Ana resmine sunduğu saf altın kemer, iki günde altın kaplama bakıra dönüştü, diğer bir sunu olan has telpeçe[24] de simle değiştirildi.

Bazen kendiliğinden böyle acayip değişiklikler olur bu kilisede. Acayiplikler kiliselerde de eksik değil. Kilisenin vaizi de ciddi bir adamdır, çok konuşmayı sevmez. Çoğu zaman resmî yazışmaları, bazen dinleyicilere fazla zahmet vermemek için İncil’i özetler ve okur.

Kilise yönetim kurulu yakın zamanda kilisenin değerli eşyaları için resmî bir demirbaş defteri tutmaya karar alacak ki onlar mucize eseri değişmesin veya göğe yükselmesin.

Çok dikkatli ve özenli olmak gerek o mahallelerde, zira mucizeler yaratılır. Birleşik mahalle olan Karagümrük, Salmatomruk, Sultanhamam, Büyük ve Küçük Malta’da beş yüz elli dört Ermeni hane, bir kilise, bir ilkokul, bir eğitim kurumu ve bir kız okulu var.

Bu okullarda yüz otuz sekiz erkek, seksen dört kız öğrenci bulunur. Altı yaşından küçük öğrenci alınmaz. Öğrenciler bu yaşta Ermenice, Türkçe, Fransızca, İngilizce, Almanca, Slavca, İbranice, matematik, mantık, tarih, coğrafya, ilahiyat, resim, müzik, biyoloji, kimya, felsefe, jimnastik, psikoloji öğrenirler. Okumayı ise ana rahminde öğrenirler.

Mahallenin sakinleri okulun bu başarılarını eğitim kurumuna borçludur. Gözleriyle görseler bile hiç ilgilenmezler. Bir kasap bile müdürlük veya yöneticilik yapabilir.

Halkın çoğu cahildir. Cahilliği desteklemek günden güne artar. Bu okulda bilgi yerine cahillik öğretilirse birinci sınıf bir cahillik okulu olur.

Tartıştıkları konular hakkında bir fikir vermek için iki kişi arasında geçen bir konuşmayı aktaralım.

“Dostum, bu öğretmen çocuklarımızın geleceğini öldürüyor.”

“Hayır, bu öğretmen çocuklarımızın geleceğini hazırlıyor, dün nalıncı Ahmet Ağa okulları ziyaret edip çok olumlu bulmuş durumu.”

“Ama dün bozacı Dimitro, ısrarla o adam o görevin adamı değil, diyordu.”

“Yalnız geceleri boza içmiyor diye bozacının hırsı var bizim hocaya.”

“Toplantı yapıp şu hocayı değiştirelim. Yazık bizim çocuklara.”

“Böyle şey olmaz, sen dükkânın kirasını ödeyemiyorsun ama çıkıp millet işlerine giriyorsun.”

“Ben senin gibi başkalarının hakkını yemem. Bana iyi bak.”

“Ağzını topla, şimdi sandalyeyi başına geçiririm, terbiyesiz!”

“Sen de bundan sonra bir daha gel de bizim evden karın için şapka al.”

“Geçen hafta pantolonumu alıp Karagümrük’e adağa gitmedin miydi?”

“Senin ne adi olduğunu herkes bilir.”

“Adi sensin.”

(Kulağına doğru) “Sen o salağın lafını önemseme.”

“O da bana terbiyesiz, dedi.”

(Kulağına doğru) “Ayıptır, bu eşeğin laflarını önemsiyorsun.” (Bağırarak) “Barışın... Siz kardeşsiniz... Ama bu pantolon meselesi nereden çıktı?”

“Okul konusundan söz açıldı.”

“Okula mı pantolon giydireceksiniz? Ne yapmaktasınız?”

“Hayır, öğretmen...”

“Alalım abi, alalım. Öğretmene bir pantolon alalım. Ne olacak?”

“Anlamadın mı kardeşim! Sorun okullardan... Münakaşanız okullar için mi?”

“Evet.”

“Siz ikiniz de avanak mısınız? Okul için kalp kırmaya değer mi? Ben de zannettim ki önemli bir şey için tartışıyorsunuz. Vay avanaklar!”

Tartışmacılar bu müdahaleyi haklı bulup boş bir şey için birbirlerini kırdıklarına pişman olur, öpüşür, barışır ve bir daha okul meselesini konuşmamaya ant içerler.

Yönetim kurulu kavgaları da eksik olmaz. Seçim zamanı, biri üç bin kişi içinden dokuz kişi bulmak için Diyojen’in lambasını alır ama yine başaramaz.

Yönetim kuruluna giren de ya altı ayda istifa eder ya da yatağını oraya taşır.

Salmatomruk’ta birkaç kişi var ki büyük iş yapıp ölümsüzleşmek için köpeğin kuyruğunu keserler.

Yirmiye yakın zengin var, milletin işleri için keselerini açan. Bunlardan on sekizi, geçen yıl, Okulsever Batı Grubu’nun kendilerine balo bileti göndereceğini duydular, bunun üzerine hemen bir yere toplanıp balo bitene kadar mahalleye ayak basmama kararı aldılar.

Birçok yerde olduğu gibi burada da birçok grup kurulmuş, dağılmıştır. A.B.C. Grubu’nun kurulduğu gün, ahali günden güne harflerin alfabetik sırasıyla ilerleyecektir. Bugün kurulan grupların isimleri bile unutuldu.

Başka bazı gruplar da kuruldu ama bunlar da alfabenin son harflerinden başladığı için ömürleri çok kısa sürdü. Şimdi n, m, h harflerini kullanan grupların her ne kadar ünleri yoksa da yirmi bir tane demiryolları hissesinden, altmış altı tane üç çeyrek gümüş mecidiyeden, yirmi para ve on altından, iki buçuk ayağı olan bir koltuk ve içi boş bir mürekkep şişesinden oluşan sermayeleri var. Birkaç kişi bu sermayeyi, resmî ve gayri resmi her tür şahit ve sorumludan korur. Ahali utanır, gidip onlardan izin almaya.

Bu köydeki kimileri de bazen sallanır. O zaman... Deprem olur. Çoğu yerinde sabit kaldığından aydınlanma sekteye uğrar.

Kadınlar erkeklerden daha dürüsttür. İyi giyinmeye önem vermezler. Yılda bir kez güzel giyinir, diğer günlerde gecelikle pencere önüne oturup fes örerler. Bunlara bayram yoktur. Dört yılda bir burunlarının dibindeki kiliseye girerler. Halbuki burunları da uzun değil ki, kilisenin uzamasına sebep olsun. Bunlar dört yılda bir kiliseye gittiklerinde nalın giyerler. Bu

mahallenin kadınlarının Ermeniceleri, diğer mahallelerdeki kadınlarınkinden şu noktada değişir: Diğer kadınlar Ermeniceye Türkçe kelimeler karıştırarak anadillerini geliştirirken buradakiler Türkçeye Ermenice karıştırarak yaparlar bunu. Bunlar *Mşag*'da Ermenice makaleler yazabilir.

Sağlıklı havası olan mahallenin ahalisi, havasız bir yerde doğmak zorunda olsaydı ölü doğardı.

23. 7 Mayıs 1829'da ibadete açılan Vosgeperan Kilisesi'nin yanında bir de okul olduğu bilinmektedir. Küçük bir bina olan ahşap kilise, Kasım 1845'te çıkarılan fermanla genişletilerek yeniden yapılır ve 16 Eylül 1848'de ibadete açılır. 1900'de çıkan yangında kilise ve okul binaları tamamen yanar. Kiliseden kurtarılan eşyalar Balat Surp Hıreşdagabed Ermeni Kilisesi'ne verilir.

24. Gelinlerin ellerinde taşıdığı simli uzun teller.

EYÜP

Eyüp’te iki aziz var, birbirlerinden yarım saat uzaklıkta. Bu azizlerden birinin adı Asdvadzadzin, diğeri Yeğya (İlyas). Bugün Aziz İlyas hakkında konuşacağız.

Bu mahallede hiç şeytan yoktur, insanların çoğu güvercin gibi saftır. Halk muhafazakâr olduğundan Tanrı’nın yarattığı halden bir adım ileri gitmemiştir. Burada gezen kendini Âdem zamanında zanneder.

Yüz on Ermeni hane var burada. Bir vakit iki okul vardı: biri kızlara, diğeri erkeklere... Günümüzde o okullar yandığından, çocukların bir kısmı evde, bir kısmı da sokaklarda oynar. Çalışan küçük bir kesim de okulları tekrar kurmaya çalışır.

Halk, çocuklarının eğitimi için yürek tüketmez. Tanrı nasip ederse çocuklarının okula gitmeden de eğitimli olabileceklerini söylerler.

Burada ne arkadaşlık var ne gençlik. Ama bencillik ve cehalet var. Herkes mecburdur evine çekilip oturmaya... Yoksa adaletsizlik olur, komşuya gidip bir iki saat oturarak zaman geçirmek. Bu mahallede zanaat daha beşiğinde. Eyüp esnafından bir kısmı çömlekçi... Topraktan çeşit çeşit kap ve adını bilmediğimiz, topraktan bir çeşit kâse yaparlar. Ama okura bir fikir vermek için ekleyelim. Bazı kadınlar günümüzde o toprak kâseleri samandan yapıp üstüne bir bez geçirir, çiçek ve kurdelelerle süsleyerek başlarına geçirir.

Burada meyhane yoktur. Rakı satılması yasaktır. Ne bedbahtlık! Yerlisi genellikle geceleri İlimom İskelesi’ne uğrar ve orada birkaç kadeh rakı içip mahallesine döner. Evlerde gizli rakı satışları olur. Bazı aileler çocuklarını rakıdan kurtarmak için buraya gelir, ateşi olanların su içmek için Ortaköy’e gittiği gibi.

Eyüp halkı kiliseyi sever ama vaiz istemez. Yılda bir-iki kez patrikhaneden gelen vaizi sevgiyle karşılarlar. Tabii vaazını verip mahalleden uzaklaşması şartıyla.

Kadınları, arı gibi çalışkandır, bir dakika yerlerinde durmazlar. Entari, şalvar giyinip Feshane için fes örer, önünden lağım geçen kapılarının eşiğinde otururlar. Bari mahallenin çalışanlarına piyango düzenleyip hasılatıyla bu lağımı temizleselerdi. Çok içenler bazen içine düşer ama sakinlerin burunlarının bir kazancı varsa o da lağım kokusundandır. Ona diyeceğim yok.

Kadınların yürekleri geniştir, bu yüzden uzun ömürlüdürler. En kısa ömürlü kadın doksan dokuz yaşındadır. yüz yaşında biri öldüğünde genç yaşta Hakk'ın rahmetine kavuşmuş sayılır, bir yaşında bir kız öldüğünde de düşük sayılır.

Bazıları vardır ki bunlarla konuşmak için zırh kuşanmak gerekir, bu kadınlar ellerinde odunla konuşur, tedbirli olmazsan kafanı yararlar.

Dedikodu burada umulandan fazladır. Eğer sınırlanırsa dedikodu entari şalvar üzerine olur.

Mahallede tahtadan yapılmış çocuk oyuncakları üretilir. Bazen büyükler de bu oyuncaklardan kendilerine satın alır.

Burada hava her ne kadar iyiyse de mahalledekilerin uyuşukluğuna bakılırsa galiba biraz uyuşturucu. Eyüplülerin kimileri yolda yürürken uyur ve güzel rüyalar görür.

KADIKÖY

Ananevi coğrafi alışkanlıkların aksine konuşmamak için söylemeye mecburuz ki bu köyün de doğusu, batısı, kuzeyi ve güneyi var. Vicdanımızı da saymak için, itiraf etmemiz gerekir ki batının, doğunun ve kuzeyin varlığı farazidir. Sadece güneydir köye hükmeden. Kuzey birkaç söz söylemek isterse güneyin ağzıyla konuşur. Güneş güneyden doğar, güneyden batar. Neticede her şey güneydendir.

Bu satırları yazarken amacımız değerli halkımıza duyurmaktır. Kış mevsiminde bu köye gitmek isteyenler yazlık elbise giymeli; yazın, sıcak günlerde gitmek isteyenlerse çıplak gitmeliler. Yani dekolte giyinmeli.

Mahsusiye şirketi yolcularını serinletmek maksadıyla deniz suyunu içine alan gemiler işletir. Böylece yolcular deniz suyuyla ıslanır ve serinler. Böyle olmasaydı yolcular sıcaktan ölürdü.

Bu köy o kadar kutsaldır ki, birkaç yıl önce, Yahudi'nin biri kehanet edip dedi ki: "Yerin altına girecek k harfiyle başlayan bir köy." Herkes bu köyün Kadıköy olduğunu bağırdı. Yahudi'nin kehaneti çıkmadı. Köyün itibarı yerle bir oldu. Kehanetin tarihini belirleyenler de oldu. Bu haberi yayan bizim Kayserililer, ucuz fiyatla ev almak için bu tevatürü anlatmışlardır. Neticede ev fiyatları yüzde altmış ucuzladı. Birçok tüccar alacaklarını tahsil etmek istedi. Kadıköy'de oturanların birçoğu köyden ayrıldı. Bizim Kayserili esnaf bulunduğu yerden kalkmadan, "Ucuz oturalım yerin dibine de girelim," dedi.

Bu köyde halihazırda üç yüz elli Ermeni var. Ama içlerinde gerçek milletsever olarak ancak yirmi üç ve üç çeyrek insan var. Geri kalanlar diğer mahallelerden göçmüştür. Zamanında tenha bir ovaydı bu köy. Avcılık meraklısı birkaç Avrupalı, köyü ava uygun bularak gelip yerleşti. Milletimizden de bazıları bunların peşine takılıp buraya gelip yerleşti. Bugün Avrupalılar buradan uzaklaşırsa bizimkiler de burayı terk eder.

Kim iddia edebilir ki bizim cemaatseverler Avrupalılara benzemek istemez.

Bu köyde, köyün güneyi hariç, asalet hüküm sürer. Asalet, güney kadar ateşe neden olur; köyün milli işlerine, belki de ondan daha zararlıdır.

Yönetim kurulu seçimlerinin her seferinde anlaşmazlık oluşur. Millet okullarının ilerlemesine çok zarar veren yönetim kurulu üyeleri kadar farklı fikirler oluşur. Yönetim kurulundaki her üye kendi istediği sistemle okulu yönetmek ister. Biri Fransız sistemini savunur, bir başkası Alman sistemine saldırır, üçüncüsü İngiliz sistemini kurtarıcı sanır, dördüncüsü Türk sisteminden şaşmaz, beşincisi Avusturya sistemini savunur. Karışık fikirler neticesinde okul kapanır. Açılması için yönetim kurulunun lütfedip bir sistem üzerinde anlaşması beklenir. Okul açılır ve bir gün Alman, bir gün Fransız, bir sabah Türk, bir akşam İngiliz sistemiyle yönetilir. Böylece yönetimde anlaşma yapılır ve halk sevinçle birbirini kutlar: "Yaşasın, yönetim kurulunun sayın üyeleri, anlaştılar."

Bu okulun düzensizliği, milletin kârına oldu. Şimdi İcadiye'de gururumuz Berberyan Okulu kuruldu.

Köyün sakinleri çok terbiyelidir, kalp kırmamak için her türlü fedakârlığa hazırdır.

Geçenlerde asilzadelerden biri baltayla okulun temelini yerinden çıkarır, bir başkası da birkaç adım öteden onu seyreder. Neden müdahale etmediğini sorduklarında şöyle cevap verir:

"Samimi dostumdur. Gidip iki söz söylemek isterim ama düşündüm ki dostluğumuz bozulur, bıraktım ki istediğini yapsın."

Bir kısım var ki burada, aristokratlara alet olarak ancak sesleri çıkar. O da şarkı söylemek için.

Bir kısım tamamen ilgisizdir milli işlere, sahildeki kahvelerde tavla oynar veya nargile çekerler.

Diğer bir aristokrat kısmı da yalnız usit ve bezik oynayarak hizmet verir milletine.

Bu köyün Surp Takavor (Aziz Kral) adlı kilisesinde Surp Asdvadzadzin (Meryem Ana) gününde kutlamalar yapılır, adak yeridir, adak adayanlardan iyi para toplanır. Bu Takavor'un da diğer krallar gibi epey geliri var ama muhasebecileri olmadığından bu geliri kullanmasını bilmez. Dindarların bağışladığı paralar iyi değerlendirilse mutlu bir Aziz Takavor olurdu ve okulu da refah içinde ilerlerdi.

Bu köydekiler genellikle milliyetçi duygulara sahip olmaktan utanır. Senin, eve su taşımaya utandığın gibi... Bir gün milliyetçi duygular

taşımaya mecbur olsalar, şahsen bunu taşıyamayacak, arkalarındaki hizmetlilerine taşıtacaklardır.

Gene de burada milliyetçi duygular taşıyan insanlar da var.

Muradyan ailesi şerefli bir sülale, yaptıkları işlerle ünlenmiş.

Mıgırdiç Efendi Muradyan 1868'de bir kız okulu açmış, ayda altı yüz-yedi yüz para harcayarak fakir kızların eğitimini sağlamıştır.

Kışın fakirlere bedava kömür dağıtır, fakir hastalara doktor gönderip ilaçlarını alır. Muradyan kardeşler annelerinin cenazesi için kiliseye 70 lira, vakıf için seksen altın, okulun inşaatı için yüz altın bağışladıkları gibi ayrıca iki yüz altın da okulun inşaatına vermiş.

Aynı zamanda burada yaşayan Sayın Serope Gülbenkyan, Apik Uncuyan, Şaşyan Boğos efendiler, komite üyelerinden üçü diğer arkadaşlarıyla gece gündüz çalışarak, tüm milletin gönlünde unutulmaz hatıralar bıraktılar. Gerçi bizim *Azkayin Çoçer*[25] nam kitabımızdan beş tane bile almadılar. Böyle çalışan milletseverlerimiz varken kıtlık kırk yıl da sürse umursamayız.

Ahali genellikle zengindir ve bir zeytini dört parçaya ayırıp yerler, denir. Ekonomi bu derece ilerlemiş. Çok zenginler de bunu müsriflik kabul edip tek zeytinle sofra kurarlar.

Birkaç zengin için güneş normalden üç saat sonra doğar, bazen de hiç doğmaz. Bu zenginler ikindiye kadar uyur, gece uyanır ve başlarlar kendi prafalarına.[26]

Diğer mahallelere oranla rakı ve şarap tüketimi azdır. Genellikle konyak içilir.

Kadın kısmı konyak yerine dedikodu, susuz dedikodu satar. Birbirlerini yerin dibine sokar, yüz yüze geldiklerinde göğe çıkarırlar.

İşin yoksa gel, şu pencerenin önünde biraz durup dinleyelim.

"Madam Katig, Matmazel Ağavni'yi gördün mü?"

"Hayır, görmedim. Nasıl boyanmıştı o! Kafasını un torbasına mı sokmuş ne?"

"Her tarafı açık da bir elbise giymişti."

"Belki kumaşı eksilmiştir."

"Bari ayakları küçük olsa."

"Bununla beraber şeytan cazibeli."

"Güzelliği nerede onun... Yüzünü görmek istemem, şeytan görsün."

İşte Matmazel Ağavni bu konuşmalar esnasında o evin kapısını çalıyor.

“Hoş geldin Matmazel Ağavni, neredesiniz? Şimdi Madam Katig’e sizden bahsediyordum. Bizi unuttu dedim.”

“Ben sizi unutur muyum? Her gün gelmek isterim, ama ev işleri...” (Diğer tarafa dönüp) “Şeytan görsün ikinizi de...”

“Matmazel Ağavni, sizi gördüğümde ablamı görmüş gibi oluyorum.” (Diğer tarafa dönüp) “Şeytan görsün...” (Yüksek sesle) “Seni her gün görsem doymam.”

“Teşekkür ederim.” (Diğer tarafa dönüp) “Deli olmalıyım sözlerine inanmaya.”

“Bu elbisenin modelini nereden aldın Ağavni?”

“Beğendin mi?”

“Çok beğendim Madam Ağavni, bir tane de ben dikeyim böyle.”

“Beğenilecek bir şey değil sanırım.”

“Ne diyorsun Madam Ağavni, çok düzgün. Madam Ağavni, kahve istemezsiniz, tatlı istemezsiniz, meyve istemezsiniz, yemek istemezsiniz. Şarap istemez misiniz? Sigara istemez misiniz? Rica ederim Madam Ağavni çekinmeden söyleyin.”

“Bir şey istemem, canınızın sağlığını isterim.”

“Bir tatlı buyurun.”

“Çok iyi... Alayım.”

“Sana bir şey soracağım ama doğru söyleyeceksin. Bir haftadır evimizde kavga eksik değil. Madam Tereza’nın ön dişleri takma, değil mi?”

“Arkadakiler de takma.”

“Sağ ol. Ben söylüyorum da inanmıyorlar. Bir tatlı daha buyurun Madam Ağavni.”

“Hayır, teşekkür ederim.”

“Bir şey daha soracağım ama çekiniyorum.”

“Çekinmeyin.”

“Madam Marta’nın şişmanlığı doğal mı, yoksa pamuk mu tıkamıştır?”

“Madam Antaram’ın sözüne bakarsan pamuk; Madam Şuşan’a göre de yün tıkarmış.”

“Teşekkür ederim Matmazel Ağavni, bizi büyük bir dertten kurtardınız. Bilemezsin kaç gündür ne kadar rahatsızdım. Matmazel Ağavni’ye yemek getirin.”

Matmazel Ağavni allahaısmarladık deyip çıkar. (Fısıldayarak) “Bunlar da hep başkalarını aşağılar.”

Seçkin kadınlar milli işlerle uğraşır, bir kısmı da Ermeni cemaati derneğinin bir kolunda çalışıp büyük işlere hazırlanırlar.

Moda bir çeşit hastalıktır burada. Güzel kadınlar dürbünle Marsilya’dan gelen gemileri seyreder. En son modayı önce kendileri bulsun diye...

Köyün eğlence yeri, denizin üstündeki Moda burnudur. Oraya gidenler denize bakmaz, daha eğlenceli olduğundan güzel kadınlarla ilgilenirler.

Köyün ürünü birinci sınıf hummadır. Fakirler hummanın üçüncü sınıfını alabilir, birinci sınıf zenginlere saklıdır, pahalı satılır.

Şaşılacak şey... Doktorlar bazen hasta gönderirler tebdil-i hava için.

Havanın durumu sefalet. Üsküdar müsaade etmez kuzey rüzgârının girmesine ve düzen getirmesine havaya.

25. Hagop Baronyan’ın bir eseri.

26. Çoğunlukla üç kişi tarafından oynanan ve otuz iki kâğıtlık poker destesiyle bütün kâğıtların dağıtılarak elinde karo yedilisi bulunan oyuncunun kozu belirlemesiyle başlayan bir iskambil oyunu.

RUMELİHİSARI

“Buyurun ağa, muhteşem ıstakoz... Ucuza vereceğim.”

“Çekme kardeşim, yakamı bırak.”

“Istakoz muhteşem, rakıyla iyi gider.”

“Bırak... İstemiyoruz.”

“Bana bak sen ağa, gel sana güzel kefal vereyim, onlara bakma sen.”

“Bu tarafa gel dostum, onlar sahtekâr... Bir okka balık sakladım, sana vereyim, rakıyla iyi yenir, bu sabah yakaladım dostlar için.”

“İstemem.”

“Gel sana bir rakı ısmarlayayım.”

“Teşekkürler, ben gezmeye geldim, rakı içmeye değil.”

“Bu köyde rakı içilir dostum, rakı içmeden gezmek imkânsız.”

“Alışkanlığım yok.”

“Bari şu harikaları al, ucuza vereceğim.”

“İstemem.”

“Ne istiyorsunuz adamdan! Bırakın... Bırakın, işine gitsin. Niye yakasına yapıştınız?”

“İnsanlığınız için teşekkür.”

“Bunlar öyle insanlardır ki, iskelede birini gördüklerinde dört tarafını sararlar.”

“Evet.”

“Zorla balık vermek isterler.”

“Doğru.”

“Kaç kez söyledim kendilerine bu huylarını bırakmalarını.”

“Çok iyi birisiniz. Allahaısmarladık... Biraz çevreyi gezeceğim.”

“Bin kez tembihledim, köye gelenleri bıktırmayın; ama kime söylersin.”

“Teşekkür ederim, allahaısmarladık.”

“Bunlar böyle insanlar... Kafalarına koyduklarını yaparlar.”

“Teşekkür ederim.”

“Köyün okulu için birkaç kuruş bağışlar mısınız? Okulun müdürlüğünü üstüme aldım ve idare ediyorum.”

“Sakini ne yapar?”

“Onlar balık tutar.”

“Okulun geliri var mı?”

“Hayır, okulun geliri yok... Geliri olmasa da iyi yönetilemiyor. Çok şükür Allah’a, bizim gelire ihtiyacımız yok.”

“Parasız nasıl yönetilir?”

“Öğretmenlere aylık vermem.”

“İyi.”

“Hademeye de aylık vermem. Kâğıda, kalem ve mürekkebe de para vermem.”

“Yaşa.”

“Odun, kömür için de bir şey ödemem.”

“Harika... Bari bütün okul müdürlüklerini sen üstlenseydin.”

“Şimdi, bana sor ki nasıl yönetirim.”

“Sordum.”

“Sordum demekle olmaz, sor.”

“Peki, nasıl idare ediyorsun?”

“Robert Kolej’deki Ermeni öğrencilerden birkaçı gelip bedava ders verir. ‘Eee,’ de.”

“Eee...”

“Hademeye ihtiyacım yok, öğrenciler yiyeceklerini içeceklerini kendileri getirir. ‘Eee,’ de.”

“Eee...”

“Kâğıdı, kalemi, mürekkebi oradan buradan toplarım. ‘Eee,’ de.”

“Eee...”

“Odun kömüre ihtiyacım yok, zira bizim öğrencilerin üşüme huyu yoktur. İşte böyle yürütürüm. Sonra da hakkımda dedikodu yaparlar.”

“Ne derler?”

“Derler ki ara sıra arkadaşlarımla yukarıdaki bağa gidip rakı içer, okul öğrencilerine şarkı söyletirmişim. Derler ki balıkçılara rakı içirterek onlara kendimi sevdirip genel görüşleri değiştirirmişim. Geçenlerde bir sorun yaşandı. Bir eğiticinin işten ayrılmasını istiyordum. Köyün tüm balıkçıları toplanıp bir ağızdan öğretmeni istemiyoruz diye bağırdı. Birkaç aydın nedenini sorguladı. ‘Bir hatası varsa bilelim. Ona göre biz de sizle beraber

oluruz.’ Balıkçılar iyi insanlar... Tekrar bağırdılar: ‘İstemiyoruz.’ ‘Neden istemiyorsunuz?’ ‘Biz bilmeyiz. Parnig Ağa’ya sorun.’ ‘Ama öğretmenin hatası yok.’ ‘Hatası olmadığından istemiyoruz.’ dediler ve sorun halledildi. Hallolmasaydı balıkçılar döverdi aydınları.”

“Okul şimdi ne durumda?”

“İyidir, benim işim yok... Sabahtan akşama kadar okul için çalışırım, istediğim zaman da milli temsil diyerek gazeteye ilan verir, birkaç yüz de oradan koparırım.”

“Ne temsilidir bu? Meşrutiyetin kutlaması mı? Kilisenin isim günü mü? Yoksa okulun?..”

“Doğrusu, önemsemedim bir isim vermeyi. Gel gör ki soran da yok ama gelecek yıl bir isim vereceğim.”

“Kaç Ermeni hane var?”

“Yazın seksen hane, sonbaharda yetmiş beş, kışın altmış, baharda da altmış beş...”

“Mahallelinin mesleği ne?”

“Bir kısmı gemici, bir kısmı balıkçı... Hepsi iyi kalpli ve iyi rakı içicidir ama çok sağlıklıdırlar. Normal konuşmalarında bile sesleri Tarabya’dan duyulur. İriyarıdırlar. Çok yaşar, tatlı tatlı küfrederler.”

“Sağ olsunlar. Kadınların yaşamı nasıl?”

“Yazma yapıp satar, kocalarına bakarlar. Diğer mahallelerde işini sıraya koyanlar evlenir. Burada tam tersi, yaşamını kazanamayan evlenir, ‘karısı’ ona baksın diye. Burada dedikodu, şatafat, müsriflik, tiyatrolar, gazinolar yok. Burada hayat basit.”

“Verdiğin bilgiler için çok teşekkür ederim.”

“Havası çok sağlıklı... İki okka rakı da içsen sabah çok hafif uyanırsın. Sanki gece hiçbir şey içmemiş gibi... Pek çok insan buraya içmeye gelir.”

“Teşekkür ederim.”

“Okul için bir bağış yaparsan ben de teşekkür ederim.”

“Gel şu balığı kaçırma ağa.”

“Şu ıstakozu al, rakına meze yap ağam.”

“Şu kefali alsana.”

“İhtiyacım yok,” dedim ve kendimi sandala attım.

SELAMSIZ

İşte tartışmaya, küfre, kafa kırmaya uygun bir mahalle. Adam bir dakika bile kalsa kendini meclis toplantısında sanıp dışarı çıkmanın yolunu arar. Mahalleliye sorsan bu sonsuz tartışmanın sebebi nedir? Emin ol şu cevabı alırsın:

"Anayasa uygulamaları."

Mahalleye girer girmez meyhaneden şu sözleri duyarsın:

"Bu hafta kesinlikle değişmeli."

"Evet, aynı görüşteyim. Bunları indirip yerine başka birilerini koymalı. Yönetim kurullarına seçilenler iş yapmalı."

"Böyle yönetim olmaz."

"Kusura bakma dostum ama yönetim kurulu göreve başlayalı daha iki gün oldu. Bekleyin bakalım, ne yapacaklar..."

"Kaç gün olursa olsun, çek vermiyoruz ki sabredelim."

"Ben daha bir şey görmedim ki."

"Gördün mü akıllı sözü... Bir iş yapmadığı için düşmeli. Biz yönetim kurulunu seçtik ki okulları düzenlesin, buranın işlerini idare etsin, bir-iki veznedarda kalan paraları geri istesin..."

"İki günde ne yapabilirler kardeşim."

"İki günde ne yapılabilir? İki günde başkanın biri, yönetimin tüm paralarını boşalttı. Bir şişe rakı getir oğlum..."

"Beni kızdırma Allah'ını seversen... Biraz da bize getir."

"Ben de hemfikirim dostum, bir şişe de bana gönder Agopig."

"Mahallede huzur olsun, okullar düzelsin dedikçe hep bir şeyler oluyor. Milletimiz bu yüzden geri geri gidiyor da..."

"Bir okka da beyaz şarap gönder usta."

"Sevgi beraberlik olsa kötü mü olur? Şarapla biraz da balık gönder..."

"Kime ne anlatacaksın! Herkes bir tarafa çekiyor. Sağlığınıza... Ne muhteşem şarap... Değiştirelim kardeşim, değiştirelim şu yönetim kurulunu ve yerine bizim tanıdıklardan birkaç kişi alalım."

“Şu D. Ağa’yı koyalım, çok dürüst. Son zamanlarda evine bin okka kömür alacak parası yok. O da bizden... Birkaç kuruş da o kazansın.”

“Şu şişeyi doldur... D. Ağa kazanmasın demiyorum ama... Bizim durumumuz da iyi değil kardeşim... İşler çok durdu.”

“Ben de düşünüyorum, bari anayasadan bizim odun kömür paramızı çıkaralım. Ama anayasa da uygulanmalı... Yasalara karşı çıkan da benim düşmanım... Yazık yasalara... D. Ağa’ya da yazık.”

“Kalkın, Milli Eczane’ye gidip sorunları orada çözelim.”

“Çok iyi.”

Milli Eczane’de manzara:

“Selam efendi.”

“Selam.”

“İyi akşamlar. Selamünaleyküm.”

“Aleykümselam.”

“Dostlarla size zahmet vermeye geldik.”

“Zahmetine müteşekkirim... Hasta kim?”

“Yönetim kurulu hasta.”

“Anladım. Ama daha iki gün oldu göreve başlayalı.”

“İyi ya... Devirene kadar iki hafta geçer.”

“Ne suç bulacağız devirmek için?”

“Kardeşim, önce devirme hakkında düşünelim, sonra bir suç buluruz tabii... Suçlara kıran girmedi ya Allah’a şükür.”

“Biliyorsunuz, ben sizi hep desteklerim ama bu sorunda bir nokta var, buna karşıyım ben.”

“Ne sorunu?”

“Yönetim... Suçu yok daha, bekleyin birkaç gün, yanlış bir iş yapsın, o zaman haklı olarak ortaya çıkarız.”

“Bizle hemfikir misin?”

“Bu konuda asla.”

“Bizden ayrılmayacaksın.”

“Vicdanıma dokunuyor.”

“Bir içki verir misin bana.”

“Baş üstüne.”

“Bana da bir şişe Bordeaux şarabı verin.”

"Çok iyi. Anlamayın ki ben yönetimi devirmeme taraftarıyım. Ben de devrilmelerini isterim ama..."

"Uzatma, bir okka balık yağı ver bari."

"Sizin de kalbinizi kırmak istemem, bu gece iyi ve seçkin bir suç bulmaya çalışırım. Sağlam bir suçlamayla devириriz, yalnız bir şartım var."

"Yani kimseye bir şey söylemeyelim."

"Hayır... Şu şartla ki bundan sonra hastalanıp ilaç almaya mecbur olsanız benim eczaneye buyurun."

"Borcumuzdur kardeşim, bu geceden tüm dostlarımıza söyleriz, yarından itibaren hastalansınlar ve gelip ilaç alsınlar. Hasta olmasalar da gelip alsınlar efendim, ne olacakmış... Boş yere para harcıyorlar."

"Teşekkür ederim."

"Allahaısmarladık."

"Güle güle."

Ertesi gün mahallede kavga kopar. Buralılardan bir grup şerefli milletsever, odunlarla donanmış halde idareye saldırıp birinin ayağından, birinin sakalından, birinin kulağından çekerek odadan dışarı çıkar. Patrikhane haberi alır ve bir emir gönderir, olayı dikkate alarak yönetimi lağveder.

Burada anlattıklarımız yılda beş altı kez tekrarlanır. Anayasanın onanmasından beri hiçbir yönetim, süresini dolduramadı.

Bazen geçici bir yönetim birkaç yıl görev başında kalabilir ve hiçbir yönetim düzenli hesap verememiştir burada.

Mahalledekiler de seçimden başlarına kaldıramadığından hesap sormaya vakitleri olmaz. Beş yüz yirmi beş Ermeni hane var burada, altı yüz otuz seçmen ve iki bine yakın insan yaşar ama kilise yönetimi için oy vermek gerektiğinde seçmenlerin sayısı altı bini geçer. Anlayın artık, bin kişi kaç oy atar burada. Selamsızlılar oy konusunda çok bonkördür.

Üç parti var: Merkez, sağcılar ve solcular.

Merkezdir yönetimi deviren; sağcılar papazları alet eden iftiracılardır; solcularsa ilgisizler, tedbir sayarlar susmayı.

Gelelim mahallenin dindarlığına... Bu hemen anlaşılabilir. Pazar günleri kilisede iki yüz kişiden fazla olur. Bağış toplamak için kumbara dolaştırıldığında ancak yetmiş beş para toplanır. Bu kilisede on papaz var. Tanrı hepsini korusun ve Selamsızlıya sunsun. Kilisenin kutsal suyu iki çeşittir. Biri saf su, diğeri hileli. Saf suyun fiyatı biraz pahalı... Diğeri

bedava... İstediğin kadar içebilirsin. Saf su isteyenler görevliye müracaat eder, o da hemen gidip sakladığı yerden getirir. İkisini birden içmek isteyenler kilisede suyun çıktığı yerdeki maşrapaya uzanıp istediği kadar içer. Bu su iştah açarmış.

Burada da mahalle okulu, geri gitmek için diğer mahalledeki okullarla yarışır, çoğunluk sanır ki birinciliği buradakiler kazanacak.

Birkaç yıl öncesine kadar burada bir gelenek vardı: Günde üç topluluk kurmak... Bir yıl içinde bin grup kuruldu. Okulları onarma grubu, okumayı sevdirme grubu, sigarayı bıraktırma grubu, afyon yutma grubu, arkadaşlık kurma grubu, kitap okumama grubu... Hangi birini sayayım. Ama bunların hepsi ot gibi, geçip yok oldular. Şimdi yalnız bir tane kaldı: maarifperver grubu. Ama daha teferruatı bilemiyoruz ve bilmememiz mazur görülebilir, zira grup daha yeni, daha çocuk... Allah bilir ya, büyüyeceği de yok. Dileğimiz o ki bari bu grup diğerlerine benzemesin.

Üsküdarlı nerede olsa hemen tanınır. Elinde dolu beyaz bir torba gördüğün birisi bil ki Üsküdar'dan değilse bile yakında mutlaka Üsküdarlı olacak.

Üsküdarlı, hayatında asla herhangi bir dostuna veya akrabasına, "Bu gece bize buyur, beraber yiyelim yemeğimizi," demez. Ama hayatında yüzünü bir gün bile görmediği birine "Gece bir ziyafet yap da bizi davet et ne olur kardeş, biz yabancı değiliz," der. Burada meyhaneler o kadar sempati ve cesaret bulmuşlardır ki kilisenin burnunun dibine girmeye cüret etmiş, o denli yaklaşmışlardır. Meyhanenin müşterileri Aramya'nın evlatlarıdır. Gecenin üçünde eve dönerler. Zira söylemiştik ya... Milli meseleleri meyhanelerde tartışırlar. O da gece ikiden sonra... Bundan önce tartışmak yasak... İki saat hiç durmaksızın tartışırlar ve sonra başkan –meyhaneci– zili çaldırarak divan kurulunu açar ve gündemi belirlerler.

Ticarette Üsküdarlıların benzeri yoktur. İstanbul tarafında (Avrupa yakası) on paraya satılan domatesi Üsküdar'da iki kuruş aşağı vermezler.

Selamsızlılar kömür konusunda çok bilgili ve kömüre tamamıyla vâkıftır. Kışın kömür almaya gittiğinizde yanınıza bir Selamsızlıyı alın ve bırakın o seçsin. Kömürü aldın mı vedalaş ve işine bak.

Selamsız halkı genellikle yüksek sesle konuşur ve küfreder, bunu da samimiyet ve delikanlılık sayar.

Eskilerin içinde ünlüdür, Tüysüz'ün Kahvesi ve onun oturakları. Herkes bu kahvede öğrenir odunun, kömürün, etin fiyatını, kimin kızı

kiminle nişanlanacak. Çiftlik denen gazinoda her konuda eğlence var. Giriş serbesttir, çıkmak için de para ödemeye gerek yok. Burada da bazen milli konular tartışılır. Milli meseleler tartışılmaz, tartışılması gereken yerlerde.

Kadın nesli de erkekler gibi tartışmayı çok sever. Birkaç kez yardımlaşma grupları kuruldu ve dağıldı, kız okullarını düzenlemek için... Başaramadılar düzenlemeyi... Öncelikle kendilerini de düzenleyemediler.

Buranın kadınları güzeldir, fakiri severler, eğlenceyi de. Moda derslerini Kadıköy'den öğrenirler.

Bakla atan, kâğıt açan kadınlar vardır burada. Her şeyi anlatabilirler sana, her sırrı bulurlar. Kadınlardan çok inananlar olur bunlara, unutmayalım ki Selamsız erkeklerinin çeyreği kadınlardan sayılır.

Burada herkes Leblebici Horhor'dan[27] parçalar söyler. Bütün bir gün Selamsız'da gezsen Leblebici Horhor operasının tamamını dinlemiş olursun.

Bugüne kadar milli şarkılar evlerden içeri giremedi.

Sevgililer için burada özel bir yer yok, onlar, Kalfa' nın Dağı'na, İcadiye'ye gider ve orada söz, nişan yaparlar. Kadınlar oraya eldiven atar, kendilerine saygısızlık yapan kadınları düelloya davet ederler. Daha geçen gün iki kadın küfredip birbirlerinin şapkalarını yırttı. Kafalarını da yırtabilirlerdi polis müdahale etmeseydi.

Öğrencilerin büyük kısmı sokaklarda Ermenice konuşmaz ama küfretmek gerektiğinde anadillerini kullanır. Bu konuda Samatyalıların ardından ikinci gelirler.

Selamsızlılar, komşuları Yenimahallelilerle çok muhabbetlidir. Geçenlerde okulları birleştirme kararında da az kaldı, iki mahalle birbirini devirmeye kadar gidecekti. Selamsızlılar komşusuyla cehenneme bile gitmek istemez, Yenimahalleliler de onlarla cennete... Selamsızlılar şimdi o kadar ayrılmıştır ki Yenimahallelilerden, onları farklı bir millet kabul eder.

Birbirlerinin papazlarından kutsanmaz, birbirlerinin kilisesine gitmezler. Papazlar da halkına ayak uydurmuştur.

Yenimahalle okulunda kavga çıkaran çocuğa, "Anlaşılan seni Selamsız'ın papazı vaftiz etmiş," derler.

Üsküdar'ın havası serttir, zayıfları hemen alır, öbür dünyaya götürür.

İstifa etmiş patrikler, kendilerine verilen evlerde kira vermeden oturur. Gerçi çoğu patrik kira vermeden oturacak bir evleri olmasına rağmen

istifasını vermek istemez.

27. Dikran Çuhacıyan'ın her dönemde en çok sevilen opereti. Oyunun librettosu Takvor Nalyan tarafından yazılmıştır. Eser ilk kez Beyoğlu'ndaki Fransız Tiyatrosu'nda Osmanlı Operet Kumpanyası tarafından 1876 Ocak'ında sahnelendi. Operet Türkçe, Ermenice, Yunanca, Almanca, Fransızca ve Rusçaya çevrildi ve bu dillerde sahnelendi.
Üç perdelik komik opera, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırıldığı dönemde ve İstanbul'da geçer. Birinci perde Kâğıthane'de başlar. Mirasyedi Hurşit Bey, dört dalkavuğu, Sansar, Cingöz, Canyakan, Cımbız Şakir, Fitne Kutusu, Hayrat Yıkan ve Çingene kızlarla eğlenmektedir. "Hep beraber eğlenelim, kaderi defedelim" şarkısını söylerler. Ancak Hurşit düşüncelidir. Şile'ye eğlenmeye gittiğinde İstanbul'da leblebicilik yapan Horhor'un kızı Fadime'ye âşık olmuştur. Fadime de ona tutulmuştur. Hurşit, Sansar'ın yardımıyla Fadime'yi İstanbul'a getirmeyi başarır. Bir bahar günü Fadime Kâğıthane'ye Hurşit'le buluşmaya gelir. Fadime şarkı söyler: "Bahar geldi, oh oldu yaz." Bu esnada Horhor Ağa çıkagelir: "Leblebici Horhor derler, memlekette hep bilirler." Babasının gelişiyle Fadime saklanır, Hurşit de babayı konağına götürür.
İkinci perde de konakta başlar. Horhor, konakta kızına kavuşur ve köydeki Muhsin Pehlivan'la evlendirmek için onu götürmeye çalışır. Kızını konaktan kaçırmak için kadın kılığına giren Horhor, Sansar tarafından dayak yer. Kurtulmak için üç kere horoz gibi öter. Sansar kaçar ancak Horhor alaylara uğrar. Sivrisinekler, "Sivrisinek saz mı geldi, davul zurna az mı geldi?", Zanzanlar da, "Zan zan eder tamburumuz, dan dan eder davulumuz," demeye başlar. Horhor yediği dayak ve bu alaylar üzerine İstanbul'un bütün leblebicilerini yardıma çağırmaya karar verir.
Üçüncü perdede leblebiciler, Hurşit'in konağı önünde toplanır. Leblebiciler, konaktakiler ve konağı koruyan Yeniçeriler kavgaya tutuşur. Bostancıbaşı gelir, kavgayı yatıştırır ve bu patırtının nedenini öğrenmek ister. Sonunda Leblebici Horhor, kızının Hurşit'le evlenmesine razı olur. Müzik başlar: "Çalalım dümtek, davul, zurna, dümbelek." Perde kapanır.
Dikran Çuhacıyan, 1836 ile 1840 yılları arasında İstanbul'da doğmuş, 25 Şubat 1898'de İzmir'de ölmüştür.

TOPKAPI

“Rica ederim, bu mahallenin adını anma kardeş.”

“Neden?”

“Çünkü buranın adı bana acı hatıralar anımsatır. İki yaşında oğlumu buraya kurban verdim.”

“Hava o kadar kötü değil?”

“Hayır.”

“Gerçeği söyle, kötüyse biz de gitmeyelim.”

“Hayır, dostum, hava muhteşem.”

“Nasıl oldu da oğlun burada öldü?”

“Bir pazar sabahı, oğlumu alıp kiliseye gittim. Ben de herkes gibi duamı ediyordum. Birden öyle bir ses çıktı ki... Ah, bugüne değin o ses kulağımdan çıkmaz. Ah, dostum, öyle bir ses çıktı ki oğlum korktu düştü, bayıldı, düştü.”

“Allah Allah... Gürleme miydi?”

“Keşke gürleme olsaydı. Anlatılmaz bir ses...”

“Bomba mıydı?”

“Keşke bomba olsaydı. Anlatılmaz bir ses...”

“Neydi peki?”

“Kilisedeki görevlinin sesiymiş. Hemen oğlumu kucaklayıp doktora koştum. ‘Ümit yok, ödü kopmuş,’ dediler ve oğlum öldü.”

“Evet, beyin anlattıkları yalan değil. Eşim de bir gün, aynı sesten korkup üç aylık bebeğini düşürdü.”

“Bir gün de ben ödüm koparak kiliseden dışarı fırladım.”

Bu açıklamaları okuduktan sonra, doğal olarak okuyucularımız Topkapı kilisesine gitmek istemez. Tıpkı mahallelinin de bu kiliseye gitmeyi sevmediği gibi.

Kilisenin çan kulesi olmamasının, mahallelinin kiliseye gitmeme nedeni olduğunu söylerler.

İki yıl önce Piskopos Ghırimyan vaaz verirken kilise boştu. O da kilise heyetine:

“Boş yere masraf yapıyorsunuz bu halka çan kulesi yaptırmak için... Benim gördüğüm ve anladığım kadarıyla bomba da atsanız burada kimse kiliseye gelmeyecek.”

Dindarların cevabıysa:

“Aslında onlar her gün kiliseye gitmek ister ama kilise görevlisinin sesinden korkup hastalanırlar.”

O vakit biz de kilisenin kapısında toplanalım, zira doktorlara dağıtacak paramız yok.

Bu kilisenin yan tarafında mahallenin okulu var. Allah nasip ederse erkek çocuklar eğitilecek bir gün. Zamanında okulun üstünde Levonyan Okulu yazan bir tabela vardı. Şimdi o yazı kalkmış ve yeri boş. İki yüze yakın öğrenci var bu okulda. Okuldan çıkışları gidişleri altı yıllık bir serüven...[28] Öğrenci altıncı sınıfı bitirdiğinde okuldan çıkar. Babası oğlunu kâtipliğe vermek için bir tüccar arar. Kâtiplik yaptıracak kimseyi bulamadığında da pişman olur oğlunu okula gönderdiğine.

“Garabet Ağa, oğluna bir yer buldun mu?”

“Eğitim de boş şeymiş dostum... Oğlumu on altı yıl okuttum. Eğitim alıp okulu bitirdikten sonra bir tüccar yanına girsin de adam olsun istedim. Oğlum her şeyi bilir. Ateş gibi... Kaleminden kan damlar ama ne fayda.”

“Bir tüccar bulamadın mı?”

“Birkaç tüccarla tanıştırdım ama onlar cahil olduğundan oğlumun kıymetini bilemediler. Diğer oğlumu okuldan çıkarıp bir sanata göndereceğim.”

“Çok iyi edersin.”

Kız okulu kilisenin diğer tarafında. Zamanında tabelasında Koharigyan Okulu yazılıydı. Okulun eğitimi de iyiceydi. Oysa şimdi Koharigyan Okulu’nun adı ve eğitimi kaldırılmış gereksiz addedilip. Yalnız altmış kız gidip geliyor, yediklerini hazmedip yürümeyi öğrenmek için. Sonuncusu faydalı sayılır zira çoğu kız yürümeyi de bilmez.

Mahallemin mütevellisi hiç değişmez. Bir taraftan istifa dilekçesi verirler, diğer taraftan patrikhaneden tamim gelir, eski yöneticiler yeniden seçilip ihtişamla iş başına geçer ve başlarlar çalışmaya.

Münakaşa sırasında yöneticilerin konuşması şöyle:

“Köpoğlu köpek, ben sana demedim mi ki o meblağı hesaba geçirme.”

“Odun parçası... Niye geçirmeyecekmişim?”

“Neden birbirinizle böyle konuşuyorsunuz eşekler? Utanmıyor musunuz? Biz kilise heyetiyiz, herkese iyi örnek olmamız gerekir. Birbirinize aptal gibi davranıp ayı gibi konuşuyorsunuz.”

“Şimdi babanın yattığı yerden başlarım ha! Sana ne oluyor? Biz ikimiz bir hesap hakkında adam gibi konuşuyoruz.”

“Şu sandalyeyi tuttuğum gibi kafana geçiririm ha, eşek sıpası! Birbirinizle terbiyeli konuşun dedim. Aptal, öküz... Kötü mü dedim?”

Yönetimde yalnız bir kişi bulunurdu ki Paskalya ve Noel’de kiliseye ait ödemeleri kendi cebinden yapardı. Diğerleri de eskiden sabahtan ödeme yapardı kilisenin bütçesinden. Oysa şimdi, hangi mahallede duyulmuştur kilise kasasından ödeme yapmak... Paskalya ve Noel’de yöneticiler erkenden çıkıp gider, ceplerinden ödeme yapmamak için.

Sorulsa ki kilise yönetimi ne iş yapar? Cevap: Onların baş işi, dört akaretten gelen paraları toplayıp bir kilise görevlisi ve iki zangocun maaşlarını ödemek.

Şayet görevlilere aylıklarını gidip akaretlerdeki kiracılardan almaları talimatı verilse yöneticilere hiçbir iş kalmaz. Söylemeyi unutmayalım ki yöneticiler iki aydan beri okul yönetimini de üstlenmişler. Tanrı kabul etsin... Ayrılan yöneticiler sağ olsun der. Okulları epey yıpratıp, çekip gittiler. Bu adamlar, iki yıl önce Istepan İsim Günü[29] kutlamalarında dört fıçı rakı ve sekiz fıçı şarap getirterek sofralar kurdu. Akşama kadar o kadar içtiler ki yürümeye mecalleri kalmayıp fıçı gibi yuvarlanarak evlerine gidebildiler. Okuldaki öğrenciler de büyüklerinden görerek, kendilerini meyhaneye atıp isim günü şerefine birer tek attılar.

Kilisenin, ilgi alanları sadece düğün, vaftiz ve cenaze olan üç papazı var. Diğer konular söz konusu olduğunda uyurlar.

Mahalleli de umursamaz okul ve kiliseyi. Beraber rakı içmektir tek düşünceleri. Topkapılı sabaha kadar kalır meyhanede. Önlerinde biraz fasulye pilaki, biraz meyve... Ta ki gece saat üçte polisler gelip onları meyhaneden çıkarsın. Konuşmaları nağmelidir: Ya şarkı çağırırlar ya da mâni. Milli konularda bir şey sorma... O konularla ilgilenme alışkanlıkları yok. Gladstone, Beaconsfield, Grandville isimlerinden birini ağzından kaçırsan, Fransızca küfrettiğini sanıp tokadı yapıştırırlar. Sesi bozuk kilise

görevlisini meyhaneye getirmeli, o sesiyle bağırıp korkutsun onları ki bir daha meyhaneye gitmesinler.

Diğer bir meyhanede mahallenin daha aristokratları var. Bunlar aralıklı otururur, önlerinde birer şişe düz. Birbirleriyle hiç konuşmazlar, sanki küsmüşler gibi. Yüzleri asık, sessiz sedasız, şişeyi boşaltıp tekrar doldurtmaya bakarlar. Öyle içerler ki, sanki mecburlar rakı içmeye ve cezalanırlar şişede bir damla kalırsa. Düzenli bir sessizlik vardır. Hiçbirisi gözlerini kaldırıp yanındakinin şişesine bakmaz. Sadece, "İyi akşamlar," "Bunu doldur," "İyi geceler," sesleri duyulur. Konuşmaya alışık meclis üyeleri, çatlar bunların içinde oturunca.

Doğaldır kadınların dedikoduyu sevmesi ama çalışkanlıkları, hal ve gidişleri övgüye layıktır. Bu kadınlar, ev ev dolaşıp laf toplayan, sokakları ölçenlerden değiller. Gösterişleri yoktur, sade giyinir, kocalarına saygı gösterirler. Birçok erkek kendi kadınlarına, babalar kızlarına, oğlanlar analarına yüktürler, onların kazandıklarıyla geçinirler. Yaşasın erkeklerin onuru...

Mahallemde her birinde ikişer ailenin yaşadığı, dört yüz Ermeni hanesi var.

Topkapı'nın havası çok sağlıklıdır. Böyle giderse papazlar istifa edecek, zira hiç cenaze çıkmazmış.

28. Baronyan, burada, altı yılı Ermenice kelime çekime uyarlamıştır. Bu bölüm, Türkçeye tam olarak çevrilemeyeceği için çıkartılmıştır.

29. Bu adı taşıyanlar aralık ayının son haftasında isim günü kutlaması yapar.

GEDİKPAŞA

Bu mahallenin ahalisi birbirlerinin sözünü anlamaz, dilleri karışmıştır. Son yangından beri İstanbul'un bütün mahallelerinden ve Anadolu'dan gelen göçmenler yerleşti buraya.

Nasıl ki kuleyi yapanlar, anlaşamadıklarından kuleyi bitiremedi, öyle olduğu gibi bunlar da daha başaramadı okul inşaatını bitirmeyi.

Yedi-sekiz aydan beri masrafları temin etmeden okul inşaatına giriştiler. Başlangıçta sanmışlar ki temel atılınca başka bir şey yapmaya gerek kalmaz, sabah akşam temele biraz su verilince, bitki gibi büyür. Temel atılınca halk sevindi, zannettiler ki okul sorunu çözüldü ve okul binası kendiliğinden yükselecek. Ahali baktı ki görüşlerinde yanılmış, sağa sola koşmaya başladılar para bulmaya. Çok ağır yükseldi bu bina. Yarım arşın yükselince iki ay dinlenip beklerler yeniden para bulmak için... İki arşın yükselince dört ay beklerlerdi. Şimdi inşaat epey yükseldi, yine bekliyorlar ki pencereler için cam bulunsun ve getirsinler. Bu gidişle ümit ederiz ki bir-iki yılda okula öğrenciler alınabilir.

Kiliseden biraz ileride, kahvenin karşısında bir kulübe var. Burada öğretim görür mahallenin yirmi beş-otuz kadar çocuğu. Okulda da buna müteakip dersler okuturlar.

Sabahtan öğlene kadar kilise ilahileri öğretilir. Öğleden sonra gramer, Saghmos,[30] Nareg,[31] biraz da tahta üstüne güzel yazı.

Bununla beraber, muallim bir cenaze haberi alınca dersler bırakılır, cenazeye gidilir, dönüşte de öğrencileri dövmeye teşebbüs edilir. Dayak dersi haftada üç gündür. O da akşamüstleri...

Surp Hovhannes Avedaraniç adında bir kilise var burada. Kilise vaizinin tek düşüncesi nasıl olur da birkaç ayda piskoposluğa yükseleceğidir. Her pazar, İncil'den bir meselle başlar, Doğu sorunlarıyla vaazını bitirir.

Burada da kilise yönetimi, başka mahallelerdeki yöneticiler gibi okulu önemsemez. Bakarlar ki zengin biri ölsün ve cenaze sahiplerinden üç yüz-

dört yüz para koparıp cenazeyi kilise avlusuna gömsünler.

Bazen yöneticilerden biriyle zengin bir dostu arasında şu muhabbetin geçmesine inanmak güç değildir:

"Dostum senin için güzel bir yer var."

"Nerede? Boğaz'da mı?"

"Hayır, Gedikpaşa tarafında... Deniz manzaralı bir yer..."

"İstemem."

"Şahane bir yer... Dün birkaç arkadaş konuştuk. Hepimiz de sana layık gördük orasını. Param olsaydı ben alırdım."

"Alıp ne yapayım?"

"Ölürsen bana haber ver ki, orasını sana verelim."

"Öldükten sonra yeri ne yapayım?"

"Gömülmek için, kardeşim."

"Şimdi anladım niyetini. Ama benim daha ölmeye niyetim yok."

"Ben de şimdi ölmeni istemem. Allah korusun. Ama pazarlığı bitirelim şimdi, yalnız parasını peşin ver ki okulumuzu yapıp bitirelim."

Yüksek ve gür sesli zangoçlar muteberdir burada.

Gedikpaşa'da, çoğunluğu Kayserili olan üç yüz Ermeni hanesi var. Halkın bir kısmı sarraflıkla uğraşır, bir kısmı da zanaatkârdır.

Çalışkan ve hamarat birini görürsen anla ki Anadolu Ermeni'sidir, yerlisi bir iş beceremez.

Mahalleli her konuya karşı kayıtsızlığıyla ünlüdür. Birinin sırtından elbisesini alırsan "Bana ne!" der. Bırakır elbiseyi, alıp götürülsün diye.

Burada zengin ve tok kimse pek yoktur, fakir ve ayyaş pek çoktur.

Burada açıkgöz biri çıkarsa bütün mahalleyi parmağında aylarca, yıllarca oynatır.

Mahalleliler o kadar korkak ki, biraz yüksek ses çıkarsan dehşete düşüp kaçar.

Burada sosyal hayat yoktur. En büyük eğlenceleri kahveye gidip ikiyüz oynamak.

Kadın kısmının ne işi var ne de sanatı. Hayatlarını uyuyarak veya pencerelerin önünde oturarak geçirirler. Genç kızlar ve erkekler geceleri sokaklarda dolaşıp mahzun aşklar yaşar.

Bu mahallede yaşar, *Manzume*'nin başyazarı Panosyan ama bilinmez mahalle okuluyla neden ilgilenmediği. Birkaç doktor da yaşar burada. Geçenlerde bir doktor, fakir bir hastaya bakmak için parasını almadan

evinden çıkmadı. Burada zenginler de mecburdur, önce doktorun parasını göndermeye, daha sonra da yalvarmaya... Doktor lütfedip gelsin ve hastalarını... Öldürsün diye... O zaman doktor koşarak gider.

Gedikpaşa'dadır Vartovyan Tiyatrosu.[32] Kış mevsiminde gösterileriyle halkı eğitir. Son zamanlarda Bâbıâli tarafından Ermenice temsiller yasaklandığından yalnız Türkçe temsiller verilir. Mahalleli de korkusundan Ermenice konuşmaz ki buradan bir ihtar gelmesin kendilerine.

Bu tiyatrodan faydalanmak isteyen birkaç düzenbaz dört arşın uzunluğunda, bir buçuk arşın genişliğinde ilanlar yayımlar. "Şahane temsil", "çok şık gösteri", "olağandışı gösteri", "olağan içi gösteri" vesaire diyerek zavallı halkı burnundan tutup acayip gösterilerle ceplerini boşaltırlar. Burada tiyatronun kapıcısı yazar olup trajediler kaleme alır sabah cebinde para bulamayınca. Vartovyan'ın çok çalışması sayesinde tiyatroda muhteşem gösteriler yapılmıştır ama tiyatro dışında, localarda da gösteriler eksik olmamıştır. Azdır tiyatroda oyun izleyen, çoğu localara bakar aradıkları kişileri bulmak için.

Perde açıldığında seyirciler kuvvetli alkışlarla selamlar artistleri ve yüzlerini localara çevirir. Zaman zaman gereksiz bir alkış duyulur, hiç zamanı değilken.

Seyircilerden kimileri, "Ne terbiyesiz insanlar var, şimdi alkışlanacak ne var?" der.

Zavallılar bilmez ki, alkışlayanlar oyunu değil de sevgilisinden bir tebessüm, bir işaret aldığından alkışlar.

Genellikle başka mahallelerden yöneticiler gelir tiyatroya. Gedikpaşalılar yılda bir kez bile tiyatroya gitmeyi müsriflik sayar. Zaten burada oturanların çoğunun taptıkları tek şey altındır. Birkaç kişi yılda bir kez tiyatroya girebilir, biletçiye mağşuş altınları yutturabilirse. Biletçi fark edip itiraz ederse şu cevabı alır:

"Bizim altın mağşuşsa sizin gösterdiğiniz oyun da tam değil."

Diğerleri de tasarruf için aileleriyle sokakta sahnenin arkasında durup dinler gösteriyi. Bir kısmı da bir görevliyle anlaşıp biletsiz girer içeri. Vartovyan da zanneder ki bu işleri halledince para kazanacak.

Gedikpaşa'nın rakımı yüksek, havası fena değildir. Yalnız, insan evinden çarşıya gidene kadar, bin bir renk tozda yüzer, yüzme bilmiyorsa boğulur.

30. Zebur.
31. Krikor Naregatsi’nin yazdığı bir din kitabı.
32. Hagop Vartovyan. Nam-ı diğer Güllü Agop.

ÜSKÜDAR YENİMAHALLE

Tabii ki duydunuz, bana dokunma adında bir hastalık var. Ama bu hastalığın bu mahallede doğduğunu duymuş olamazsınız.

Şimdi artık anladınız, orayı daha kötüleştirmek istemiyorsanız, buraya parmak basmayın. Bizim dikkatimizden kaçmamalı ki, bu mahallenin ağalarına dokunulmazsa buranın tüm haklarını yabancılara satarlar ama dokunulursa milletin haklarını yabancıya verirler. İşte dokunma, dokunmama farkı.

Küçük bir hikâye anlatalım. Yıllar önce, yerli Rumlar, mezarları olmadığından ölülerini gömmek için ucuz bir yer almak isterler. Mahallenin birkaç Ermeni ağası, bu haberi duyarak onlarla görüşür.

“Duyduk ki ölülerinizi gömmek için mahallemizde bir yer arıyorsunuz.”

“Evet, öyle bir fikrimiz var.”

“Bu konuda elimizden gelen hizmeti esirgemeyiz, iki kilise zaten kardeştir, birbirlerine benzer, ikizdirler sanki...”

“Teşekkür ederiz.”

“Kardeş kardeşinin üstüne delirir.”

“Sağ olsun.”

“Şimdi bize söyleyin, siz hangi taraftan yer istersiniz?”

“Biz isteriz ki, sizin mezarlığın yarısı bizim olsun.”

“O olacak iş değil. Lafını bile etmeyin...”

“Neden? Kardeş kardeşine bu hizmeti yapamaz mı?” “Neden imkânsız olsun? Bundan kolay ne var?”

“Bizim mezarlık nasıl sizin olabilir?”

“Bir gece, bizim Balıklı Mezarlığı’ndan mezar taşlarını getirir, koyar, ertesi gün de Rumların bizim mezarlıkta yerleri varmış dersiniz.”

“Öyle bir şey yapabilir miyiz?”

“Mümkündür, siz mahallenin ileri gelenlerisiniz, büyüklerisiniz, siz bütün mahalleyi satabilirsiniz.”

“Ama vicdanımız?”

“Vicdanın böyle işlere girmeye hakkı yok. Vicdana bir tokat atıp dışarı kovarsınız veya vicdanınıza birkaç kuruş verirsiniz.”

“Haklısınız, vicdani bir durum yok. Yaptığımız hırsızlık değil, cinayet değil. Kardeş kardeşinden yer ister, kardeşi de verir. Buna kim ne diyebilir?”

“Vicdana ait bir sorun değil bu... Allah’a şükür, bizim yaptığımız hırsızlık değil, milletin bir mülkünden bize de pay çıkaracaksınız. İncil’de iki gömleği olanın birini arkadaşına vermeli denir. Çünkü sizin burada bir mezarlığınız var, yarısını bize vermelisiniz. Allah’ın takdir edeceği bir iştir bu.”

“Biz de böyle düşünüyoruz.”

“Sizin bu davranışınız mükâfatlandırılacaktır.”

“Hayır, hayır biz rüşvetle iş yapmayız.”

“Rüşvet? Tanrı korusun.”

“Ağalar, rüşvet alıp milletin mülkünü sattılar dedirtmeyiz.”

“Biz de istemeyiz.”

“Niye dedikodu olsun?”

“Niye konuşulsun? Ben mükâfat derken Allah tarafından mükâfatlandıracağınızı anlatmaya çalıştım.”

“Buna söylenecek söz yok ama rüşvet kabul etmeyiz. Siz bizim yaptığımız işten memnun kalıp teşekkür amacıyla para verirseniz başka bir şey. Bak, buna bir sözüm yok, hediye kabul ederiz ama rüşvet başka... Namusumuza dokunur.”

“Peki. Allahaısmarladık.”

“Güle güle.”

“Birkaç gün sonra görüşürüz.”

Birkaç gün sonra bizim mezarlıkta, Rum mezar taşları görülür. Halk birbirine geçer.

“Duydun mu Garabet Bey?”

“Duymadım, ne oldu?”

“Bizim mezarlıkta Rum mezar taşları var.”

“İmkânsız!”

“Ben gördüm.”

“Belki bizim taşları Rumcaya tercüme etmişlerdir.”

Halk ağalara müracaat eder.

“Ağalar, neden oturuyorsunuz?”
“Ne yapalım?”
“Mezarlık elden gidiyor.”
“Nereye?”
“Nereye bilmeyiz... Mezarlıkta Rum taşları var.”
“Önceden yok muydu o taşlar?”
“Yoktu.”
“Bildiğimiz kadarıyla o taşlar önceden vardı. Rumların da hakkı var o topraklarda.”

Halk üzülür, mezarlıkta kavga başlar. Elliden fazla Ermeni genç hapse girer. Millet büyük mücadelelerle neredeyse hepsine sahip olmaya çalışanlardan, mezarlığın yarısını geri almayı başarır. Burada biter büyük üzüntü yaratan küçük hikâye.

Kilise yönetimi birkaç kişinin tekelinde. Yirmi yıldan beri kendilerini seçtirirler, her yıl istifa eder, yine seçilirler. Tekrar istifa eder, tekrar seçilirler. Bunlarınki monarşi rejimi. Zavallı anayasa kendi kendini parçalar ama sesini duyurmayı beceremez. Kilise yönetimi, okulu istediği gibi idare eder. Cemaran Okulu,[33] en hafif rüzgârda bile secde edecek kadar yıprandı. Kilise, okulun giderlerini karşılayabilecek kadar zengin... Tanrı nasip etseydi. Mahalleli bu konuya kayıtsız. “Benim neyime gerek, kilise yönetimi haklı,” der. Aristokrat kesim, yönetimle her konuda hemfikir... Ayin sırasında iki kez çıkıp yönetim odasında sigara, kahve içerler. Bazen onlardan biri gecikse zangoç, kilise içerisine gönderilip kahvenin hazır olduğu hatırlatılır, davet edilir.

Onlar için kilisenin en önemli ihtiyacı, gür sesli *tıbir*[34] olması. Ses Kadıköy’den duyulmalı ki oradan da kendi kiliselerine gelinsin.

Yenimahalle ikiye bölünmüştür. Yukarı ve aşağı Yenimahalle – yeni mahalle olarak adlandırılmasının nedeni mahallenin eski olmasıdır.

Yukarı Yenimahalleliler aristokrattır, herkesle görüşmeye tenezzül etmez. Olympos tanrılarıyla görüşmeye layık görürler kendilerini. Dediğimiz gibi, bu zümre fikirlerini kilise yönetimine devretmiştir, hiçbir şeye karışmazlar. Sadece iyi et, tereyağı, sebze, rakı ve şarap konularına karışırlar. Yani neticede göbeği şişirme sanatıyla ilgili konular. İşte yukarı mahalle sakininin Selamsızlıyla konuşması:

“Efendi, bugün toplantıya gittin mi?”

“Gitmeye niyetim yoktu ama bu taraftan et almam gerektiğinden biraz içeri baktım.”

“Ne vardı?”

“Köpoğlu köpekler, muhteşem et kesiyorlar.”

“Millet meclisi için dedim.”

“Altı buçuk okka aldım, böyle kaliteli et...”

“Yöneticilerin hepsi gelmiş miydi?”

“Paşalimanı şarabıyla ne güzel gider, bilir misin?”

“Kardeşim, toplantıda ne konuştular bugün?”

“Ne bileyim kardeşim! Denediniz mi? Koyun etinden biftek yapılır mı?”

“Benim soruma cevap ver.”

“Ne cevabı vereyim? Ben biliyor muyum ne konuştuklarını? Yöneticilerden biri dışarı çıkmış, bağırıyordu. ‘Ben, senin gibi milletin paralarını yemiş değilim, senden iyi bilirim kanunları...’ Kanunları iyi bilmek para etmez, sana maryanı[35] öyle bir yuttururlar ki... Bugün niye kefal yoktu?”

“İyi günler.”

“Güle güle, akşam gel tavla oynayalım.”

“Yerim uzak, allahaısmarladık.”

Yukarı mahallenin kadınları güzeldir ama erkekleri bu güzellikten mahrumdur. Kadınlar arasında dedikodu o kadar fazladır ki, oturduklarında bir haftada zor bitirirler. Burada kadınlar pencerenin önüne oturup sokaktan geçenlerin boyunu, burnunu, sakalını, elbisesini çekiştirir. Kadınlar iki şapkayla kiliseye gider ama bir başları var. Şapkanın biri başlarındadır, diğerini arkalarındaki hizmetçi taşır. Kilisede şapkalarını değiştirirler. Kadınların kafaları küçüktür. Eğer dört-beş kafaya bir şapka koymak alışkanlık olsaydı şimdiki şapkalar dört kadının başını örtmeye yeterdi. Burada modaya tapılır. Yenimahalleli, Selamsız’a gidip oradan yeni elbise modelleri çalar.

Aşağı mahalle cumhuriyetçidir. Gençler arasında bazen hareketlenme olur ama hepsi neticesiz kalır. Zira tek erklilik izin vermez gençlerin çalışmasına.

Bu mahallede de topluluklar kurulmuş ve dağılmıştır. Gerçi şimdi ne durumda olduklarını bilmiyoruz. Tahmin etmek kolay aslında. Ya topluluk

kuruyorlar ya da dağıtıyorlar.

Gençlikte bir grup da var ki, kendini hanendeliğe vermiş; bağırarak güzel şarkılar söylemek arzusundadırlar. Bu konudaki görüşlere göre, güzel sesle şarkı söylemek ilerlemeye katkı sağlar. Şarkılar, biraz da rakı veya şarap içerek söylense milletin bütün sorunları çözülmüş sayılır.

Milletin dili genellikle Türkçedir, fakirlerinki Ermenice-Türkçe karışıktır.

Meyhaneye gidenlerin çoğu fakir ve müpteladır. Saat dörtte eve dönmektir alışkanlıkları. Zenginler meyhaneye gitmez, gitmemelerinin nedeni de var. Meyhaneleri kendi evlerine taşımışlardır. Bu mahallenin fakiri de, zengini de yemek, içmek, yatmak ve uyumak için dünyaya geldiğini düşünür.

Burada yaşar Bay Haçadur Misakyan. Millet hâlâ bekler yazılarının yayımlanmasını. Burada yaşar *Punç* gazetesinin başyazarı Bay Hamparsum Alacacıyan. Gazetesini haftada iki gün yayımlamayı millet için büyük özveri sayar. Bu mahalle yüzyıl önce ne halde idiyse bugün de aynı. Gençler el atmazsa iki asır daha böyle gider. Selamsızlılara düşer haftada bir ayin yapmak, komşusu için.

Çoğunluk iddia eder ki, Yenimahalleli, birkaç hafta hava değişimine başka bir yere taşınsa mahallenin havası değişir ve mahalle de fikirlerini değiştirip uykusundan biraz uyanır.

Zamanında mahallenin vaizi Mateos İzmirliyan'ın, piskopos rütbesine erişmesi için Galata ocağı aracı olmuştur. Ellerinden tutup yürüten *hayrig*'i devirmek için çalışmıştır gece gündüz... Yalnız kendi çıkarları için çalışan bu gruba dahil olmasaydı belki bir gün adil olabilirdi bu adam. Acaba patrik olabilmek için kim gammazlayacak bu ruhaniyi?

33. Bu okul Kalfayan Okulu'yla birleşmiştir.

34. Kilisede papazlara yardımcı olan ve ilahi ve dua okuyan kişi.

35. Marya: Yunanca *margia*'dan. Ağdan çıkarılıp denize atılan veya tayfaya bırakılan karışık türde ufak balık.

PERA (BEYOĞLU)

Pera’nın sınırları; doğuda kumarbazlık, batıda gösteriş, güneyde müsriflik ve kuzeyde sahtekârlıktır.

Artık böyle sınırdaşların olduktan sonra, rahat yürekle hayatını yaşa.

Bu mahalle İstanbul’un Paris’i... Tabii Paris kendini aşağılanmış saymazsa adının Beyoğlu’yla özdeşleşmesine.

Cennet sayılabilecek parkları ünlüdür. Bilge ağaçları var iyiye ve kötüye. İyi ağaçlara daha çok meyve yüklenmiş; oysa kötü ağaçların üstünde ne meyve ne de yaprak bulmak mümkün.

Sokakları oldukça geniştir. Yalnız sabahları sokaklardan geçmemeli, zira her sabah sokaklar süpürülür ve tozlar her tarafı sarar.

İyi mekânlarda çeşitli konularda sabaha kadar nağmeli konuşan güzel kızlar var. Üniversiteleri de var. Orada iyi kâğıt oynamak, rakibini kolaylıkla soymak öğretilir.

Genellikle evler kâgirdir. Evler çok cesurdur, yangından korkmaz ama yanar.

Elişleri mükemmelliğe ulaşmıştır. Cins-i latifler hırsız olabilirdi erkek doğsalardı. Burada dükkân açmış bizim kız ve kadınlarımızın ceplerinden her gün, her saat, her dakika, her saniye para çekerler.

Küçük bir şapka için iki lira isterler. Düzeltmek için, yani üstüne bir çiçek bağlamak için de bir lira alırlar.

Paris’ten gelmiş fikirlere uygun gömlekler dikerler. Düğmeleri ilk iliklendiğinde kopar, biraz derin nefes aldığında dikişleri sökülür. Anlayın artık bütün elbiselerin halini. Buradan gömlek veya elbise alanlar dikkatli ve ölçülü nefes almalıdırlar.

Kışın Taksim’den Galatasaray’a doğru oluşan gölü ünlüdür. Şirketlerden biri bu gölde gemi çalıştırmak istedi ama izin alamadı. İzin alabilseydi büyük paralar kazanabilirdi. Bazı kadınlar buna muhalefet etti. Onlar için büyük şans sayılıyordu bu gölet, kendi bacaklarını etrafa göstermek için. Bu göletten geçerken eteklerini dizlerine kadar çekerlerdi.

İnce bacaklı kadınlara gelince... Onlar çok gayret gösterdi izin verilmesine. Böylelikle kendileri de kışın dışarı çıkma özgürlüğünü yaşayabilecekti. Zira onlar kaçınır, zayıf bacaklarını etrafa göstermeye. Her zaman olduğu üzere gerçek şudur ki, kadınlar çirkin yönlerini kapatmak için büyük fedakârlık gösterir.

Bu mahallenin milliyetçileri hakkında tam bilgi verebilmemiz için, onları kısımlara ayırmak zorundayız.

Bir kısmı Beyoğlu’nun yerlisi değildir. Ya Hasköylü ya Yenikapılıdır. Zamanında zengin olduklarından buraya taşınmış ve iflas etmişler, sanki Hasköy’de veya Yenikapı’da iflas etmenin zorlukları vardı. Şimdi iflas etmiş bütün amiralar burada oturuyor. Burası, ödemeleri kesinlikle durdurmuş kişilere kolaylık yaratır. İflas etmeyi arzu eden tüm tüccarlar buraya gelir. Çoğu da tanıdıklarıyla karşılaşmamak için iflas ettikten sonra buraya taşınır. Zamanında, iflas etmek çok ayıp olduğundan iflas eden birisi, yeni papaz olmuş gibi kırk gün pişmanlık çeker, evden dışarı çıkmazdı. Şimdiyse şükürler olsun, iflas etmek olağan sayılıyor.

Yine de başkasının hakkını yemeyi aşağılanmak ve ayıp sayan karanlık kişiler var. İşte bu kararmışlardır Beyoğlu’na taşınan. Aydınlıklar dileriz kendilerine. Kötü düşünceleri bir tarafa bırakıp sakin vicdanla iflas etsinler, başkalarının parasını yemeyi büyük şeref sayarak. Zaten zengin olmanın en kestirme yoludur bu. Görmek istemememize rağmen gördüğümüz bütün zenginler bu yollarla ulaşmışlardır limana. İşte bir adam ki hayatında hiç tüccarlık yapmamış ama bugün, Boğaz’ın iki yakasında yükselmiş muhteşem binalara sahip. Bunlara nasıl sahip olmuş? Sorma... Kaparak inşa ettirmiş. Öbür tarafa döndüğünde öyle kişiler görürsün ki hayatını ancak idame edecek kadar para kazanmıştır. O kişiler bilmem hangi adada büyük topraklar sahiplenmiş, Nuh Peygamber’den beri parça parça satmış? Bu arazileri bitmez, bırakın bitmesini, satıldıkça daha genişler. Nasıl? Sorma... Zira cevabı hırsızlıktır. Bu hırsızlar toplumda saygı görür, onlar için derler ki:

“Çok akıllı, çok becerikli insanlar, erkenden geleceklerini hazırlamışlar.”

Bu insanlar başka topraklarda yaşasaydı, müebbet hapse mahkûm olacaktı.

Bir başka zümrenin, ne işi var ne geliri ne de dertleri yaşamak için. Bu insanlara göz attığınızda şaşırırsınız nasıl yaşayıp açlıktan ölmediklerine.

Gidişatlarını incelediğinde de şaşırırsın ki neden milyonlara sahip olmamışlar. Bu konudaki tüm sermayeleri, dostlarından borç alıp borçlarını ödemeyerek elde ettikleri üzerlerindeki giysilerdir. Tüm zenginliklerini üzerlerinde taşırlar, Bias'ın öğrencilerindendir. Bu elbiselere sahip olduktan sonra arkadaşlarından birkaç kuruş bulup mahallenin en şık mekânına gidip otururlar. Gözü kapıda, yabancı birisinin girmesini bekler, oltasını denize bırakıp balığın gelmesini bekleyen balıkçı gibi. Yabancı biri geldi mi hemen yanına gider, dost olur, başlar konuşmaya. Sorar ona:

"Ne zaman geldiniz?"

"Dün gece geldim."

"Ben sizi bir yerde gördüm, sizi tanıyacağım. Ama hafızam biraz zayıf ve..."

"Olabilir."

"Mardiros Ağa'nın yeğeni misiniz?"

"Hangi Mardiros Ağa'nın?"

"Bir Mardiros Ağa vardı... Şu kendisi... Şu Mardiros Ağa, sonra... Sonra bir şey oldu."

"Sonu mu oldu?"

"Sonu oldu dediler, o zamanlar."

"Mardiros adında dayım yok benim."

"Yok mu?"

"Yok."

"Mardiros adında dayısı olan kim peki? Sonra bir şey oldu. Affedersiniz, şimdi hatırladım. Siz değildiniz. Sizi başka birine benzettim. Garabed'di o, sizden iyi olmasın, dostumdu. Mardiros Ağa'nın da yeğeni... Saygıdeğer bir gençti ama altı yıldır kendisini görmedim. Mardiros Ağa da iyi bir insandı. Sonra... Sonra... Ne oldu bu adam sonra? Ha! Sonra çok fakir oldu. Zira bütün varlığını konsolite[36] gömdü. Zavallı Mardiros Ağa... Ama ben sizi de mutlaka bir yerde gördüm, simanız tanıdık."

"Muhtemelen Yenikapı'da gördünüz."

"Doğru Yenikapı, doğru... Ah kardeşim rica ederim konsolit oynamayın, konsolit insanı mahveder. Bazen de insan mahveder konsoliti."

"Ben oynamam."

"Yaşa, şimdi sevdim seni... Affedersiniz lafa daldık, ne içeceğinizi sormaya unuttum, ne alırdınız? Kahve mi? Rakı mı?"

“Rakıyı ağzıma koymam.”
“Tekrar yaşa, tekrar seveyim seni... Kimlere nasihat etmedim içkiden uzak durmalarını ama anlatamadım. Bir kahve getir. Evdekiler nasıllar, iyiler mi? Annen nasıl?”
“Annem yok.”
“Siz sağ olun... Sorması ayıp neyle uğraşırsınız?”
“Ufak bir ticaret... Keten işi...”
“Çok iyi... Keten işi iyidir. Bir amca oğlum var, keten işi yapmasını telkin ettim ama lafımı dinlemedi.”
“Efendimiz ne işle uğraşır?”
“Gerçeği söylemek gerekirse şimdilik benim işim yok. Babamızdan kalan birkaç ev var, onların geliriyle yaşarız. Bir iş yapmak istiyorum ama karar veremiyorum.”
O anda ev hizmetlisi tipinde biri içeri girer, lafını keserek kulağına bir şeyler fısıldar.
“Daha erken neden haber vermediniz?”
“Kendisi 20 lira istemişti, biz de sizden o kadar istedik.”
“Allah Allah! Şimdi ne yapmalı? Galata’ya git, odayı aç...”
“Adam şimdi istiyor, aşağı inmeden burada birine verecekmiş.”
“İnsanı çatlatacaklar.”
“Ne oldu?” diye sorar yabancı.
“Önemli değil, 20 liralık bir ayna sipariş etmiştim. Adam 30 liralık getirmiş, şimdi 10 lira daha istiyor. Beklemiyor da, hizmetli Galata’ya gidip getirsin... Bu Avrupalılar şaşılacak insanlar.”
“Kabul ederseniz, ben vereyim, bir saatte iade edersiniz.”
“Hayır, hayır ne demek? Ayıptır. Ben özellikle sevmem borç almayı.”
“Önemli değil, bir saatlik borcun lafı mı olur. Gel... Al...”
“Bu şimdi büyük ayıp oldu.”
“Önemli değil.”
“Minas, acele et, Galata’dan 10 lira getir.”
“Peki.”
Hizmetli uçarak uzaklaşır.
“Özür dilerim dostum.”
“Önemli değil.”
“Ne konudaydı sohbetimiz?”
“İş konusunda.”

“Evet, bir işe başlamak istiyorum ama sermayemi kaybetmekten korkuyorum. Zira zamane işleri çok iyi değil. Benim gidişatım daha kârlı...”

“Haklısınız... İş kurmanın zamanı değil.”

Bir saate yakın işler konusunda sohbet ederler. Koşarak kahvenin önünden geçen hizmetliyi içeri çağırır.

“Para nerde?”

“Anahtarı yanlış almışım, değiştirmeye gidiyorum.”

“Salak, acele et... Aptal hizmetliler çekilecek şeyler değil doğrusu. Kırk hizmetli değiştirdim, bu kırk birinci olacak. Aklı başında birini tanıyor musunuz?”

“Öyle birini tanımam.”

Bu konuşmalar sırasında dostumuz aniden kahveden dışarı fırlar ve otuz yaşlarında birinin boynuna sarılıp onu öper. Öpüşme merasiminden sonra, ikisi de kapıya gelir ve yabancıya:

“Kardeşim Marsilya’dan geldi. Eve gideyim, çeyrek saatte dönerim. Binlerce özür dilerim, milyonlarca özür...”

Yabancı adam, bugüne kadar o kahvede, anahtarı bulamayan hizmetliyi, kardeşini eve götüren dostunu, geri dönmeye niyeti olmayan 10 lirayı bekler. İşte bu zümrenin bir işi... Gözümle görme şerefine nail oldum. Şüphe yok ki bu tarz işler bugün tüccarlıktan daha kârlı, her gün yaşanırsa.

Diğer bir kesim tüm zamanını kumar oynayarak geçirir. Kendi sanatı olan tavla, iskambil veya farklı bir oyun. Bununla ailesini geçindirir veya açlıktan öldürür. Bu kumarbazlar da ikiye ayrılır. Zenginler altınla, fakirler gümüşle oynar.

Bir kısım da ya eve ya evliliğe ya da ikisine birden arabuluculuk yaparak para kazanır.

Unutmayalım, hatırlayalım, bir hafta aç gezip yine de eski elbiselerle dolaşmamak genel kuraldır. Yirmi parası olmayan bile Rotschild’in oğlu gibi giyinir. Bundandır Pera’nın zengin mahalle zannedilmesi.

Burada yaşar milletimin en ünlü zenginleri... Son yıllarda keselerini hayırsever işler için açmışlardır. Yalnız adları gazetelerde yayımlanacak hayırseverliklere. Kendilerine faydası olmayacak, millete şeref getirecek işler için bir kuruş vermezler. Zira o kuruşlar gazetelerde okunmaz. Büyük aptallıktır doğrusu biri millete iki kuruş versin ve adı gazetelerde yayımlanmasın. İstisnalar unutulmamalı tabii.

Gençlik beş yılda bir uyanır. Topluluk yoksa kurmayı, varsa yıkmayı düşünürler. Eskiden Hamagam topluluğu vardı, şimdi yok. Fakir hastalara, doktor ve ilaç ulaştırmak amacıyla Ojantag adında bir grup kurulmuştu. Epey para topladılar ama sonra fakir birkaç üye de hastalandı. Bunlar ağır hasta olduğundan kuruluşun parasıyla kendilerini tedavi ettirdiler. Böylece kuruluş amacına ulaşmış oldu.

Milletin en tanınmış doktorları, bu mahallede ikamet eder. Genellikle buradadır milletin en meşhur hastalıkları, yani mülkler idaresi sorunları, Hasunyan problemi vesaire.

Mahalleli burada da kilise yöneticilerinden asla memnun değildir, bu yüzden kavgalar eksik olmaz.

Karagözyan kardeşlerin yaptığı okul, bu mahallenin mezarlığında yükselecek. Eğer konsolitler lütfedip yükselirse.

Nezleye tutulmuş Naregyan nam semt okulu, diğer okullarla kıyaslandığında çok zavallıdır. Oysa diğerleri ateşten kıvranıyor.

Mahallemde dört kilise var: Surp Yerrortutyun, Hor Virab, Vosgeperan ve Surp Harutyun. Bu dört kilisede dört dindar Hıristiyan yok.

Buralılar eğlenmeyi çok sever. Yazın parklara, açık alanlara; kışları tiyatrolara, balolara ve değişik eğlencelere giderler.

Kadın kısmı kendilerini tamamen aynalara vermiş. Saatlerce, günlerce, haftalarca, aylarca, yıllarca ve asırlarca aynalar önünde güzelleşmeye çalışırlar. Kadınların çoğu dışarı çıkarken veya misafir kabul ederken giyinir. Gereklilik olmasa evde gecelikle dolaşırlar. Acaba elbiselerle yatağa da girerler mi?

Kadınların dedikodusu azdır. Dedikodu yapmak gerektiğinde çok nazik davranırlar.

“Madam K., duydum ki P.nin karısı, Z.nin kocasını severmiş, aman rica edeyim bu söz gizli kalsın.”

“Emin ol, kimseye söylemem.”

Haber getiren kadın gider. Madam K. komşusunun kapısını çalar, hizmetli kapıyı açar.

“Hanımını aşağı çağır, Minas.”

“Hanımım dört saattir giyinmek için odaya girdi ve daha çıkmadı.”

“Çabuk git ve de ki Madam K. geldi, önemli bir haber getirmiş.”

Hizmetli yukarı koşar, hanımına haber verir. O da giyinmiş halde aşağı iner.

“Yukarı buyurun Madam K.”

“Gelemem Madam Ş., sözümü söyleyip gitmem gerek, işlerim var.”

“Hayırdır?”

“Nasıl hayır? P.nin karısı, Z.nin kocasını severmiş. Aman ayağını öpeyim başkasına söyleme, sırrımı sakla... Allahaısmarladık.”

“Böyle şey başkasına söylenir mi? Merak etme.”

Madam K. gider, Madam Ş., hizmetlisine, “Şu şemsiyemi ver bana...” der.

Şemsiye gelir, Madam Ş. sol koldaki sokağa girer, bir kapının zilini çalar. Kapı açılır, yukarı çıkar, iriyarı bir kadınla karşılaşır.

“Buyurun Madam Ş.,” der ev sahibi, “siz de buraya gelir miydiniz, hangi rüzgâr attı böyle?”

“Şöyle... Nasılsınız? İyi misiniz? Eşiniz nasıl? P.nin karısı, Z.nin kocasını severmiş. Şimdi duydum ve çok üzüldüm. Ayağını öpeyim sakın başkasına söyleme, bana söyleyen kimseye söylemememi tembihledi.”

“Merak etme,” der ve Madam Ş. gider gitmez, hemen sokağa koşar, ahbaplarına müjdeyi vermeye.

Acaba gerçek mi P.nin karısının Z.nin kocasını sevdiği? Tanrı korusun büyük yalan... Zaten P.nin karısı, kendi kocasını bile sevmez. Bir gün P.nin karısı, bu haberleri uyduran kadının elbisesine basıp biraz yırtmıştı. O kadın da P.nin karısından intikam almak için iftira atarak üste çıktı.

Beyoğlu’nun güzel kadınları hakkında fazla konuşmayı abartı sayarız. Dediğimiz gibi aynanın önünde geçirirler ömürlerini... Bu kadarı yeterli, bu kadarı çok bile...

Yaz mevsiminde burada su bulunmaz ve mahalleli yazı mecburen susuz geçirir. Kendi rakısını da susuz içer.

Hava iyidir ama anlaşılan yazın bozulur, zira zenginler yazlığa giderler hava almaya.

Beyoğlu’nda kaç Ermeni hane var? Bu soruya kesin cevap almak için sayım yapılması gerekir. Bu yapılmadan önce ne söylersek meşru sayılacak. Bu konuda fikirler farklı. Zannedilir ki Beyoğlu’nda iki bin beş yüz hane var, kimilerine göre bin beş yüz. Abartı... Abartı... Abartı... Kanımca ancak üç Ermeni hane var Beyoğlu’nda.

36. Anaparasının ödeme tarihi belirsiz olan ve sadece faizi ödenen devlet tahvili; Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde devlet borçlarına karşılık çıkarılan hisse senetleri ve tahviller.

BALAT

Başşehrimin birinci mahallesi sayılır, ucuz sebze satın almak söz konusu olunca.

Şükür Musevi milletine. Sebze ve meyveler çok ucuz fiyata satılır burada. Ama yalnız Balatlılar faydalanabilir bu ucuzluktan. Çünkü Beyoğlulu veya Üsküdarlı, lahana veya elma almak için Balat'a gelemez. Benim gaz almak için Amerika'ya gidemeyeceğim gibi.

Bu mahallede de büyük, kâgir bir kilise var. Bu kâgir kilisenin adı Hreşdagabed (Baş melek).[37] Adı gibi ölümlülerin canını alır ve doktorların başı sayılır. Bundan böyle artık şaşırma, çok adam öldüren doktorların daha ünlü olmasına. Çünkü onlar Hreşdagabed'in korumasında.

Hreşdagabed'di, Tekirdağ'ın ruhani önderi Piskopos Tateos'un canını alan. Naaşı bu kilisede gömülü. Hreşdagabed'in basın özgürlüğüne saygılı olacağını bilseydik, seçiminde yanıldığını kendisine duyururduk. Zira Piskopos Tateos, milletine çok zararlı –hiç zararı dokunmayan yok– bir ruhani değildi. Hreşdagabed, bir ruhaninin canını almakta kararlı olduğunda öbür dünyaya gönderebileceği kırk kişi önerebilirdik.

Bu kilisede zamanında on sekiz papaz yaşardı. Şimdi yalnızca beş papaz açlıktan ölüyor. Takdirinize bırakıyorum halkın kilise sevgisinin hesabını...

Balat'ın yüz seksen erkek ve seksen kız öğrencisi olan okulları var. İki öğretmen, dokuz hoca, bir müdür ve kırk Osmanlı altını yönetir bu iki okulu. Kırk liranın yarısı kiliseden gelir, on ikisi öğrenci aylıklarından, kalan sekiz lira da okul adına düzenlenen piyango biletleriyle sürekli para toplayan yöneticilerden.

Burada hep saçı sakalı beyazlamış kişilerden seçilir kilise yöneticileri. Siyah saçlı ve sakallı biri seçildiğinde seçim gayrimeşru sayılır. Bu alışkanlığın zararı olduğu kadar seçilecek kişilerin saç ve sakallarını boyatmaması gibi bir faydası da vardır.

Zamanında Balat'ta Joğovurtaser (halksever) adında bir grup vardı. Sonradan adı Şahaser'e (para/kâr sever) dönüşen grubun birkaç yüz lirası milletseverlerin midesinde eridi. Şimdi fakirsever grup, Noel ve Paskalya'da mahallenin fakirlerine bir yıl biriktirilen paraları dağıtarak yılda hiç olmazsa iki gün onları sevindirir.

Mahallede altı yüz yirmi dört Ermeni hane var.

Mahallelinin çoğu zanaatkârdır. Her pazar sabahı önce hamama, oradan kiliseye, sonra da meyhaneye gitmeyi âdet edinmişlerdir. Duanın, görüldüğü gibi öncesinde temizlik, sonrasında rakı vardır. Zannederim ki mahalleli daha mantıklı davranmış olurdu, önce meyhane, sonra hamam, en son da kiliseye gitseydi. Mahallede on meyhane var. Mahalleli bin beş yüz meyhaneyi yaşatacak güçte. Meyhaneyi yaşatmak, okul yaşatmak kadar zor değil. Herkes, her gece en az kırk para öder meyhaneye.

Balatlılar ne kadar az okulseverse aksine bir o kadar misafirperverdir. Misafirperverliklerinden doğmuştur şu deyim: "Bağdat'a giden dönmüş, Balat'a giden geri dönmemiş."

"Bir gece misafir olursan, seni mükemmel sarhoş ederler."

Buradaki halkın çoğu saftır. Büyü yapan, fal bakan kadınlar çok saygı görür. En ünlü büyücüler bu mahallede yaşar. Yalnızlığı severler. Birkaç dostla konuşmaktansa aylarca yalnız oturmayı tercih ederler.

Söylemeyi unutmayalım ki, oburdurlar. Bu devirde Balatlı hizmetçisi olan biri, ekmekçinin hesaba bir ekmek yerine dört ekmek yazdığını sanarak ekmekçiyle her gün kavga edebilir.

Alışılmışın dışında işsiz gevezeler vardır. Akılca kördürler, zihinlerini açmak için ilaç almaya da niyetleri yok.

Mahallede alışkanlıktır, iki-üç lira kazanan dostlarına selamı keserler.

Çok geç evlenirler burada. Ellisinden önce evlenmek akılsızlık sayılır. Ellisinde evlenen biri, herkesin gözünden düşer, ona müsrif gözüyle bakılır.

Genç bir grup var ki her çabayı gösterir mahalleyi aydınlatmaya – sanmayın gazyağıyla. Bu gençler okula gitmekten çok tiyatro yaparlar. Olanak bulabilirlerse okulu da tiyatroya çevirir, kilisede gösteri yapmak için patrikhaneden izin almaya giderler.

Balatlı kadınlar namus ve sadakatleriyle ünlüdür. Bunlar haftada üç kez tahta ovar ve üç kez çamaşır yıkar. Yeni moda elbiseler giymek için uykularını kaçırmazlar, sadeliği severler ve modayı daima sadelikte bulurlar.

Mahallenin havası iyi değil ama ne önemi var ki iyi havanın, cebinde havadan başka bir şeyi olmayana.

37. Balat Surp Hreşdagabed Kilisesi'nin İstanbul'daki kiliseler arasında özel bir yeri vardır. Asırlarca mucizelerin gerçekleştiği, kötülükleri engelleyen (Çarkhapan) kutsal bir mekân olarak tanınmıştır. Kilisenin ayazmasında Aziz Şehit Artemios'un mucizevi relikleri bulunmaktadır. Daha sonra ise "Küçük Armaş" adıyla tanınan Karagümrük Surp Hovhan Vosgeperan Kilisesi'nin 1900 yılındaki yangında kül olmasından sonra, kilisenin ünlü Çarkhapan Surp Asdvadzadzin ikonu Balat Kilisesi'ne getirilmiştir.
Önceleri Rumlara ait olan Aziz Eustratios Kilisesi (bazı kaynaklara göre Vaftizci Yahya) terk edilmiş ve kullanılamaz durumdaydı. Kilise, Kemahlı Krikor ve Harputlu Arisdages adlı rahipler vasıtasıyla 1627 yılında onarıldı. Bir yıl sonra yandı. Bu kez kilisenin onarımını Kemahlı Krikor Vartabed üstlendi.
Kilise 28 Eylül 1692 ve 16 Temmuz 1729 tarihlerinde iki kez yandı. Bugünkü kilise binasının inşası 1834 yılında başladı. İnşaat esnasında Aziz Artemios'un relikleri bulundu ve kilisenin alt bölümüne gömüldü. Kilise 8 Eylül 1835 tarihinde ibadete açıldı.
Kilisenin çevresinde Khorenyan Okulu faaliyet göstermiştir. 27 Haziran 1923'te ruhaniler hazırlamak üzere kilise bünyesinde bir ruhban okulu faaliyete geçmiştir. Okul, birkaç yıl sonra kapatılmıştır. Balat Kilisesi külliyesinde ayrıca bir de matbaa faaliyet göstermiştir.

İCADİYE

İnsan tavşan olsa ikamet etmek için kıymetli bir mahalle... Dağdan yukarı çıkma kolaylığına sahip olmak için...

Ne mutlu onlara ki tavşan değiller ama bu mahalle geniş nefesi olanlar içindir. Nefesi kısa olanlara eyvah ki, onlar burada yükselmeye layık değildir. Onların nefesi yarı yolda tükenir, hele Kuzguncuk'tan yukarı çıkarlarsa.

İcadiye'de yaşamak için geniş yürekli de olmalı insan, sakinlerinin gidişatına bakarken.

Gel, önce on kadar milliyetçinin, günlük sorunlar hakkında konuştuğu, mahallenin deniz manzaralı gazinosuna girelim. Bunların hepsi emin kaynaklardan topladığı haberleri birbirlerine anlatır. Bugünün haberlerini duymayı arzu eder misin?

"Çok meraklıyım yeni haberler duymaya."

"Gel, onlardan birkaç adım uzağa oturup yeni haberler duyalım." İşte başladılar konuşmaya.

"Kendisi istifa mektubu vermiş bugün."

"Evet, vermiş ama diğeri kabul etmemiş."

"Muşdag ısrar edermiş bu konuda."

"Uzlaşacaklarını zannetmiyorum, zira şeyi şey yaptıkları gibi, diğer taraf da şeyi şey yapacak."

"Şeyin yerinde ben de olsam öyle davranırım."

"Sen diğerini bilirsin, ne inatçıdır."

"Ama şeyin ne hakkı var şeye öyle bağırmaya?"

"Şeyin de hakkı yoktu şeyi aşağılamaya."

"Anlaşacaklarını sanmıyorum, Muşdag, şeyin tarafında. Büyük de şey seviyor."

"Son haberi duydun mu? Büyük, bir konuşma yapacakmış."

"Küçük dün gitmiş."

"Böyle giderse bence şey bir yıldan evvel şey olur."

“Şey de şey olur.”
“Ama Muşdag da diyecek ki, ‘Bana bakın, şey, şey olursa, ben de şeyi yapacağım, yoksa şey yapmam.’”
“Haklısın, çok yaman. Şeyi şey yapana kadar kabul etmeyecek.”
“Amir ne düşünüyor bu konuda?”
“Amir ilk günden beri içeriden haber almıştır. Şey devam edecekmiş şey gelene kadar.”
“Bir hayli bilgilendik bugünkü olaylar hakkında sanırım, artık gazete okumaya gerek kalmadı. Haydi, kalkalım biraz da okula gidelim.”
“Şey kim, şey ne? Diğerini tanır mısın?”
“Hiçbirini tanımam. İşte okulumuz...”
“Okulun tabelasında Nersesyan yazıyor.”
“Nersesyan’a bakma sen, milletin parasıyla yapılmıştır.”
“Neden Nersesyan kendi adını koymuş?”
“Çünkü Nersesyan, saray inşaatlarında çalışan işçilerin yevmiyesinde indirim yaparak topladıklarına mahallelinin verdiğini ekleyip bu kâgir okulu yaptı, ki düzenli...”
“Ne haksızlık bu! Cebinden de vermiş olsa böyle yazmamalıydı. Alışıldığı gibi ‘Nersesyan okul yapımı için şu kadar lira bağışladı’ diye yazılmalıydı. Burada adam yok mu dostum?”
“Olmalı... Birkaç sınıfı ve birkaç tuvaleti olan bu kâgir okulu yaptı. Tuvaletler, sınıflardan daima daha düzenli olmuştur. Zamanında bu okulda bir öğretmen bıçaklanmıştı, yakında sıra yöneticiyi dövmeye geldi.”
“Acele edelim de şuradan çıkalım. Bizi de dövmesinler.”
“Yapımı için verdikleri paralar yok sayılıp okulun adı Nersesyan olunca mahalleliler de okuldan soğdu.”
“Kız okulu nasıl?”
“Çok iyidir, kâgirdir. Burada mahallelinin kapatmak istediği, Mezburyan’ın açtığı bir kız okulu daha var. Bu okul günden güne ilerliyor.”
“Mahalleliler ne diyor?”
“Tavla, kâğıt ve ikiyüz oynarlar. Genellikle geniş yürekli olduklarından okulun kapanmasını önemsemezler. Kendi ceplerini doldurmaya çalışır, yalnız ekmek torbası taşır ve milli duygularını başka zamana bırakırlar. İstisnalar var ama onların da ses çıkarmaması kendi menfaatlerine.”
“Bu ne acayip mahalle, kardeşim.”

“Burada bir topluluk daha var ama ne yaptıklarını bilmiyorum. Sanırım yakında başka bir grup da kurulacak bu topluluğa destek için.”

“Bu ne ilgisizlik!”

“Zaten burası eski değil, birkaç yıllık bir mahalle... Diğer mahalleleri bırakanlar buraya geldi. Dolayısıyla İstanbul’un diğer mahallelerinin değişik kararlarını buraya taşımışlardır.”

“Okuma hevesi nasıl hiç değilse?”

“Ermenice gazete okumak yasaklanmıştır. Yasağa karşı gelenler ya 3 lira vergi verir veya on beş günden bir aya hapis cezası. Burada genellikle *Tercüman-ı Hakikat*, *Vakit* ve *Ceride-i Havadis* gazeteleri okunur.”

“Gençlik yok mu?”

“Yok. Bir dostum dedi ki, bu mahallenin iklimi gençlerin saçlarını çabuk beyazlatır ama sonra da çok yaşatır. O yüzden gençler saçları beyazlamadan başka mahalleye gidip orada beyazlattıkları saçlarıyla gelirlerse çok faydalı ve iyi olur.”

“Anlaşılması zor...”

“Büyük çoğunluğu rakı içmeden rahat edemez, genellikle çok sigara içer ve az yerler.”

“Az yemek için mi çok sigara içerler yoksa çok içtikleri için mi az yerler?”

“İhtimal birincisi... Çünkü burada Kayserililer var. Az yerler, güzel havayla beslenirler. Genellikle zayıftırlar. Mahallede dindar az olduğundan gereksiz masraf yapıp kilise yapmamışlar. Ahaliden birkaçı bazen Selamsız’daki, bazen de Kuzguncuk’taki kiliseye gider.”

“Buranın kadınları nasıldır?”

“Kadınları güzeldir, terbiyelidir. Anadillerini Selamsız’daki kadınlardan daha güzel konuşurlar. Bu mahallenin hamaratlığı Üsküdar’daki mahallelerin hiçbirinde görülmemiştir. Makyajlar biraz fazla ileri gitmekte... Yaşlı erkekler de bazen bu boyalardan kullanır. Moda konusunda Kadıköylüler kadar ileri değiller. Buradaki kadınların sesi güzeldir. Türkçe şarkılar söylerler, setrî[38] giyen kocaları gibi. Mahallede büyük fes kıymetlidir. Bazen içine dört okka üzüm konacak büyük fesler takarlar.”

Hava serttir, sağlamlara dokunmaz, zayıfları öbür dünyaya gönderir.

Ermeni sakinlerin evleri beş yüze yaklaşmak üzere. İkiyüz oynayanların sayısı da altı yüze.

38. Düz yakalı, önü tek ilikli, çuhadan yapılmış elbise.

SAMATYA

Rakı içmeyenler ayrılsın... Onların hakkı yok bu mahalleye girmeye.

Bir de “Kölenim,” diyenler ayrılsın. Burada herkes efendi... Burada herkes çalışarak ve zanaatıyla geçinir, dolayısıyla beylerin, efendilerin ayaklarını yalama mecburiyeti yok.

Bir de nesirle küfretmesini bilenler gelmesin. Onlarla burada alay ederler çünkü Samatyalılar genellikle şiir gibi küfreder.

Asla burada gezmesinler, yüzlerinde kırmızı eksik olmayan kadınlar. Samatyalılar kırmızıyı yalnız Paskalya yumurtasında görmek ister.

Kesinlikle burada işleri yoktur, her adımda kâğıt bebekler gibi belini kırıtan kadınların. Samatyalılar onlara güler.

Bu mahalleye yaklaşmamalılar, o gençler ki çok hafif veya çok ağırdırlar.

“Demek ki kimse gitmemeli.”

“Neden? Herkes mecbur mu kötü huylara sahip olmaya. Gel, seninle gidelim... Öyle bir sokaktan gidelim ki bizi kimse görmesin. Bizi gördükleri gibi yakamızdan tutar, meyhaneye götürürler. Göründük. İşte birkaç genç şu sokaktan çıktı ve gülerek bize yaklaşıyor. Yaklaştılar.”

“Oooo, hoş gelmişiniz.”

“Teşekkür ederiz.”

“Gelin bakalım, gelin. Ermeni lokaline gidelim ve birkaç tek atalım.”

“Ermeni derneği, rakı içmek için mi kurulmuştur?”

“Amaç o değil. Ama hangi dernek amacına hizmet etmiştir.”

“Bari adını değiştirsinler.”

“Neden? İyi biliyor musun? Hayg[39] içki içmez miydi?”

“Bedre, Ermeni derneğinde rakı hem iyi değil ve hem de pahalı. Ormanoği’ye götürelim dostlarımızı.”

“Onunki de otuz derece, kardeşim. Geçen hafta bir okka düz içtim, dokundu bana.”

“Bana sorulsaydı, ben Gümüş Halkalı’ya götürürdüm dostlarımı.”

“Kardeşim o da rakıyla yalnız bir parça peynir veriyor.”
“Altın Oluk’a gidelim.”
“Dostlar, biz biraz dolaşacağız.”
“Kimseyi bulamazsınız, herkes meyhanede.”
“Hacı’ya gidelim. Adam Ermeni ve iyi rakısı var.”
“Tamam, Hacı’ya gidelim.”
“Peki... Gidelim...”
Birkaç sokak dönerek Hacı’nın meyhanesine girdik. Masada on tane iriyarı balıkçı oturmuş, içiyordu.
“Aman, aman, efendim.”
“Taralala, taratillam...”
“*Bini var.*”
“Taralala, taratillam...”
“*Senin gibi maniciler defterimde... Bini var.*”
“Bu, dostum...”
“Taralala, tarilalalalila, taralalalilamşa, ooh...”
“Bu dos...”
“*Aman aman aman yer beni...*”
“Al bakalım dayı, devir,” dedi onlardan biri ve yumruğuyla yanındakinin göğsüne vurdu.
Bu yumruk onların arasında samimiyet işaretiyken bizde mezarlık işaretidir.
“*Bir güzele mail oldum, yer beni...*”
“Taralala, tarilalalam...”
“*Yer beni... İçime bir kurt düşmüş gece gündüz...*”
“Ah... Taralalalim...”
“Buraya bakın dayılar, maniyi bırakın ve dökülün, okulun kumbarasına...”
“Arkadaşlar, okulun tabağı... İçelim ama okulumuzu da unutmayalım.”
“Al, ustam.”
“Tut, ustam.”
“Al...”
“Neşeli kalın...”
“*Vereyim aman...*”
“Biz paraları verelim, kilise yönetimi yesin.”
“Oğlum, niye böyle şeyler söylüyorsun?”

“Sana ne be, vay geçmişi kınalı!”

“Şimdi ölülerinin yattığı yerden başlarım ha...”

“Gidelim... Affedersiniz ağalar, size zahmet verdik.”

“Yok, yok.”

“Konuşun bakalım dostlar, biraz da mahalleniz hakkında konuşalım.”

“Dostlar, halkımızın kimi delegelerini gördünüz işte. Bunlar balıkçılar... Nafakalarını çıkardıkları gibi meyhanelere gelip içer, gördüğünüz gibi okulları için para verirler. Okullarını severler. Biz, zanaatkârlar, diğer kesimin temsilcileri de sayılırız. Burada aristokrasi yoktur. Bayrağımız özgürlük, eşitlik, kardeşlik... Bayrakta boş yer kalsa düz kelimesini ilave ederiz. Burada efendi yok, ithal edilmiş birkaç efendi bulunur sadece.”

“Düzgün kilise yönetiminiz var mı?”

“Kilise yönetimine girmek zordur. Seçilip kavgasız bir yıl geçirmek mucize sayılır. İkinci dönem seçilse mutlaka ihraç edilir. Burası her yerden daha faaldir. İki-üç ay önce yirmi-otuz delikanlı, yönetim kurulu toplantısına girdi ve yöneticilerin kollarından tutup dışarı buyur ettiler.”

“Neden?”

“Çünkü okula iyi bakmadılar. Patrikhane de bize geçici bir yönetim verdi.”

“Yeni seçim ne zaman olacak?”

“Suçlu delikanlılar, dışarı attıkları yöneticilerden af dilediğinde...”

“Dilemezlerse?”

“Seçime katılamayacaklar.”

“Okullar nasıl?”

“İki yıldır düzeltmeye çalışıyorlar. Genel kanıya göre, on yılda ancak toparlanacak. Eskiden okul için çok çalışan minekâr Antranik burada doğmuştur. İngilizce konuşan ilk Ermeni Samatya’dan çıkmıştır. Bugün tulumbacılardan bile İngilizce konuşan var.”

“Şimdi okullarla kim ilgileniyor?”

“Yani kim ilgilenmez demek istiyorsun?”

“Şimdi kimdir, okullarla ilgilenmeyen?”

“Ara sıra kadın yöneticilerle erkek yöneticiler arasında anlaşmazlık çıktığından erkeklerin okullarla ilgilenmemesi yönünde karar alındı. Şimdiki yöneticiler kanuni davranıyor. Savcılık sistemi kurulduğundan beri yönetim kurulunda da her gün yüzden fazla özel savcı bulunuyor.”

“Burada ayrı Ermeni grupları yok mu?”

“Çok topluluk vardı eskiden, şimdi yok. Yalnız basitseverler grubu var. Onlar kadınlara basit giyinmeyi öğretecek. Sanırım onun da sadece adı var.”

“Halk kiliseye meraklı mı?”

“Evet, her mahalledekinden fazla... Halk, milletini ve kilisesini eşit oranda sever. Zannetmeyin ki rakıyı daha az sever. İkindiden gece bir buçuğa kadar içerler. Gece bir buçuktan önce meyhaneden çıkanlar hakkında dedikodu yapılır. Bir buçuğa kadar meyhanede oturup çatlayıncaya kadar içenlerse sempati kazanır, değerli insanlardır. Kilisenin halıları, sürekli öpülmekten her ay yırtılır. Yöneticiler bu durumu dikkate alarak, bir türlü dayandıramadıkları halıları kaldırdı. Halk şimdi toprağın üstünde durup toprağı öpüyor. Bırak ki toprak da yıpranmıştır o öpmelerden.”

Samatyalı alçak sesle konuşmayı bilmez. Gerçi sır verdiklerinde kulağına doğru konuşur ama o da Yenikapı’dan duyulur.

Yukarıda dediğimiz üzere Samatyalı yaltaklanmayı sevmez, ikiyüzlülükten kaçar, milli bir sorun olduğunda da canla başla atılır. Münakaşasız yaşamak onlar için mümkün değil.

Samatyalıların bir kısmı kuyumcudur. Bu yeterlidir anlatmaya, yemek konusundaki titizliklerini. En iyi et, balık, tereyağı, peynir, pastırma ve meyve Samatyalıya gider. Burada mideye çok önem verilir, hiçbir şeyden kaçınılmaz. Burada göbek gösterişlidir.

Samatyalılar mahallede Ermenice, çarşıda Türkçe konuşur.

Dönelim cins-i latife... Gerçekten güzeldirler, sade ve çalışkan. Samatyalı kadınlar eğitimin gerekliliğinin farkındalar ve çalışırlar. Kızlarının eğitim almasını isterler. Oysa diğer mahallenin kadınları, kızlarının pirinç tozu ve kırmızı boya almalarını ister. Mahallemin kadınları birçok mahallenin erkeklerinden daha çok sever milletini. Anayasayı kutlayan ilk kadın Samatyalıdır.

İstanbul halkı Samatyalıları takip ederse kısa zamanda hissedilir şekilde değişime uğrayabilir ama rakının da fiyatı yükselir.

Mahallenin havası iyi değildir, havayı iyiye tahvil etmek içindir ki rakıyı çok içerler.

39. Tarihte Ermeni kavmini kurduğuna inanılan tarihî kişilik. Ermenilerin “atası” kabul edilir. Ermeni demek olan “hay” kelimesi de bu tarihî kişilikten gelir.

KUZGUNCUK

Kuzguncuk İskelesi'ne yanaşmak için, kaptan, gemisini Beylerbeyi'ne yönlendirmek zorundadır. Boğaz akıntısı böyle ister. Kuzguncuk yönüne ilerlerse kendini Üsküdar'da bulur. Kuzguncuklu bu yoldan gitmeyi alışkanlık edinmiştir. Kiliseye gitmek için de Beylerbeyi meyhanelerine yöneltir yolunu, zira adımları kendiliğinden meyhaneleri bulur. Kararların da kendi akıntıları var.

Bu mahalle resmen İcadiye'yle birleşmiştir ama gayri resmi olarak hiçbir mahalleyle birleşmemiştir.

Tanrı kutsasın, hiç kavga olmaz okul için.

"Çok şükür, nihayet okulunda kavga olmayan bir mahalle gördük. Yaşasın Kuzguncuklu! Kuzguncukluya bir rakı gönder benden..."

Evet, Kuzguncuk'ta hiç kavga olmaz okul için... Nedenini tahmin edebilirsiniz. Size nasıl söylesem ki... Kuzguncukta okul yok.

"Şimdi anlaşıldı, semt okullarıymış kavga nedenleri."

Gerçi küçük bir bina var, minik çocukların uyumaya gittiği. Mahalleli bir kez okula kırıldığından, bir kuruş bile vermemeye ant içmiştir. Şimdi bu yeminini bozmamak için keselerinin ağzını açmamaya mecburdur.

Bugüne kadar, mahalle mütevellilerinin de kavgası görülmemiştir. Bunun da sebebi şudur. Bu mahallede...

"Mahalle yok, değil mi?"

Bu mahallede, yanlışlıkla biri siyaha beyaz dese karşısında, "Hayır, bu siyahtır, beyaz değil," diyen birini bulmaz. Böylelikle hiç kargaşa olmaz, kafaları eskisi gibi sabit kalır, yalnız iki senede bir feslerini değiştirirler.

Bunlar yılda iki yüz elli gün kutlama yapar ve dinlenir. Kimse para dizme, şükür kazanma ve şöhret heveslisi değildir. Herkes balık yığmayı, balık kazanmayı ve balık tutmayı arzu eder. Mideleri hassastır. Koyun veya dana eti onlara dokunur. Yüreklerinde biraz okul hevesi varsa bile balıkla içtikleri şarap sayesinde söner. Heveslerine dökülür şarap. Belki rakı

içselerdi, hevesleri coşardı. Bunlar diğer mahalledekiler gibi gecelerini meyhanelerde geçirmez, birkaç kadeh içip evlerine dönerler.

Kuzguncukluların alışkanlığıdır, her gece, her pazar veya bayram günlerinde evlerde toplanıp eğlenmek. Konuştukları konular genellikle tavla veya kâğıt oynamak hakkındadır. Bazen de iskele kahvesinde Yahudilerle tavla oynayıp şakalaşma dersleri alırlar, Ani şivesiyle. Tavla veya kâğıt oyununda kaybeden, istediği ve yapabildiği kadar küfretmeye hak kazanır. Kazanan kesinlikle sessiz kalır ve burnunun ucundan gülüp rakibini daha fazla kızdırır. Küfür konusunda muhafazakâr partiye bağlıdırlar.

Burada yaşardı saygıdeğer ve yüce insan Isdepan Aslanyan Paşa. Bu paşa, Kudüs'ün hesaplarını alicenaplıkla denetledi ve iki yüz Osmanlı altını aldı.

Burada düzgün bir kilise var, düzgün ve güzel sesli papazlar var ama düzenli dindarlar yok.

Kadınlar da genellikler erkekler gibi hayat sürdürür. Kadınlar araştırma fikrine sahip olmaya hazır değil daha. Erkeklerin gönderdiği balıkları kızartarak geçirirler günün yarısını. Kuzguncuk'ta erkekler daha saygıdeğerdir kadınlardan. Kadınlar erkeklerin arkasından gider. Oysa Beyoğlu'nda bunun tersi. Erkek kadının arkasından gider. İncil'de dendiği gibi, "Adam, annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak."[40]

Kuzguncuk'un kadınları çalışkandır, İcadiye'den alırlar moda derslerini.

Dedikoduya çok niyetli değildirler ama giyim konusunda dedikodu yapmaya yeteneklidirler.

Kuzguncuk'un havası balık kokar, gelenler ağzını burnunu buruşturur. Kuzguncukluların buruşuk yüzlü olmasının sebebi mahallenin havasıdır.

40. Yeni Ahit, "Matta", 19:4.

DIŞ KUMKAPI

Dış Kumkapı tamamen farklıdır İç Kumkapı'dan. Tıpkı herkesin içiyle dışının farklı olması gibi... Kumkapı'nın içi yılandır, dışı güvercin.

Kumkapı'nın içindeki, yabancıdan kaçar oysa dışındaki yapışır. Örneğin, iskelede bulunursan bütün sandalcılar etrafını sarıp elbiselerini çekiştirir.

"Samatya'ya gidecek misin? Ağa gel götüreyim."

"Gel gidelim beyim."

(Kulağına doğru) "Nereye gideceksin, dostum?"

"Sen ona kulak asma... Onun sandalı delik, alttan su alır."

"Gir ağa gir, bir kişi gerek, gel çabuk gidelim."

Allah'a şükret, elbiselerini yırtmadan, bir tarafını kırmadan kendini bir sandala attın. Ya tersi olup sandala girmeden geri dönmeye karar verseydin, kulaklarını aç ve dinle arkandan söylenenleri.

"Bırak be, parası yok."

"Niye olmasın... Tasarruf devri şimdi, tabana kuvvet daha çabuk gider."

"Ağa, ayakkabılarını kolunun altına al, eskimesin."

Mahalleliler genellikle ya balıkçıdır, ya sandalcı ya da tulumbacı... Bazen üçü birden...

Diğer mahalleliler gibi değiller. Siyasi konuları çözdüğünü zannederek Kral Bismarck'ın gelip ekmek parası vereceğini sanmaz. Siyasi konular konuşarak vakit geçirmezler. Evin kadını hastalandığında iç işler, Ampagum Abi güçsüz kalıp işe gidemediğinde dış işler bozulur. Ampagum Abi için sandalının küreği kırılsa sandal gösterisi işaretidir, sandal bozulduğunda da dış müdahaledir. Yaramazın biri, karısının kalbini çalmayı denerse savaş ilan eder ve bırakmaz bir başkasının kendi ülkesinden bir parça gasp etmesini kan dökmeden.

Mahalleli cesurdur. Arkandan söylemez, yüzüne karşı söylemeyeceği sözleri. Sözlerine sadıktırlar. Yüzüne bir tokat atmaya söz verdilerse hemen

gerçekleştirirler.

Bunlar okullarını da, kiliselerini de sever. Eğitilmemiş olmalarına rağmen eğitime saygı duyarlar ve evlatlarının eğitimi için öderler istenen parayı. Kiliselerinin yaşaması için de paralarını esirgemezler.

Ne tavla oynarlar ne kâğıt. Geceleri eğlenmek ve spor için karılarını döverler.

İçerek rakı içerler.

Kadınlar da aynı erkekler gibidir – çalışkan ve dürüst. Bunların içleri namusludur; oysa acayip kıyafetlerle dolaştıklarından dışları zıt görüntü verir. Gerçi kollarını, göğüslerini, bacaklarını açarak çamaşır sererler ama yine de kapalı kollarla, kapalı göğüslerle, kapalı bacaklarla evde çamaşır asan kadınlardan daha namusludur. Bu kadınlar çoğu zaman birbirleriyle dövüşür ve barışırlar.

Bu kadınların diğer kadınlardan üstünlükleri vardır. Milleti çoğaltmak için fedakârlık yaparlar. Her bir kadın en az on altı çocuk anası olma onuruna sahiptir.

İki yüze yakın Ermeni hanesi vardır. Bu rakamı on sekizle çarparsak üç bin altı yüz kişi olur. Allah geliştirsin ve çoğaltsın.

Seçkin küfürler ihraç ederler.

HASKÖY

Bu köyün hakkıdır büyük evleriyle övünmek. Zamanında amiraların yaşadığı evler bugün farelerin kışlası oldu. Sanırım gereksiz tekrarlamak, amiraların halefi fareler oldu ve fareler yapıyor şimdi, amiraların yaptığı çoğu işi.

Bu mahalle devamlı hareket halindedir, canlılık işareti vermek amacıyla. Bu hareketlilik; kilise yönetim kurulunu, okul yönetimini, öğretmenleri, ara sıra da patrik değiştirmektir.

Parmakkapı sakinlerinin kilise yöneticiliği döneminde mahalleli monarşiyle yönetilirdi. Diğer sokakların sakinleri yönetime seçilmezdi. Parmakkapı'nın ağaları altı yıl yönetimde kalıp resmen istifa ettikten sonra veliahtları olan evlatlarını oturtur, çoğunun oturmayı arzu ettiği kilise yönetimi nam sandalyeye. Boğos Patrik'in günlerinde büyük devrim oldu, monarşi yönetimi, cumhuriyete dönüştü. O tarihten beri ayakkabıcı ve tulumbacılar etkili oldu yönetim seçimlerinde. Monarşi döneminde yönetim altı yıl görev başında kalır ve hiçbir şey yapmazdı. Oysa cumhuriyet döneminde kilise yönetimi beş günden fazla görev yapacak güçte değil.

Mahalleli gerçekten hareketlidir. Tabii onları hareketlendiren olursa... Kendi başlarına bırakıldıklarında yıllarca uyurlar. Mahallemde, şahsi hırslar söz konusu olduğunda hareketli gençler çok bulunur. Ama okul bahsi açıldığında hiç... Ara sıra Nersesyan Okulu, arkadaşlarını kıskandırırdı oysa bugün arkadaşlarını kıskanacak konumda. Eskiden köyün Musevi ve Türklerinden öğrenci alırdı, şimdiyse onların okullarına öğrenci gönderir. O zaman mahallelinin kalbi başkaydı, büyük ihtimalle.

Köyün milletseverleri büyük çaba harcar, maddi zararları önlemeye. Ama manevi zararlara karşı ilgisizdirler. Bilmezler ki, manevi zarardan da maddi zarar doğar, nasıl ki manevi kârdan maddi kâr doğar – rica ederim kızmayın sayın büyüklerimiz. Böylece mahallede yangın çıktığında bütün mahalleliler evden dışarı koşar ve söndürmek için gücünden fazla çalışır. Okul manen küle dönse hiç kimse başını pencereden dışarı çıkarmaz.

Dikkatleri okula çekmenin en kolay ve kestirme yolu, okulu önce gazla ıslatmak ve kibriti çakmaktır. Herkes pijamalarıyla okula koşar ve yangını söndürmeye çalışır. Unutmamalı ki, Hasköylü kibrit gibi, birdenbire hayırseverlikle yanar, tutuşur. Bu tutuşmadan hemen faydalanabilirseniz para toplayabilirsiniz. Bir saniye geçtiğinde Hasköylü söner. Viyana'nın en kalitesiz kibritleri cinsindendir Hasköylü. Tutuşması ve sönmesi an meselesi... Bir sigara yakmak için bunlardan yirmi tanesi tutuşturulmalı.

Bugün beş okul var köyümde. Okulların birbiriyle yarışması sanki ilerleme yaratacaktı. Beş okuldan yılda bir öğrenci çıkmaz.

Hasköylünün kendiliğinden girişim yapma cesareti yoktur, tahrik etmenin de neticesi aşırılığa kaçar.

Aydın gençler var burada. Birbirleriyle uzun süre dost kalamazlar. Bunların dostluğu ancak bir hafta sürer, süre bittiğinde hemen ayrılırlar. Ben onların dostluğunu kötü çuhadan yapılmış pantolona benzetirim. Bir haftada aşınır, otururken biraz zorlarsan ikiye ayrılır, donun görünür. Pantolonun bu şekilde yırtılmasına, "Pantolonum açılmış," denir. Hasköylü de bir arkadaşından ayrılırsa, "Biz açıldık," der. Hasköy'de samimi arkadaş sayılan biri, arkadaşının bıçaklandığını görür ve görmemek için yolunu değiştirir. Bu adamı uyarırsan sana şöyle der:

"Benim yüreğim yufkadır, dostlarımın acı çektiğini görürsem kötü olurum."

Bu cevap yeterli gelmezse başka bir cevap verir:

"Kardeşim ben demokrat adamım, fikir özgürlüğüne saygılıyım."

Hasköylü ne ikiyüzlüdür ne yapmacıktır ve ne de doğru konuşur, karışıktır ahlaki değeri.

İstikrarları yalnızca kavga çıkarmakta geçerlidir.

Bunlar gemiye bindiğinde önce soğan, sonra odun konusunu tartışırlar. En sonunda da kömür üstüne sorgulama yaparlar. Oysa Museviler fiyat ve ücretler, Rumlar da ticaret hakkında konuşurlar.

KINALIADA

Öncelikle söyleyelim, birçoğunun gözleriyle tanık olduğu adadaki mucizeyi. Bu mucize hakkında konuşmaktaki amacımız adada yer isteyenlere hizmet etmektir.

Bilinmesi gerekir ki, adada yerler hareket eder ve yürür.

“Biz inanmayız bu hikmete.”

“İnançsızsınız o halde.”

“Bunu kabul etmem.”

Boş konuşacak zamanım yok. Anlattıklarımı canlı tanıklarla ispat edebilirim. Evet, topraklar yürür. Adanın güney tarafından toprak sahibi olmak isteyen, kuzey tarafından satın almak zorundadır. Birkaç günde oralar güneye doğru kayar. Deniz kenarından yer almak isteyenler, denizin içinde birkaç bin arşın yer almalıdır. Birkaç hafta sonra da orası sahile yerleşir. Unutmaman gerekir, aldığın yerin çevresini duvarlarla örmelisin. Bunu yapmazsan, arazin Kartal’a gidebilir, hatta o kadar yürür ki görünmez olabilir.

“Ama bu yerler nasıl yürür, inanmıyorum.”

“İnanmıyorsan, denemelisin.”

“Bu yerleri yürütenler mi var?”

“Bilmem ama bir dostumun dediğine göre, adanın toprakları tekerlekler üzerine yerleşmiş. İstediğin yere götürebilirsin.”

“Acaba bu tekerlekleri çeviren mi var?”

“Tabii.”

“Çevireni bana tanıtabilir misin?”

“Ne yapacaksın?”

“Büyükdere’de değersiz bir yerde evim var. Tekerlekleri çeviren o adama, evimi sahile taşıyabilirse bin lira verebilirim. Yürütür mü?”

“Adada yalnız yürümez, koşabilir ama bilemem ki Büyükdere’de de yürüyebilir mi?”

“Çok tuhaf! Yerin yürüdüğünü hiç duymamıştım. Demek ki adalılar hiç kımıldamaz; yatar ve uyurlar.”

“Neden?”

“Çünkü bu diyarda yer yürürse, insanlar mecburdur durmaya.”

Bırakalım bu yürüme işini ve adaya dönelim. Bu adayı size tanıtmak için, bir doktorun Kınalıada vapurunda anlattıklarını hatırlatayım.

Doktor, “Şaşırıyorum, bu adaya neden bu kadar önem veriyorlar,” dedi. Bir çınar ve Asaba Efendi’den başka bir şey yok. Asaba Efendi, milletin efendisi ve adanın reisi... Ağrısı, sorunu olan ona müracaat eder. O da nasihatleriyle sorunları halleder. Adanın eski sakinlerinden ve misafirperver yaşlı kilise yöneticisi de herkesten saygı görür.

“Asaba Efendi’nin de yerleri yürür mü?”

“Hayır, onun yerleri tembeldir. Durdukları yerde kalırlar.”

“Kışın kırk hane, yazın altmış-yetmiş hane olan adalılar pazar sabahları çınarın altına gider. Kışın burada otuz kadar Ermeni hane var. Geçenlerde adalılar ve kilise yönetim kurulu arasında anlaşmazlık doğdu ama uzlaşmayla sonuçlandı. Otuz öğrenci için iki okul var. Biri milli, diğeri özel... İyi kalpli bir papaz hem kilisede görevli hem de milli okulu yönetir. Öğretmen de kilise görevlilerinden... Bu okulda şair Yeğişei tercüme eden öğrenciler, İncil’i yorumlayan kızlar var. Özel okulun öğretmen ve müdürü mütevazı iki kardeştir. Milli okulla yarışırlar. Otuz öğrenci için iki okul...

Ada sakinleri kiliseye gitmez. Onların düşüncesi on paralık malı kırk paraya satmaktır. Yazlıkçılar nasıl olup da ada esnafıyla alışveriş yapmayacaklarını düşünür. Onlar etlerini, yağlarını, peynirlerini, ekmeklerini ve sularını İstanbul’dan getirir.

Burada hiç köpek yoktur, sokaklarda kediler dolaşır, evlerde de fareler. Adada bolca inek, bir hayli de eşek ve keçi var. Bu hayvanlar adada ot bırakmaz. Ay çıkmadığı günlerde adada dolaşırsan saçlarını ot zannedip yolarlar. Bir tarafta sen yürürken diğer tarafta inek saçlarını yolar. İnek anlamaz insan olduğunu.

“Gece nasıl anlayacak?”

“Yürümenden anlamaz mı?”

“Sanırım senin hafızan zayıf. Biraz önce sana demedik mi burada yerler yürür.”

Adanın yerli kadınları köylü hayatı yaşar. Ne gösteriş bilirler ne dedikodu ne de ada dışında gezmeyi.

Tebdilihava için diğer mahallelerden gelenlerinse sahilde yürümekten ve ayakkabı eskitmekten başka işleri yoktur.

Deniz kenarı cumartesi ve pazar geceleri kalabalık olur. Buranın meydanı diğer köylerin meydanından daha namusludur.

Adanın havası o kadar temiz ve sağlıklıdır ki, doktor iki günde ölür: Açlıktan.

BOYACIKÖY

Zamanında bu köyde insanlar o kadar uyurdu ki, doktorlar uykusuzluk çeken hastalarını buraya gönderirdi. Kimileri de Yebimenites'in bu köyde doğduğunu iddia ederdi. İnanılmayacak bir şey değil. Kilise yönetim kurulunda hiç kavga çıkmaması, çok uyumalarının en önemli ispatıdır. Uyumasalardı mümkün müydü hiç kavga çıkarmamaları ve gürültülerinin gazete sayfalarından duyulmaması.

Ama son zamanlarda gençler sayesinde uyandı bu köy. Gençler, okulu ilerletmek için bir dernek kurdu, bütçelerini bile ilan ettiler.

Köyümün Ermenilerinin midesi çok sağlamdır. Bir davette bir koyun yiyebilirler. Lezzetli yemekleri, konuşmaya ve dinlemeye tercih ederler.

Boyacıköylüler çok sever isimlerini değiştirmeyi. Orada Garabet, Carlo olur, Mıgırdiç ise Batist. Bir hafta sonra yine değişir. Jean veya Paul olur. İnsan, her hafta başı dostunu gördüğünde mecburen sormak zorunda kalır.

"Bugünkü ismin ne?"

"Jozef. Seninki?"

"Marten."

Eğlenceyi çok severler. Bir ay aralıksız hiç rahatsız olmadan yiyip içip eğlenebilirler.

Buranın şu iyiliği vardır: birbirlerinin etini yemez, birbirlerini çok severler. Ara sıra anlaşmazlık olduğunda bir çeyrekten fazla sürmez, kendi aralarında meseleyi halleder, dışarıdan müdahale kabul etmez, özgürlüklerini korurlar.

Bunlar genellikle birbirlerinin burnuna girerek konuşur, dışarıdan gören biri, burunları hakkında konuştuklarını zanneder.

Kadınlardan çoğu isimlerini değil, görüntülerini değiştirir. Sabah gördüğün bir kadını gündüz tanımayabilirsin, gündüz gördüğün bir kızı akşam tanıyamazsın. Yeknesaklık bu köyde bıkkınlık yaratır. Şaşırıyoruz, Boyacıköylüler nasıl sabredip her hafta ev değiştirmez. Tanrı'dan dileriz ki bu alışkanlık kilise ve okul yönetenlere uygulanmasın.

Kadınlar zevkli giyinmeyi ve zevkli dedikoduyu çok sever.

Buraya, çeşitli yerlerden yazlığa gelirler. Zamanında adak için giderlerdi, şimdi yalnız hava değişimine gidiyorlar.

Köyün Ermeni hane sayısı kesin bilinmiyor ama altmış-yetmiş civarında olduğu tahmin ediliyor.

Havası serttir ama sakinleri ılımlıdır.

Köyümün adından tahmin edileceği üzere zamanında kadınlar boya imal edip yüzlerine, saçlarına ve gözlerine sürermiş. Ben rivayetle başkasının günahını almaktan korkarım.

GALATA

Galata’nın sınırları güneyde yankesiciler, batıda sarhoşlar, kuzeyde katiller ve doğuda şarkıcı kızlardır.

Paranın ve çılgınlığın sınırı yok.

Galata ovada kurulduğundan, genellikle yazın toprağa, kışın ise geri kalanı toprak olmak üzere üçte biri denize dönüşür olur. Bu mahalle iki topoğrafyaya sahiptir: bir yaz, diğeri kış topoğrafyası. Yaz mevsiminin topoğrafyasını kılavuz kabul edip kışın gezersen su içinde boğulabilirsin. Kış mevsiminin topoğrafyasıyla da yazın gezersen sandalın karaya oturur. Bu mahallede tehlikeli hallere düşmemek için çok dikkatli yürümelisin.

Mahallenin önemli dağı Galata Kulesi’dir. Siyasi yönden bakılınca Babil Kulesi sayılabilir. Şehirde yaşanan yangıların işaretini verir bu kule. Tepesinde hiç kar olmaz, yalnız ışık görünür, bu nedenle yanardağ da denilir.

Meyhaneler kaplıcalarıdır, insanlar burada çok terler. Apsent, mastika, konyak vesaire maden sularıdır. Başlıca kaplıca Komisyon Han’dır, konsolit üstünden iş görülür. En fazla bu kaplıca terletir. Pek çokları kuvvetlenmek için girer, halsiz dışarı çıkar.

Mahallenin en uzun yoludur. İnsan tramvayın altında kalmasa, yol onu doğruca Ortaköy’e götürür.

Din çeşitlidir, işe yarayanı belli değil.

Sakinidir kumarbazlık, sayısı kesin bilinmez.

Mahallenin havasının hiç önemi yok. Herkes Komisyon Han’ın havasına saygı duyar. Çoğuna zararlı olsa da bu havayı herkes sever.

Mahallemde yerli ancak yirmi beş-otuz hane var. Yeraltında yaşayan garip kardeşler, her pazar mahalle kilisesine gider, bağış yaparlar. Bugün geliri iyi olan yerli halka kalsaydı, kilise çoktan satılırdı.

Eskiden Galata ocağı, kilise yönetimi odasında idi. Bu kilisede yapılır milli toplantılar. Oysa bu toplantılar Galata Kulesi’nde yapılabilmeye layıktır.

Burada yükselmiştir, henüz açılmayan Getronagan Okulu.[41]

Galatalılar on iki yıldan beri arzu eder yönetim kurulunu devirmeyi. Milli konuların ateşli savunucuları olan yönetim, idareye biraz da başkaların gelmesini ve gülmesini istemiyor. Ama bu sene Galatalılar başardılar, ağlayarak kuruldan ayrılan yönetimi istifa ettirmeyi. Yeni bir kilise heyeti seçildi. Heyette fedakâr insanlar var. Bunlar da öğretmenleri değiştirmeyi sever. Hafta geçmez ki sebepsiz yere öğretmenleri değiştirmesinler.

İlan edildiğine göre haftada üç gün açık olan Merkez Müzesi buradadır ama sigara içenler için haftada ancak bir saat açıktır müze.

İki ayda ancak iki toplantı yapma şerefine nail olan Birlik oluşturma bürosu da buradadır. Tanrı üçüncüsünden korusun.

Neticede, bu mahalle merkez olarak, gidip haftada birkaç kez milli konularda münakaşalar yaratmak için bize çok kolaylıklar yaratır.

41. Patrik Nerses Varjabedyan döneminde, 16 Aralık 1882'de, hem patrikhanenin onarımı hem de Getronagan Okulu'nun kurulması konularını görüşmek üzere Ermenilerin önde gelenleri patrikhaneye çağrılır. Adı geçen patrik, vefatından az önce okulun daha önemli olduğunu düşünerek toplanan paranın tamamını Getronagan Okulu'na tahsis edilmesini ve patrikhanenin onarımının ertelenmesini ister.
Önceleri okulun Ortaköy'de açılması düşünülür. Ancak kurulan vakıf, Galata mülklerinin idaresi görevini üstlenince Getronagan'ın ilk mütevelli heyeti oluşturulur.
25 Aralık 1885'te mütevelli heyeti ilk oturumunu yapar ve 6 Mayıs 1886'da okulun ve Cemaat İdare Heyeti Toplantı Salonu'nun inşaatına başlar. 1 Eylül 1886'da okulun önceki binasında Getronagan Okulu'nun açılışı yapılır.

KURUÇEŞME

Bu köyün Kuruçeşme olarak adlandırılmasının nedeni, hiç akmayan çeşmelerdir.

Köylü çeşme yapar ama su getirmeyi düşünmez.

Yalnız çeşmelere değil, okuluna ve kilisesine de aynı davranışta bulunur.

Bu köyün kilise yönetim kurulu o kadar iyi çalışır ki, geçen hafta kilisede bir damla yağ yoktu. Papaz, yağ olmadığını haber verdiğinde, bir kahvede toplanıp fikir teatisi yaptılar.

“Ne dersiniz, kardeşler, kilisenin yağı bitmiş.”

“Ne olurmuş? Kilise ayinlerini yağsız yapsınlar.”

“Ben de hemfikirim. Ayinler yağsız da olur.”

“Gündüz gözüyle kandil yakmanın ne anlamı var?”

“Müsriflik, müsriflik.”

“Bizim papaz da acayip adam. Dionysos gibi gündüz kandil yakar.”

“Sabahları karanlıkta başlıyor dualar, mutlaka ışık gerekir.”

“Ay ışığıyla okusun.”

Ve sonunda karar verilir: papaz biraz daha tasarruflu olmalı.

Okula gelince... Kuruçeşmeliler öğretmen getirir ama maaş vermez. Öğretmenler, bugüne kadar yönetim odasına gider, maaş isteyip alamamak için.

Hırs bu mahalledekilerde çok aşırı olmalı ki, aralarında anlaşma sağlamak her zaman imkânsızdır.

Burada otuz-kırk Ermeni hanesi var. Seksen hane olsaydı her gün yeni kavgalar olacaktı.

Kadınlar, erkeklerden daha okulsever ve kiliseseverdir ama erkeklere hükmedemediklerinden sessizliği korumak zorundalar.

Kadınlar gezmeyi çok sevmez; ama gezecek yer yok diye.

Hava çok güzeldir köyün tepelerinde. Havanın etkisinden, yukarı mahallenin insanları daha iyidir aşağıdakilerle kıyaslandığında.

Yukarıdakiler aşağı inse veya aşağıdakiler yukarı çıksa hava değişimiyle beraber huylarını da değiştirirler.

EYÜP – SURP ASDVADZADZİN

İlyas Peygamber'in Eyüp'ünü gezdik. Biraz da Surp Asdvadzadzin'in Eyüp'ünü gezelim.

Bu mahalle elini eteğini dünyadan çekmiştir. Bir adım öne gitmeye de istekli değil. Yanılmıyorsak, dünyaya geldiğine de pişman olmuş. Mümkün olaydı, isyan ederlerdi dünyaya gönderildiklerine.

Mahalleliler son derece dindardır; az yer, çok dua ederler.

Eğitimi sevmez, dolayısıyla okula önem vermezler. Buna rağmen, gençlerin bazıları eğitim sevgisini aşılamaya çalışıyor.

Kadınlar ve erkekler eziktir. Genellikle başları eğik, sanki cezalılar...

Bilinmelidir ki, bunlar tembel değildir, makine gibi çalışırlar ama neredeyseler orada kalırlar.

Allah'a yakın, şeytana uzaklardır. O denli dindarlardır ki, diğer mahalleden Yusuf Peygamber, demir çubuğunu biraz kuvvetli sallarsa fare gibi delikten deliğe kaçarlar.

İçlerinde şişman yoktur, genellikle zayıf ama sağlamdırlar.

Sarhoşlukları yoktur, yalnız su içerler.

İyi rüya yorumlarlar. Bu mahallede, her gece birkaç yüz rüya görmeyen yoktur. Bir gün yaşlılardan biri dedi ki:

"Bu gece sabaha kadar gözlerimi yummadım ama bir o kadar da rüya gördüm."

Anlaşılan bunlar, uyanıkken de rüya görür. Bundan böyle şaşırmayacağım rüya görmediğime, zira Eyüplüler görür benim göreceğim rüyaları. O kadar çok rüya görürler ki, bize görülecek rüya kalmaz.

Çoğu evde bakırdan dünya, rüya tabirleri ve fal kitapları bulunur ama Hamburg piyangosuna katılmazlar.

Patrik Hagop döneminden beri kıyafet konusunda hiç değişiklik yapmamışlardır.

Buna rağmen kadınlar çalışkan ve sadıktır, dedikodu yapmakta da tembel değiller.

Buranın havası hafiftir, bu hafiflik de burada görülen milyonlarca rüyadan ileri gelmiştir.

BÜYÜKDERE

Çoğunlukla hava değişimine gidilen bir köydür ama koca değiştirmeye gidenler de eksik değil.

Genelde en zenginler, buraya yazın gidenlerdir ve bunlar şaşaalı hayat yaşarlar. İçlerinden çoğu da zengin sayılmak için gider.

Çok güzel evler var sahilde. Kadınlar evlerin kapılarını açık tutarak, kocalarının maddi ve manevi zenginliklerini sergiler gelip geçenlere.

Geceleri meydan sevgililerle kalabalıklaşır, yeni aşklar doğar. Sözler, nişanlar ve düğünler olur. Neden olmasın, herkes oraya iyi vakit geçirmeye gider, değil mi, Marta Dudu?

Gerçek milletsever azdır burada. Ahır gibi yere okul yapmışlar. Köyün çocukları okula kötü hava solumaya gider. Okul zavallı bir halde, köylü de ondan daha az zavallı değil gerçi. Gözleri var ve görmez, kulağı var ve duymaz, ağzı var ve yer. Haksızlık yapmayalım, gezilerimizde düzgün bir okul bulabilseydik, bu okula saldırabilirdik.

Büyükdere'nin yerlisi kiliseye de gitmez. Hava değişimine gelenlerdir, pazardan pazara kiliseye gidip bağış yapanlar.

Köydekilerin çoğunun işi, kahveye çekilip tavla ve kâğıt oynamaktır. Az bir kısmı da balık avlamakla uğraşır.

Köyde en ünlü ve büyük şey, bir zenginin bahçesidir. Bahçenin kapıları bazen açılır, bazen kapanır.

Bu köy, dünyaya yalnız eğlenmek için gelenlere uygundur. Her çeşit eğlence vardır.

Büyükdere gerçi nemlidir ama köylülerin başları hep kurudur. Bilmiyorum, başlarını güneşte mi ısıtıyorlar, fırınlarda mı?

YENİKAPI

Şahane havası vardır.

Yenikapılılar sabah uyandığında, başlarının omuzları üstünde olduğunu hisseder. Belli ki hırsızlar kesmemiş; ama başını kaldırmak istediğinde ümitsizliğe kapılır. Başı o kadar ağırdır ki kaldıramaz.

Acaba bu kafalar çok mu ağır? O yüzden mi kaldıramazlar? Sanmam. Acaba o kafalar çok mu dolu? Ve bu yüzden mi çok ağır? Bilmez misiniz? Yenikapı'da boş kafalar da hafif olmalı ama ağırdır – hafif gençler için kıymetli bir mahalle. Yenikapılıya, yataktan kalkması için birinin yardım etmesi gerekir. Başını kaldırmaya, ayağa kaldırmaya... Aksi halde haftalarca yatar. Yenikapılının başının ağırlığı hırsızlık vakasının ispatıdır. Şöyle ki, Yenikapılı bir genç, nişanlısından öpücük çalmak için onun evine gider. Kızın muhafazakâr babası, müstakbel damadını düğünden önce evinde görmek istemez. Duyar ki damat yavaşça kapıdan girmiş. Damadı azarlamaya gider. Damat, kayınpederi gördüğü gibi kendini aşağı atar, başının üstüne düşer ve birkaç dakika öyle kalır. İşte bundan denmiştir, Yenikapılının başı tüm bedeninden ağırdır.

Bu mahallenin, biri erkekler ve diğeri kızlar için iki okulu vardır.

Şimdi bu okullar Kumkapı'daki okullarla birleştirilmiştir. Okul yönetimi üzerine düşen vazifeyi yapmaya korktuğundan, gelecekte de bu okulların iyi bir durumda olmayacağı fikrindeyiz.

Büyük milli davalar söz konusu olduğunda, mahalle savaş meydanına döner. Burada anayasa münakaşaları ve diğer önemli sorunlar hakkında büyük kavgalar olmuştur. Bir keresinde kavga o kadar büyük boyutlara ulaştı ki, Yenikapılıların başı daha ağırlaştı ve kilisede yirmi kişiden fazla genç yaralandı.

Geçen dönem, okulu restore etmek amacıyla yönetim kurulu seçilmişti. Kurul, kilisenin yan sokağını restore edip eğlence için hiçbir fedakârlıktan kaçınmadı. Bu sayede kilisenin bitişiğindeki meydan ağaçlandırıldı ve şimdi, bundan, yaz gecelerinde toplanıp mahzun eğlencelerle vakit geçiren

bayanlar ve baylar şeref duyar. Kilise yönetim kurulu çalışmalarının meyvesini görüp ağzının sularını akıtır. Yöneticiler meyve görürler ama toplayanlar, gençlerdir.

Mahalle halkı ikiye ayrılır: zanaatkârlar ve rahat yaşayanlar.

Zanaatkâr kısmı, kahvede tavla ve ikiyüz oynayarak zamanını öldürür. Burada genellikle ikiyüz oynanır. Bu oyunda çok meşhurdurlar. Başka yerlerde bu konuda sorun çıkarsa mahkeme olarak buraya danışılır.

Sarhoşluk konusunda o denli ünlü değildirler –yarım okka rakı içtikten sonra fark ederler ki aslında bir bardak içmişler– ve asla sınırdaş beyliklerle yarışamazlar! Pardon, mahallelerle diyecektim...

Rahat yaşayanlar, dışarıdan rahat görünürler ama mahallede bir sorun çıkarsa hemen ileri atılırlar.

Mahallemin kadınları namuslu ve çalışkandır. İşte onların haftalık programı:

Pazartesi: çamaşır yıkayıp akşam kocalarına ellerini göstermek.

Salı: tahta ovmak.

Çarşamba: pencere temizlemek.

Perşembe: gıtgıtlama ve burnunun dibinden mırıldanma.

Cuma: çamaşırları düzenlemek.

Cumartesi: mutfak işlerini yapıp hamama gitmek.

Pazar: kiliseye gitmek ve sonra dedikodu.

Mahallemde iki yüz altmışa yakın Ermeni evi var.

Burada bay yerine efendi kullanırlar ama efendinin yerine bir şey bulamadılar.

KARTAL

Birkaç gün önce Kartal’a gittik, mahalleliler hakkında haber toplamaya. Şükür ki kimseyi bulamadık meyhanecilerden başka. Her sorumuza karşılık, bize bilgi yerine şarap verdiler. İyi ki dedik ve haklıyız. Çünkü duyduk ki, Kartal’ın Ermenileri bağcı olduğundan, bağa çalışmaya gitmişler. Keşke bütün mahallelerin Ermenileri bağcı olsaydı, böylelikle zamanlarını kahvelerde oyun oynayarak geçirmezlerdi. İstanbul’a geri dönerek, Kartal’ı ve Kartal şarabını iyi bilen birinden haber topladık.

“Kartallı,”dedi bu kişi, “hiç dert etmez, milli yönetim var mı? Yapılması zorunlu olan toplantı yapıldı mı? Mahallenin okulları hırs ateşine dönmüş vesaire... Zira meclis, meclis toplantısı, okul kelimeleri onlar için yabancıdır. Kartallı yabancıyı sever, bir kuruşluk şarabı sekiz kuruşa satar. Yönetim, toplantı, okul şarap almak için Kartal’a gitmiş değiller, bu yüzden bunlar Kartallıya yabancı olmuş.”

Yabancı biri Kartal’a girdiği gibi, etrafını şarapçılar sarar, her biri kendi şarabını över, komşusununkini kötüler.

“Hastalar için eski şarabım var, efendi,” der biri ve sağlam insana bile zararlı şarap verir.

“Sofra şarabım var,” diye bağırır diğeri, şarabını göstererek. Ne sofra şarabı! Sandalye şarabı bile olamaz.

Böylece konuşmalar ya bağ ya da şarap üzerinedir.

Kartallı kiliseseverdir. Zangoç elinde sopayla her sabah kapıları çalıp uyandırarak duaya çağırır dindar halkı. Belli değildir kiliseye gidenlerin, sopadan mı, Allah’tan mı korktukları. Ne olursa olsun şu bellidir ki, kiliselerini severler. Diğer kilise yöneticileri de polis zoruyla halkı kiliseye getirtsinler!

Mahalle okulu, yıllardır zavallı haldeydi öğretmeni olmadığından. Şimdi öğretmeni olduğu için daha da zavallı. Çünkü bir öğretmen okula girer girmez, ilk haftada sorunlar başlar mahalleliler arasında. Bu genel bir yasadır.

Burada uysal bir papaz var, yıllardır koyunları güder ve yıllardır şarap satar. Gatoğigos,[42] Kartal'a gelse bir haftada şarap tüccarlığına başlar. Gurbetten gelen papaz da köyün papazına yardımcı olur hem kilisede hem şarap işinde.

Kadınlar da erkekler gibi bağa gider çalışmaya. Bunlar, İstanbul'un diğer mahallelerindeki kusurlardan muaftır. Bağda çalıştıklarından zamanları yok. Sade, çalışkan, sadık ve iyi Hıristiyan kadınlar olmak zorundalar bu köyde.

Burada bulunan bir misafir, kendi çocuklarını aç bırakarak başkalarının kadınlarına ve kardeşlerine yardım toplar.

Mahallemde yüz yirmi Ermeni hane var. Yazın hava değişimi için gelir, humma kapıp geri dönerler.

Köyümün humması çok baş ağrısı yapar, üç günde bir tutar. Benim gezim gibi tıpkı... Ben de yazılarımı üç günde bir yayımlarım.

Çokları da buraya şarap almaya gelir ve sarhoş olmadan geri dönmez.

42. Ermeni kilise hiyerarşinde en büyük ve yüksek makam.

KANDİLLİ

İşte ne kolera girmiş ne de moda olan bir köy.

Yirmi beş Ermeni hane var.

Bay Apraham Ayvazyan birkaç yıl önce para toplayarak okul kurmayı başardı. Orada çocuklar ilkel sistemlerle öğretim görür. Söylemek gereksiz olur, mahallenin çocukları ya büyümez veya ağaların fakirlikten öğretmenlere maaş ödeyecek güçleri yok. Biliyoruz ki bu okuldaki öğrenciler yılda birkaç kez börek yer ama bilmiyoruz yılda kaç kez dayak yer.

Köyümün halkı genellikle kayıkçıdır, kiliseye devamlı giderler, meyhaneye hiç gitmezler.

Bu köyde, Ermenistan'daki açlara yardım amacıyla 30 lira toplanması eleştirilere sebep olabilir.

Kadınlar yazma işler, kazandıkları paralarla çoğunlukla kocalarının borçlarını öder. Kadınlardı geçen yıl mezarlıkta, mezarlık sorunu için kavga edenler. Bunlar sade ve çalışkandır ve sadık olmalarına rağmen milli duyguları kuvvetlidir, kızları her zaman milli şarkılar söyler.

Yaşlı papaz, kadim zamanlardan beri hiçbir sorun yaratmadan kilisede papazlık yapıyor. Köyümün tepesinden patlar yedi renkli bomba. Duyduğumuzda yatağımızdan fırlar, sokaklara koşar, yangının nerede olduğunu anlamaya çalışırız.

Kayıkçılar bazen köyde halka öyle vasiyetler bırakır ki, şaka sanırsınız. Onların vasiyetlerini en zenginler bile yapamaz. Anlaşıldığı üzere köyümün milletseverlik ateşi hep canlıdır.

Köyün havası ve suyu o kadar sağlıklıdır ki, herhangi birisi burada bir hafta kalsa ertesi hafta sandalyesini değiştirip daha genişine geçmek zorunluluğunu duyar.

SAMATYA’NIN YENİ MAHALLESİ

Bu mahalle, Samatya’nın yavrusudur ve dolayısıyla babasına benzer.

Burada da kilise yönetiminin kavgaları eksik olmaz ama Mıgırdiç Piskopos’un mucizeleri sayesinde şimdi kavgalar eskisi gibi, ebediyetten faniliğe tahvil oldu.

Gelelim okula... Aşikârdır ki anlaşmazlıklara bulaşmış bir yönetimin okulu da yeterli olmaz.

Köyümün erkek ve kadınları milli duygulara sahiptir. Riyakârlık bilmez ve gerçekleri yüksek sesle itiraf ederler.

Erkekler rakıyı sever, şarabı da. Bu yüzden çoğu, karanlık bastığında meyhaneden eve erken dönmemek için yanında fener taşır.

Mucizeci burada mucizeler yapıp hastaları iyileştirir.

Havası iyidir ama mahalleli, havadan çok parayı sever.

NARLIKAPI

Fakir bir mahalledir.

Vakti zamanında birkaç zengin tüccar, kendi aralarında idare heyeti kurup okulu idare ediyordu. Bir-iki yıldan beri yönetim çözüldü. Mahalleliler okullarını kendi başlarına idare ediyor. Tespit edildiği gibi okul, mahalle okulu olduğu için gıpta edilecek bir durumda olamaz.

Bu mahallenin kilise zangoçları çok uyanıktır. Diğer mahallelerin hırsızlarına kilise eşyası gerektiğinde, kendi kiliselerinden alıp verirler.

Mahallemde paraca zengin yok ama yürekleri herkesten zengindir. Gerektiğinde sorumluluklarını bilirler ve milli konularda paralarını esirgemezler.

Mahalle sahilde olduğundan iyi yüzme bilirler: Rakı içinde.

Kadınlar çalışkandır. Pencerelerine baksan burada her gün çamaşır yıkarlar, pencerelerinde her gün çamaşır asılıdır.

Havası yumuşaktır, mahallelinin huyu gibi. Rüzgâr güneyden esip deniz dalgalandığında, mahalleli de denizle beraber kaybeder sakin huyunu ve dalgalar gibi kudurur.

Bu dönemde Narlıkapılının önünden yürüme sokakta. Dalgalar gibi seni devirir, geçer gider.

BEYKOZ

“Yaşasın anayasa.”

“Cesur genç askerler ileri!”

“Anayasaya yeni bir selam daha verelim.”

İlk kez Beykoz’da söylendi bu sözler ama Beykoz’un selamını kestik dört-beş yıldır ve milli tımarhanenin önünde anayasayı selamlıyoruz.

Beykoz kırlarında çok konuşulmuştur, anayasa yıldönümü kutlamaları. Milletsever Ermeniler toplanıp nutuk atmayı, şarap bardaklarını ve anayasayı birbirlerinin ağzından kapardı.

İyi yetişmiş öğrencilerle meşhur olmuş okul var mı?

Bazı bazı kilise yönetimi kavgaları ortaya çıkar, birkaç hafta gezindikten sonra yok olur, tekrar görünmek için.

Mahallelinin birçoğu kilise ve okul konusuna kayıtsızdır. Gençlik, okulu ve kilise yönetimini düzenlemek için çalışır ama parasız düzen kurulmaz. Maalesef bizim gençler de parasız.

Beykoz’da kayıkçı ve balıkçı boldur. Bunlar şahane şarap içer, muhteşem balık yerler. Aralarında kıskançlık ve kötülük yoktur, sevgiyle davranırlar birbirlerine. Hep böyle kalabilmek için yönetim konusunu konuşmamaya ant içmişlerdir. Dostluklarını bu konuların bozduğunu söylerler.

Kadınlar ev işleriyle uğraşır. Azla yetinirler. İstekleri yoktur. Namuslu ve sadıktırlar. Aralarında isyankârlıktan kocalarından dayak yiyenler de vardır.

Beykoz’un havasından hep övgüyle söz edilir. Genellikle her mahallenin havası, ne kadar kötü de olsa, daima okullarından daha iyidir.

MAKRİKÖY (BAKIRKÖY)

Bu köyde hep ilerleme arzusu görülür ama ilerleme hiç görülmemiştir.

On yıldan beri okullarını düzeltmek için her çabayı ortaya koyarlar; ama okul, düzen yüzü görmez. Bugünlerde okul yönetimi görevinden istifa etti. Başkaları görev almak ister ama başaramazlar. Okulun düzene girmesinden evvel mahallelilerinin kalplerinin düzenlenmesi gerekir.

Kiliseseverlik çok nadirdir bu mahallede. Zangoç diğer mahallelerden adam çağırır.

Yerlisi zanaatkârdır ve okul konusuna hiç karışmaz. Ya hava değişimi için ya da alacaklılarına görünmemek amacıyla başka mahallelerden tüccarlar gelmiştir.

Köyümün belli başlı eğlence yeri, aşk olayları yaşanan Sakızağacı nam yerdir.

Köyümde su yoktur. Çocuklarının suya düşüp boğulmasından korkan ebeveynler rahatlıkla buraya gidebilir. İçmeye bile su yoktur. Bazen deniz suyu içer, yüzme öğrenmek için denize girenler.

Köyümün Ermeni evlerinin sayısı kesin bilinmez. Zira günden güne artmakta, milletseverlerin dakika dakika eksildiği gibi.

FERİKÖY

Bu köyde kıymetli bira yapılır. Feriköylülerin milli konularda baş gösteren uyuşukluğu, bu içkinin içilmesinden ileri gelir.

Kilisede dua okuyan papaz, ara sıra arkasına bakar, kilisede birini gördüğü gibi kumbarasını alır ve kumbarasını gezdirerek okumaya devam eder. Kilisede bu papazdan başkasını görmek mucize sayılır.

Elli-altmış Ermeni hane ancak vardır. Okulda öğrenciler gramer, Nareg ve Saghmos okurlar.

Diriler Beyoğlu’ndan buraya gelir bira içmeye ve ölülerini gömmeye. Zira Beyoğlu Mezarlığı buraya taşınmıştır.

Havası o kadar iyidir ki, pazar günleri her mahalleden büyük kalabalık gelir, biraz hava ama daha çok bira almaya.

YENİKÖY

Yavaş yavaş bu köy, aristokratların evine, fakirlerin eziyethanesine dönüyor.

Köylü, okulunu ve kilisesini düzenlemeye çalışır ve umulur ki amacına ulaşır.

Süslenmenin burada büyük önemi var. Kadınlar Büyükdereli kadınlarla yarışmak için her fedakârlığı yapar. Erkeklerin de keseleri hep açıktır, kadınlarının isteklerini karşılamak için. Kadınlar günde dört kez elbise değiştirir. Bu köyde moda her ay değil, üç saate bir değişir.

Burada dedikodu Fransızca yapılır.

Eğitimli ve milletsever kadınlar burada eksilmez. Onlar millet hakkında düşünür... Pirinç tozundan sonra.

Erkekler geceleri birinin evinde toplanır, vist[43] ile uğraşır. Kadınlar da ya dans ederek, ya gezerek, ya piyano çalarak, ya şarkı söyleyerek, ya roman okuyarak eğlenir. Ev işleri hizmetçilere emanet edilmiştir.

Havası temizdir. *Tercüman-ı Efkâr*'ın müdürü Bay Civelekyan bazen Beyoğlu'ndan gelir, hava alıp *Tercüman-ı Hakikat*'in diline esmeye.

Köyümde kırk hane Ermeni, dört yüz kadın şapkası ve bin çift ayakkabı var.

43. Dört kişiyle eşli olarak oynanan bir iskambil oyunudur. El almaya dayanır, kâğıtları dağıtan kozu belirler.